

การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

**EDUCATIONAL ADMINISTRATION ON SUFFICIENCY ECONOMY
PHILOSOPHY IN MULTICULTURAL SOCIETIES OF MONKS
IN SANGHA ADMINISTRATION REGION 17**

พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป)

ดุขฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

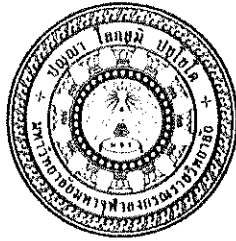
**Educational Administration on Sufficiency Economy
Philosophy in Multicultural Societies of Monks
in Sangha Administration Region 17**

Phrakhrusathitnarathikarn (Wichan Narādhipo)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Educational Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับคุชฎินิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

(พระมหาสมบุนนธ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบคุชฎินิพนธ์

(พระเมธาวิเชียร, รศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.)

กรรมการ

(ดร.อำนาจ บัวศิริ)

กรรมการ

(รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

กรรมการ

(รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมคุชฎินิพนธ์

รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ประธานกรรมการ

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูสถิตนราธิการ)

ชื่อคุณิพนธ์ : การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผู้วิจัย : พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พุทธบริหารการศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

: รศ. ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, ป.ธ. ๓, พธ.บ. (การบริหารการศึกษา),
M.Ed. (Educational Guidance), Ph.D. (Education)

: พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร., ป.ธ. ๙, ศศ.ม. (นโยบาย และ
การจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม), พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยการใช้แบบสอบถาม ศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการอยู่โดยคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์ ๒๓๔ รูป เพื่อวิเคราะห์ให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน ในการศึกษา ค้นคว้าหาแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในเรื่องนี้ให้ดียิ่งขึ้น จากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ ๑๕ รูป เพื่อนำมาพัฒนาเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ แล้วจัดสัมมนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและรับรองกระบวนการจัดการเรียนรู้ในเรื่องที่กล่าว

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวมมีการปฏิบัติการอยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านการให้ความรู้และด้านการนำไปปฏิบัติ มีการปฏิบัติการในระดับมากที่สุด ส่วนการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก

๒. การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมต้องพัฒนา ๓ ด้าน คือ ๑) การใช้หลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) มาอธิบายส่งเสริมสนับสนุนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่กล่าวถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ๒) การจัดการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในเชิงปฏิบัติ โดยวางแผนการดำเนินการสนับสนุนด้วยการสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน เตรียมการจัดหาแหล่งการเรียนรู้ให้ท้องถิ่น การสร้างองค์ความรู้ในชุมชน สร้างตัวอย่างการนำความรู้ไปใช้จริง และมีการทบทวนความรู้ ๓) การเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรม ต้องตระหนักถึงความหลากหลายวัฒนธรรมที่แตกต่าง ความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์และความสำคัญของวัฒนธรรมแต่ละกลุ่ม การจัดการเรียนรู้ท่ามกลางความแตกต่าง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม การยอมรับซึ่งกันและกัน

๓. กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ได้รับการรับรองจากการสัมมนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริง มีการดำเนินการได้ดังนี้ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การให้ความรู้

ตามหลักพุทธธรรม คือ อริยมรรค ๘ เป็นหลักทางสายกลางที่มีความสำคัญกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) การนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง ๓) การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ๔) ความสัมพันธ์ในสังคมพหุวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาที่สมดุลยั่งยืนและเป็นประโยชน์ในสังคมพหุวัฒนธรรม ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านบุคคลและครอบครัว ด้านชุมชน ด้านภาคธุรกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านเทคโนโลยี

Dissertation Title : Educational Administration on Sufficiency Economy
Philosophy in Multicultural Societies of Monks in Sangha
Administration Region 17

Researcher : Phrakhrusathitnarathikarn (Wichan Narādhipo)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Educational Administration)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Suddhipong Srivichai, Pali III,
B.A. (Education Administration), M.Ed. (Educational
Guidance), Ph.D. (Education)

: Phramaha Yannawat Thitavaḍḍhano, Dr., Pali IX,
M.A. (Resources & Environment Policy & Mgt.),
Ph.D. (Buddhist Educational Administration)

Date of Graduation : January 18, 2019

Abstract

The aim of this research was to propose the learning administration process on sufficiency economy philosophy in multicultural society of monks in Sangha Administration Region 17. The integrated research methods were used in the study starting from collecting the data from documents and research works, from 234 samples by questionnaires, in-depth interviews with 15 administrative monks, and focus group discussions with experts for examining and approving the learning administration process on sufficiency economy philosophy in multicultural society of monks in Sangha Administration Region 17.

The results of the study found that:

1. The state of learning management on sufficiency economy philosophy of the monks in Sangha Administration Region 17 was at a high level overall. Providing knowledge and implementation were on the highest level, and learning management support was at a high level.

2. Development of learning management on sufficiency economy philosophy in the multicultural society must be developed in 3 aspects: 1) The application of the Middle Path (Macchimapatipada) in supporting the sufficiency economy philosophy in living with modesty, rationality and good immunity, 2) Practical sufficiency economy

philosophy management by creating students' motivation, finding local learning resources, setting sample communities, and verification, 3) Learning in a multicultural society must be aware of different cultural diversity, pride in the cultural identity and significance of each culture. Learning management amid the differences was based on exchange and respects each other by culture.

3. The process of learning management on sufficiency economy philosophy in multicultural society of the monks in Sangha Administration Region 16 was approved in appropriateness and applicability in operation as follows: 1) Sufficiency Economy Philosophy provided knowledge according to the principles of the Middle Path in Buddhism, 2) Application in real life, 3) Learning management Support, and 4) Relation in the multicultural society for balanced and sustainable development and advantages to multicultural society, mind, economics, society, culture, individuals and families, communities, business sectors, natural resources, environment and technology.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ	๙
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้	๑๐
๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้	๑๕
๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๒๕
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม	๔๓
๒.๕ บริบทข้อมูลของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗	๔๗
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๙
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๒
๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๘๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๘๗

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๘
๔.๑ ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗	๘๙
๔.๒ ผลการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗	๙๓
๔.๓ ผลการเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗	๑๑๔
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๒๔
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๔๕
บรรณานุกรม	๑๔๖
ภาคผนวก	๑๕๓
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๕๔
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ และหนังสือออกในการวิจัย	๑๗๒
ภาคผนวก ค ภาพกระบวนการวิจัย	๑๙๔
ประวัติผู้วิจัย	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในการเรียนรู้แบบ “SICAR”	๒๑
๒.๒ สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๐
๓.๑ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๒
๔.๑ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวม	๘๙
๔.๒ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๙๐
๔.๓ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๙๑
๔.๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ	๙๒
๔.๕ องค์ประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗	๑๐๙
๔.๖ สรุปผลการสนทนากลุ่ม	๑๑๕

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๒.๑ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการเรียนรู้ “SICAR”	๒๒
๒.๒ หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๓๔
๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๑
๔.๑ กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง)	๑๑๑
๔.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับสมบูรณ์)	๑๑๘
๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย LSBM	๑๒๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่าง เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๘/๑๕๕. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๒๐๘ หน้า ๑๕๕

พระสุตตันตปิฎก

อง.อรรถก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยปัจจุบันประกอบด้วยพลเมืองที่มีความหลากหลาย ชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิตอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จังหวัดในภาคเหนือตอนบน พลเมืองจะประกอบด้วย ชาวไทยล้านนา และชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางจังหวัด เช่น จังหวัดศรีสะเกษ บุรีรัมย์ บางตำบลจะมีชนเผ่าที่มีเชื้อสายเขมร และ ส่วย อาศัยอยู่ร่วมกับคนไทยภาคอีสาน ภาคใต้ตอนล่าง ได้แก่ สงขลา ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล จะมีคนไทย เชื้อสายมลายูอาศัยอยู่ร่วมกับคนไทยถิ่นใต้ และคนไทยเชื้อสายจีน ภาคตะวันตกติดชายแดนพม่า เช่น จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี จะมีคนเชื้อสายพม่า มอญ กะเหรี่ยง และลาวอาศัยอยู่ร่วมกับคนไทย แม้แต่ในจังหวัดภาคกลาง เช่น จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ก็มีแรงงานย้ายถิ่นจากประเทศพม่า เขมร ลาว อาศัยอยู่จำนวนมาก ซึ่งความหลากหลายชาติพันธุ์ในบางพื้นที่เป็นกลุ่มที่อยู่ดั้งเดิมก่อนแล้ว และบางกลุ่มเป็นผลจากการย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศเพื่อนบ้าน ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ส่งผลให้สัดส่วนนักเรียนไทยกับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียนของจังหวัดดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือจำนวนนักเรียนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เรียนร่วมกับนักเรียนไทยมีเพิ่มมากขึ้นซึ่งความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตนี้ ทำให้สถานศึกษา และครู มีภาระงาน และอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนที่แตกต่างไปจากสถานศึกษาที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติน้อย^๑

การจัดการศึกษาในโรงเรียนที่มีเด็กต่างกลุ่มชาติพันธุ์ และต่างวัฒนธรรมเรียนร่วมกันตามจังหวัดดังกล่าวข้างต้น โรงเรียนส่วนใหญ่มักจัดการเรียนการสอน โดยยึดหลักสูตรกลางที่ส่งมาจากกระทรวงศึกษาธิการ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตของเด็ก ส่งผลให้เด็กต่างวัฒนธรรมไม่สามารถเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริงในชุมชนได้ ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่เห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน ไม่เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตกต่ำ รวมทั้งส่งผลต่อการออกกลางคันในที่สุดนอกจากนี้การจัดสภาพแวดล้อม หรือบรรยากาศทั้งภายในห้องเรียน และนอกห้องเรียนยังไม่เอื้ออำนวยให้นักเรียนที่มาจากต่างชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม มีเจตคติที่ดีต่อกัน นักเรียนต่างชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมมักจะทำกิจกรรมเฉพาะในกลุ่มของตน ไม่ยอมรับเพื่อนจากต่างวัฒนธรรม และนำไปสู่การเกิดอคติต่อกันในที่สุด

---

^๑รสสุคนธ์ เนาวบุตร, “แนวทางการจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านป่าละอู อำเภอกำแพงแสน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๑.

ในประเทศที่มีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งรุนแรงทางเชื้อชาติอย่างประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีผู้นำชุมชน ผู้นำทางการศึกษา รวมถึงผู้ปกครอง กล่าวถึงปัญหาของสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไว้หลายประเด็น โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา การแบ่งแยก ความไม่เสมอภาค การเกิดอคติ และการเลือกปฏิบัติ นอกจากนี้งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า ครูส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมของนักเรียนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และวิธีการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างกันไปตามเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมได้ ส่งผลให้นักเรียนไม่ประสบความสำเร็จในโรงเรียนทั้งทางพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม ทักษะชีวิต และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน^๒ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษา และครูผู้สอนจะต้องคิดหารูปแบบการจัดการศึกษาให้เหมาะสมสอดคล้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยความกระตือรือร้น ภายใต้บรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย คือ มีความเสมอภาค เสรีภาพ และความยุติธรรม นักเรียน สามารถพัฒนาอัตมโนทัศน์ในทางบวก เกิดความเข้าใจ เข้าใจ เคารพ และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายวัฒนธรรม^๓ โรงเรียนจึงควรได้รับการปฏิรูปเพื่อส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการยอมรับการให้เกียรติซึ่งกัน และกันเกิดความยุติธรรมระหว่างกลุ่มนักเรียนต่างวัฒนธรรม^๔

การจัดการศึกษาในโรงเรียนที่มีเด็กต่างวัฒนธรรมเรียนร่วมกัน เรียกว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ซึ่งหมายถึงการที่ผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครอง จัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนที่มาจากต่างเชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี และวิถีชีวิต ได้เกิดความรู้ความเข้าใจ ที่ถูกต้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมของตนเอง และวัฒนธรรมของเพื่อนคนอื่นๆ เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่มีอคติต่อกัน ไม่เกิดการแบ่งแยก และเลือกปฏิบัติต่อกัน ซึ่งการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมมีเป้าหมายสำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) การส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนมีโอกาสได้ประสบความสำเร็จ หรือได้รับการพัฒนาสูงสุดตามศักยภาพของตน และ ๒) การส่งเสริมให้นักเรียนมีความอดทนอดกลั้น และเกิดการยอมรับ เคารพ ในความแตกต่าง หลากหลายวัฒนธรรม หรืออาจสรุปได้ว่าการศึกษาพหุวัฒนธรรมมีเป้าหมายสำคัญคือการฝึกนักเรียนให้เป็นพลเมือง ที่พร้อมจะอยู่ในสังคม ที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม รวมถึงการลดอคติ และการเลือกปฏิบัติต่อกัน^๕ สอดคล้องกับที่ Wan Guofang. ที่เชื่อว่าการเรียนรู้วัฒนธรรมของคนอื่นทั้งในเรื่องความเชื่อค่านิยม พฤติกรรม

^๒Jenks, C., Lee, J.O., and Kanplo, B. Approached to multicultural education in preservice teacher education: Philosophical frameworks and models for teaching. The Urban Review, 33(2), 2001.

^๓Grant, Carl A. and Ladson – Billing, Gloria, (Eds). Dictionary of Multicultural Education. Phoenix, (Arizona : Oryx Press, 1997).

^๔Banks, James A. (2001), Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching, (Boston : Allyn and Bacon, 2001).

^๕Fullinwider, Robert. Multiculturalism : Themes and Variations. Paper presented at the Council for Basic Education, (Washington, D.C. Spring ,1993).

ขนบธรรมเนียมประเพณี คือจุดเริ่มต้นสำคัญที่ก่อให้เกิดสันติภาพ และความสามัคคีปรองดองกัน ในหมู่มนุษย์ และนักการศึกษาคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเตรียมคนรุ่นใหม่ให้พร้อมที่จะอยู่ใน ชุมชนโลกที่มีความแตกต่างหลากหลายวัฒนธรรมเช่นนี้^๖

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของประเทศชาติ พระพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญยิ่ง ของการศึกษา แต่เดิมวัดเป็นแหล่งที่มาของการศึกษา พระเป็นครูสอนให้การศึกษาในด้านต่างๆ วัด จึงเป็นแหล่งพัฒนาการศึกษาของไทยมาตั้งแต่อดีตกาล และมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชาชนในชาติให้มีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถประกอบอาชีพ และดำรงชีวิตอย่างสงบสุข อนึ่ง สังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา การปฏิรูป การศึกษาในปัจจุบัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยนำเอาการเรียนการสอนพระพุทธศาสนามาประยุกต์ให้สัมพันธ์กลมกลืนไปกับวิชาต่างๆ ที่จัดให้มี การเรียนการสอนในสถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในครอบครัว ในชุมชน ในสถานศึกษารวมถึง ในวัด มีความสำคัญสืบเนื่อง มาจากปัจจัยภายนอกประเทศของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดของ นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม และระบบเศรษฐกิจโลกของประเทศทางตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกา ที่เน้น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีนิยม หรือบริโภคนิยม ที่ให้ความสำคัญกับวัตถุ เงินตรา ประสิทธิภาพ กำไร ความรวดเร็ว การต่อสู้แข่งขัน ผลประโยชน์สูงสุด รวมทั้งเน้นความเจริญก้าวหน้า การขยาย ตลาด และการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยใช้ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพิ่มมากขึ้น แนวคิดดังกล่าวนี้ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อแนวคิด แนวทางการพัฒนา และแนวทางการบริหารจัดการ ภายในประเทศ อีกทั้งครอบคลุมเข้าไปยังสถานศึกษาทุกระดับชั้น และในครอบครัว ในชุมชน และ ในสถานศึกษา^๗ เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าว ด้วยพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงได้ชี้แนะแนวทาง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการ ดำรง อยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และสังคม ทั้งในการ พัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่ง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานว่า เศรษฐกิจพอเพียงมิได้จำกัด เฉพาะของเกษตรกรหรือชาวไร่ ชาวนาเพียงเท่านั้น แต่เป็นเศรษฐกิจของทุกอาชีพ ทุกชนชั้น ไม่ยกเว้นแม้แต่เด็กนักเรียน^๘ เพื่อทำการศึกษารับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้เกิด ประโยชน์ต่อการศึกษา และในสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ยังคงใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ไม่มีความรอบคอบหรือไตร่ตรองก่อนการใช้จ่าย ขาดหลักพื้นฐานในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

^๖Wan, Guofang, Teaching diversity and tolerance in the classroom : A thematic storybook approach, Education. 127 (1) 2006 :140-154.

^๗ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นไทร การพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^๘ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัย, ในหลวงกับเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: นกเข้าสำนักพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๖๖.

ประกอบกับ ยุคปัจจุบันมีสิ่งยั่วยวนให้นักเรียนหลงใหลใช้จ่ายจนเกินตัว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปลูกฝังหลักเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในสังคมพหุวัฒนธรรม

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพสูงขึ้นในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านอารมณ์ และจิตใจ ด้านร่างกาย ด้านสังคม ตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์^๙ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม ชุมชน และประเทศชาติอย่างมีความสุข ซึ่งปัจจุบันวัดจำนวนมากจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับเป้าหมายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ วัดในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่หลัก คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ และแหล่งเรียนรู้ทางศาสนา วัดมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม และวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีต และปัจจุบัน^{๑๐} ปัจจุบันรัฐมนตรีนโยบายให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งศาสนาพุทธให้ความสำคัญแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง จนสามารถกล่าวได้ว่าระบบปฏิบัติทั้งหมดในพุทธศาสนาก็คือระบบแห่งการศึกษานั้นเอง จะเห็นเด่นชัดเมื่อมองไปยังแบบแผนของชุมชนสงฆ์ เริ่มตั้งแต่การบวช จุดมุ่งหมายสำคัญของการบวชคือการศึกษานั้นเอง เมื่อวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน จึงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาสำหรับประชาชน พระสงฆ์กับความเป็นผู้นำทางการศึกษา จึงกลายเป็นสิ่งคู่กันอย่างแท้จริง^{๑๑} โดยการศึกษาของคณะสงฆ์นั้นเป็นการศึกษาที่พระภิกษุสามเณรจะต้องเล่าเรียนศึกษาค้นคว้า และทำความเข้าใจ มีอยู่ ๔ ประการ คือ ๑) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๓) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ๔) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งในปัจจุบันการปฏิรูปการศึกษาได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในบริบทด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งนับว่ามีบทบาทสำคัญในการศึกษาไทยมาตามลำดับ ทั้งในด้านวิถีชีวิต วิธีคิด และวิธีการเรียนรู้ก็ได้รับผลกระทบนี้ด้วย ดังนั้น เมื่อรัฐบาลมีนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงน่าจะได้พิจารณาถึงสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน และอนาคตว่า ควรจะจัดการศึกษาอย่างไร จึงจะเหมาะสม เอื้ออำนวย และเกื้อกูลต่อการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา คณะสงฆ์โดยเฉพาะคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีประชากรที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม และมีความหลากหลายทางด้านศาสนาอาศัยอยู่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่องค์กรคณะสงฆ์จะต้องมีการปรับตัวในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีความก้าวหน้า และเสมอภาคกับการจัดการศึกษาฝ่ายบ้านเมือง ดังนั้น คณะสงฆ์ภาค ๑๗ จึงได้ให้

^๙สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **การปฏิรูปการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๓๘.

^{๑๐}สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดใหญ่ชัยมงคล, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๑๑}พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้ม และทางออกจากวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๔.

ความสำคัญ และเตรียมที่จะทำหน้าที่ในการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ เพื่อสนองความต้องการของวงการศึกษาคณะสงฆ์ และรัฐบาล ถ้าทำได้สำเร็จก็จะเป็นผู้ให้ช่องทางให้ความรู้ให้ความคิดแก่วงการศึกษา และช่วยแก้ปัญหาการศึกษาของคณะสงฆ์ ถ้าทำไม่สำเร็จก็จะตกขบวนรถไฟปฏิรูปการศึกษาเหมือนกับที่คณะสงฆ์เคยตกมาแล้วในครั้งก่อนๆ ดังพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวไว้ว่า “ก่อนหน้านี้คณะสงฆ์เคยตกรถไฟปฏิรูปการศึกษาในประเทศมาหลายขบวนแล้ว รถไฟขบวนการที่ผ่านมาพอตกได้ แต่รถไฟขบวนนี้ไม่ควรตก เพราะเป็นขบวนใหญ่กว่าทุกครั้งที่ผ่านมาเป็นครั้งแรกในรอบร้อยปี ที่ประเทศมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ถ้าตกรถไฟขบวนนี้แล้วคณะสงฆ์คงหมดโอกาสที่จะพัฒนาการศึกษาพระพุทธศาสนา และการศึกษาคณะสงฆ์นี้เรียกว่าเป็นรถไฟขบวนสุดท้ายในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ถ้าพระสงฆ์พลาดโอกาสครั้งนี้แล้วนอกจากจะตามฝ่ายบ้านเมือง และศาสนาอื่นไม่ทันในเรื่องการจัดการแล้ว คณะสงฆ์ยังจะเสียโอกาสที่ดีในหลายเรื่องรวมทั้งเรื่องที่เรา กำลังพยายามเกาะขบวนรถไฟอยู่ในขณะนี้ นั่นคือเรื่องกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถาบันพระพุทธศาสนาที่จะทำให้พระปริยัติธรรมแผนกธรรม และพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๑๒} เพราะการให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์ และการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าว ประเด็นหลักก็คือให้มีการรับรองสถานะของพระสงฆ์ที่จบการศึกษาไม่ว่าจะเป็นในส่วนของบาลีสนาทมหลวง และนักธรรมให้สามารถเทียบโอนเข้ากับหลักสูตรการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการได้ปัจจุบันการเรียกร้องดังกล่าวได้รับการตอบสนองโดยมีการใช้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ แล้ว

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน และสอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติซึ่งจะเป็นประโยชน์คณะสงฆ์ และสังคมได้นำหลักการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑.๒.๓ เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

^{๑๒}พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย”, ในโรงเรียนวิถีพุทธ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,รวบรวมโดยพระศรีวิฑูเมธี (ชนะ ป.ธ. ๙), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ อยู่ในระดับใด

๑.๓.๒ การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ควรทำอย่างไร

๑.๓.๓ กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีความเหมาะสมเพียงใด

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรม

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร และผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัย ได้กำหนดประชากร และผู้ให้ข้อมูลหลักตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ๑) มีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๓,๙๖๘รูป และมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๓๕๑ รูป โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W.^{๑๓} เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนาระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระสังฆาธิการในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อพัฒนาระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่

---

^{๑๓}Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. Determining Sample Size for Research Activities, Educational and Psychological Measurement, 30(3), (1970), pp. 607 - 610.

พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัย ได้กำหนดเขตพื้นที่คือ วัดที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ใน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีการดำเนินการจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่เดือน มกราคม - ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ รวมเป็นระยะเวลา ๑๐ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้เพื่อการวิจัย ดังนี้

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ คือ ผู้เรียนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

๓. การสร้างองค์ความรู้ คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม

๔. การนำความรู้ไปใช้ คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม

๕. การทบทวนความรู้ คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนภายใต้หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรวดเร็วในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความสมดุลในการดำเนินชีวิต

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติตนด้วยความพอประมาณ อย่างมีเหตุ และผล ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และทางการดำเนินชีวิต พึ่งพาตนเองได้ ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่โลภมีความพอประมาณในชีวิต และพอเพียงในความเป็นอยู่ ประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการ ดังนี้

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น วางแผนจัดสรรค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสมกับตนเอง และมีความพอใจกับชีวิตที่เป็นอยู่

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนจนถึงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำอย่างรอบครอบ

๓. การมีภูมิคุ้มกันในตนเอง หมายถึง การเตรียมความพร้อม ความรู้ที่จะรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล เพื่อป้องกัน และลดความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลง

การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ หมายถึง แนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ ใน ๓ ด้าน ได้แก่

๑. การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติของพระสังฆาธิการในการให้ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ได้แก่ การให้ความรู้ การอบรม การประชุม การสัมมนาทางวิชาการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ การอภิปรายการบรรยาย การศึกษาดูงาน การศึกษาเพิ่มเติม การติดตามให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

๒. การส่งเสริมการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การปฏิบัติของพระสังฆาธิการในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีความคิด มีปัญญา มีวิถีคิด บูรณาการองค์ความรู้ ประยุกต์สู่การดำรงชีวิต ส่งเสริมให้คนมีคุณธรรม จริยธรรม ดำรงชีพบนพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดออมขยันหมั่นเพียร เสียสละเพื่อส่วนรวม สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

๓. การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ หมายถึง การปฏิบัติของพระสังฆาธิการในการปฏิบัติจริงในเรื่องการวางแผน การผลิต และการจัดการอย่างฉลาด ประหยัด คุ่มค่านำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในชีวิตจริง มีแนวปฏิบัติที่เป็นหลักสำคัญ คือ การยึดทางสายกลาง มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม และเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชน

การศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งจะตรงกันข้ามกับสังคมวัฒนธรรมเดียว (Mono-cultural society) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งในมิติวิถีชีวิต มรดกทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

พระสังฆาธิการ หมายถึง พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ในตำแหน่งเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วย ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง

คณะสงฆ์ภาค ๑๗ หมายถึง เขตปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองภาค ๑๗ เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม และระเบียบของวัดนั้นๆ ประกอบด้วย ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑.๖.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้การอยู่ร่วมอย่างสันติสุข

บทที่ ๒

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” ผู้วิจัย ได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้
- ๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม
- ๒.๕ บริบทข้อมูลของการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง เปนการตั้งใจกระทำให้เกิดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ที่ดี ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนเปนผู้ที่มืบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอน ที่สอน อย่างมีหลักการมีความรู้ และมีทักษะจะช่วยให้ผู้เรียน เรียนอย่างมีความหมาย และมีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้กระบวนการเรียนรู้มิได้จำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน เท่านั้น ดังนั้น การจัดการเรียนรู้หรือที่เรียกกันว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จึงเปนสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่ผู้สอนจะต้องเรียนรู้ให้เข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และสัมฤทธิ์ผล

๒.๑.๑ ความหมายของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ไม่ใช่เปนเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาโดยใช้วิธีการบอกให้จดจำ และนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้เปนศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้ง กว้านั้น กล่าวคือวิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เรียกได้ว่าเป็นการจัดการ เรียนรู้ นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ในทัศนะต่างๆ ดังนี้

สุมณ อมรวิวัฒน์ อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่าการจัดการเรียนรู้ คือ สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้น ได้แก่

๑. มีความสัมพันธ์ และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม

๒. ความสัมพันธ์ และมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่

๓. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้^๑

Barrow, Haward S. อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ หมายความว่า กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลัก และเหตุผลเป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเอง อย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ และความผาสุก ดังนั้น การจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่างๆ ประกอบด้วย ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษาความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชา และการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

๒. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอน และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

๓. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสม และสามารถวิเคราะห์ผลได้

๔. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

จากความหมายของ การจัดการเรียนรู้ไว้อีกหลายทัศนะ เช่น การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดสถานการณ์สภาพการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์อันก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงาม และพัฒนาการทั้งทางกาย และทางสมองอารมณ์ และสังคม การจัดการเรียนรู้ คือ การอบรมผู้เรียนโดยการจัดกิจกรรมอุปกรณ์ และการแนะแนวให้กับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ คือ การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และความสามารถในการนำความรู้นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันได้การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดกิจกรรมต่างๆให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม การจัดการเรียนรู้ คือ การแนะแนวทางให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง การจัดการเรียนรู้ คือ การจัดสรรประสบการณ์ที่เลือกสรรแล้วเป็นอย่างดีให้กับผู้เรียน^๒

๒.๑.๒ ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของผู้เรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกันหากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัด การเรียนรู้ที่ดี และเหมาะสมแล้ว ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียน ดังนี้ คือ

๑. มีความรู้ และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู

๒. เกิดทักษะหรือมีความชำนาญใน เนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู

^๑สุมน อมรวิวัฒน์, สมบัติพิพยของการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๖๐.

^๒Barrow, Haward S. How to Design a Problem Based Curriculum for the Preclinical Years. (New York: Springer Publishing. 1985): 10.

๓. เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
๔. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
๕. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้

อนึ่ง การที่ผู้สอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญานั้น การส่งเสริมที่ดีที่สุดก็คือการให้การศึกษ ซึ่งจากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรูเป็นสิ่งสำคัญในการให้การศึกษแก่ผู้เรียนเป็นอย่างมาก

๒.๑.๕ หลักพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้

หลักการจัดการเรียนรู้เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้ที่จะเป็นผู้สอน แม้ว่าผู้สอนแต่ละคนจะมีเทคนิคการจัดการเรียนรู้เฉพาะของตน แต่ก็จะมีหลักการพื้นฐานเดียวกันซึ่งหลักการพื้นฐานนี้มีนักการศึกษาได้แสดงทรรศนะไว้อย่างหลากหลาย เช่น นักวิชาการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ไว้อย่างคล้ายๆ กัน สรุปได้มี ๔ ประการ คือ

๑. หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนด้านความรู้ ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ และด้านการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้
๒. หลักการวางแผน และเตรียมการจัดการเรียนรู้ได้แก่การเตรียมเขียนแผนการจัดการเรียนรู้การผลิตสื่อเตรียมแบบทดสอบ และซ่อมสอน
๓. หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้เช่น หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการเร้าความสนใจ หลักการเสริมแรง
๔. หลักการประเมินผล และรายงานผล ซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้การสร้าง และการใช้เครื่องมือการประเมิน การตีความหมาย และการรายงานผลการประเมิน

ทองคำน หงสพันธ์ ได้ให้หลักการจัดการเรียนรู้โดยกล่าวไว้เป็นบัญญัติ ๒๐ ประการของการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ ๑) ศึกษาหลักสูตรให้กระจ่าง ๒) วางแผนการจัดการเรียนรู้ให้ดี ๓) มีกิจกรรม/ทำอุปกรณ์ ๔) สอนจากง่ายไปหายาก ๕) วิธีสอนหลายหลากมากชนิด ๖) สอนให้คิดมากกว่าจำ ๗) สอนให้ทำมากกว่าท่อง ๘) แคลวคล่องเรื่องสื่อสาร ๙) ต้องชำนาญการจูงใจ ๑๐) อายลึ้มใช้จิตวิทยา ๑๑) ต้องพัฒนาอารมณ์ขัน ๑๒) ต้องผูกพันหวงหาศิษย์ ๑๓) เฝ้าตามติดพฤติกรรม ๑๔) อายทำตัวเป็นทรราช ๑๕) สร้างบรรยากาศไม่น่ากลัว ๑๖) ประพฤติตัวตามที่สอน ๑๗) อายตำตรอนกำลังใจ ๑๘) ใช้เทคนิคการประเมิน ๑๙) ผู้เรียนเพลินมีความสุข ๒๐) ผู้สอนสนุกกับการเรียน

จากหลักการจัดการเรียนรูดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลักการจัดการเรียนรู้พื้นฐาน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่วางไว้ ดังนี้

๑. สอนจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวออกไป หาสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ตามปกติผู้เรียนมักจะสนใจ และคุ้นเคยกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว บทเรียนที่ผู้สอนจะนำมาสอนนั้นควรเลือกสิ่งที่อยู่รอบตัว หรือใกล้ตัวก่อน แล้วค่อยสอนสิ่งที่อยู่ห่างจากตัวออกไปเรื่อยๆ

๒. สอนจากสิ่งที่ยากไปหาสิ่งที่ง่าย การจัดการเรียนรู้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกหัวข้อเรื่องจากง่ายไปหายากอยู่แล้วเพราะสิ่งง่าย ๆ นั้น ผู้เรียนจะเข้าใจได้ดี และเป็นพื้นฐานในการเรียนสิ่งยากต่อไป

๓. สอนจากตัวอย่างไปหากฎเกณฑ์ ในการจัดการเรียนรู้บทเรียนใดๆ ก็ตาม ผู้สอนควรให้ตัวอย่างหลายๆ ตัวอย่าง หรืออาจจะให้ผู้เรียนช่วยหาตัวอย่างให้แล้วช่วยกันสรุปตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมา

๔. สอนจากสิ่งที่รู้ไปหาสิ่งที่ไม่รู้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าประสบการณ์ใหม่นั้น ย่อมต้องอาศัยบทเรียนเก่าหรือประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน จึงจะเรียนบทเรียนใหม่ได้เข้าใจดี

๕. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม ในการจัดการเรียนรู้บทเรียนใดๆ ก็ตาม ผู้สอนควรพยายามใช้สื่อการเรียนประกอบการจัดการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้นเพื่อเป็นวิธีการทำให้บทเรียน เป็นรูปธรรม ซึ่งจะง่ายแก่การเข้าใจของผู้เรียนคู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู

๖. สอนจากการทดลองไปหาการสรุปตั้งกฎเกณฑ์บทเรียนใดที่สามารถให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติจริงได้ผู้สอนก็ควรให้ผู้เรียนทดลองปฏิบัติหรือลงมือกระทำด้วยตนเองเมื่อทดลองเสร็จแล้วผู้สอนจึงซักถาม และให้ผู้เรียนคิดสรุปเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นมา

๗. สอนโดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคลธรรมชาติของผู้เรียนในวัยต่างๆ นั้น จะมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสนใจ ความถนัดพิเศษ และความสามารถ ผู้สอนจะต้องเข้าใจในหลักพัฒนาการของผู้เรียนในวัยต่างๆ ด้วย เพื่อที่จะได้จัดเตรียมบทเรียน และกิจกรรมไว้อย่างเหมาะสมให้ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความถนัด และความสนใจ ซึ่งจะเกิดผลดีต่อการเรียนของผู้เรียนด้วย

๘. สอนโดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยา หลักจิตวิทยาที่ผู้สอนต้องนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้นมากที่สุดคือจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการศึกษา เป็นต้น

๙. สอนโดยยึดจุดหมายของการจัดการศึกษาจุดหมายของการจัดการศึกษาจะเป็นเป้าหมายหลักตามแนวนโยบายในการจัดดำเนินการศึกษาของชาติในระดับต่างๆ

๑๐. สอนโดยยึดความมุ่งหมายของหลักสูตร และบทเรียนเป็นหลัก ในการจัดการเรียนรู้นั้น ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดความมุ่งหมายหรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นหลัก และอีกทั้งผู้สอนยังต้องกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเฉพาะของแต่ละสาระหรือ หน่วยการเรียนรู้ขึ้นด้วย และในขณะที่สอนผู้สอนต้องพยายามจัดสถานการณ์สภาพการณ์ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุตามความมุ่งหมายเฉพาะสาระหรือหน่วยการเรียนรู้ นั้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะในการเรียนที่ดี^๓

---

^๓ทองคูณ หงสพันธ์, สอนดีต้องมีหลัก: บัญญัติ ๒๐ ประการของการสอน, (กรุงเทพมหานคร: แสงสว่างการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

๒.๑.๖ ลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ดี

ผู้สอนที่ดีทุกคนย่อมมีความรับผิดชอบในหน้าที่ในด้านการจัดการเรียนรู้ และการอบรมผู้เรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน และชาติ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีหลักในการยึด ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดอยู่เสมอโดยการซักถามหรือให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ สำหรับผู้เรียนในระดับต่างๆ เพื่อจะได้เป็นการฝึกให้ผู้เรียนคิดหาเหตุผลคิดเปรียบเทียบ และคิดพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ

๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงให้มากที่สุดด้วยการเรียนโดยการกระทำด้วยตนเอง (Learning by doing)

๓. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม (Group working) โดยมีการปรึกษาหารือกันในกลุ่มแบ่งงานกันทำด้วยความร่วมมือกัน และประเมินผลรวมกัน

๔. ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเองตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์

๕. มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรียนรู้อยู่เสมอเพื่อให้การจัดการเรียนรู้นั้นเกิดความยืดหยุ่น น่าสนใจ และไม่น่าเบื่อโดยการนำเอาเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบต่างๆ มาดัดแปลงใช้ในการจัดการเรียนรู้

๖. มีการเตรียมการจัดการเรียนรู้ไวล่วงหน้าเพื่อที่ผู้สอนจะได้ทราบว่าจะสอนอย่างไรบ้างตามลำดับขั้น และยังช่วยให้ผู้สอนพร้อมที่จะสอนด้วยความมั่นใจ

๗. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และคิดหาเหตุผลความเปนมาของสิ่งที่เรียน และมีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน

๘. มีการประเมินผลอยู่ตลอดเวลา เน้นการประเมินตามสภาพจริง ประเมินตามความรู้ความสามารถของผู้เรียนอย่างแท้จริง เพื่อให้แน่ใจว่าการจัดการเรียนรู้ได้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ เพียงใด

๙. มีสื่อการจัดการเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสนใจ และเข้าใจบทเรียน เช่น ของจริง รูปภาพหุ่นจำลอง แผนภูมิคอมพิวเตอร์ช่วยสอน วิดีทัศน์ฐานข้อมูลการเรียนรู้เว็บไซต์ และสื่อดิจิทัลอุปกรณ์อื่นๆ

๑๐. มีการจูงใจในระหว่างการจัดการเรียนรู้เช่น การให้รางวัล การชมเชย การลงโทษการติเตียน การให้คะแนน การสอบ การแข่งขัน การปรบมือให้เกียรติ ฯลฯ มาใช้เป็นสิ่งกระตุ้นและชี้แนวทางเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ตั้งใจ ขยันหมั่นเพียรในการเรียนการทำกิจกรรมมากขึ้น

๑๑. มีกิจกรรมให้ผู้เรียนทำหลายอย่างเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนสนุกสนานในการเรียน

๑๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงามในทุกด้านทั้งร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา

๑๓. ส่งเสริมความสัมพันธ์หรือการบูรณาการระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นๆ ในหลักสูตร เช่น สอนภาษาไทยก็สอนให้สัมพันธ์กับสังคมศึกษา ศิลปะศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ เป็นต้น

๑๔. มีการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะแก่การเรียนรู้ตามบทเรียนที่สอนทั้งในแง่ของสิ่งแวดล้อม และอารมณ์ของผู้เรียน

๑๕. สอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ(Child center) ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ผู้เรียนจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เอง ผู้สอนจะเป็นเพียงผู้คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำในการทำกิจกรรม

๑๖. สอนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ให้มากที่สุด

๑๗. สอนตามกฎแห่งการเรียนรู้โดยจัดบทเรียนให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนคู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

๑๘. สอนโดยส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามแบบประชาธิปไตย โดยสามารถแสดงความคิดเห็นต่างๆ และฝึกให้ผู้เรียนรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพความคิดเห็นของผู้อื่นอีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีการวางแผนงานร่วมกับผู้สอน

๒.๒ แนวคิด และทฤษฎีการเรียนรู้

๒.๒.๑ ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การพัฒนาความคิด และความสามารถ โดยอาศัยประสบการณ์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม

Hills.P.J. A. ได้จำแนกการเรียนรู้ไว้เป็น ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง พัฒนาการด้านสติปัญญา และความคิด

๒. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง พัฒนาการทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความสนใจ ค่านิยม ความซาบซึ้ง การปรับตัว และเจตคติต่างๆ

๓. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง การพัฒนาทักษะในทางปฏิบัติ ได้แก่ ทักษะในการไขว่คว้าต่างๆ เช่น การเคลื่อนไหว การลงมือทำงาน การทำการทดลอง^๔

Conbach, Lee.J. ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ไว้ ๘ ประการคือ^๕

๑. การเรียนรู้เมื่อได้รับสัญญาณ (Signal Learning)

๒. การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้น-ตอบสนอง(Stimulus-Response Learning)

๓. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้น-ตอบสนอง (Chaining)

๔. การเรียนรู้โดยสร้างความสัมพันธ์กระตุ้น-ตอบสนองด้วยภาษา (Verbal Association)

๕. การเรียนรู้แบบแยกแยะ (Discrimination Learning)

๖. การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก (Concept Learning)

^๔Hills, P.J. A . **Dictionary of education**. London: Routledge & Kegan Payi. 1982: 123.

^๕Conbach, Lee.J. **Educational psychology**. New York: Harcourt Brace Jevanovich. Inc: 1977: 16.

๗. การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ (Rule Learning)

๘. การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา (Problem Solving)

๒.๒.๒ ลักษณะของการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ของผู้สอนจะได้ผลดีนั้นผู้สอนต้องมีทักษะในการจัดการเรียนรู้มีความเข้าใจในระบบการจัดการเรียนรู้มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง และมีความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้จิตวิทยาการจัดการเรียนรู้ด้วย การเรียนรู้ในทัศนะของนักจิตวิทยาโดยทั่วไปนั้นเป็นกระบวนการที่เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรของพฤติกรรม เป็นกระบวนการที่จิตใจมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก ซึ่งพิจารณาได้จากการที่แต่ละบุคคลแสดงปฏิกิริยาตอบสนองอย่างไร การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเฉพาะของแต่ละบุคคล และเฉพาะเรื่องโดยที่ผู้เรียนต้องกระทำตัววัตถุ และปรากฏการณ์ในสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้อาจอยู่ในรูปของเจตคติความเชื่อ ข้อเท็จจริง มโนคติหลักการ การแก้ปัญหา และทักษะปฏิบัติการการเรียนรู้ในบางเรื่อง ผู้เรียนอาจเรียนรู้ได้เร็ว บางเรื่องอาจเรียนรู้ได้ช้า ต้องใช้เวลา และมีประสบการณ์การเรียนรู้บางเรื่องจะไม่ลืมง่าย แต่บางเรื่องจะลืมได้ง่าย

Good, Carter V. ได้กล่าวถึง ความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. ความถนัดทางการเรียนของผู้เรียน
๒. ความสามารถส่วนตัวของผู้เรียนที่จะเข้าใจการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน
๓. ความพยายามในการเรียนของผู้เรียน
๔. เวลาที่ใช้ในการเรียนของผู้เรียน
๕. คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน

ผู้สอนจะต้องทำหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญาเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เป็นผู้สืบเสาะหาความรู้เป็นผู้ค้นพบ เป็นผู้คิดอย่างพินิจพิเคราะห์ และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้โดยประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้เรียนไปแล้ว ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรที่จะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เช่น การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของดิวอี้ (Dewey) การเรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน (Theory of Cognitive Development) ของเปียเจต (Piaget) ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการค้นพบ (Discovery Learning) ของบรูเนอร์ (Bruner) ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้อย่างมีความหมายของออสซูเบล (Ausubel) และหลักการเรียนรู้ของกาจเย (Gagne) ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ และสภาพการณ์ต่างๆ สำหรับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อันเป็นพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดในตัวผู้เรียนได้อย่างถาวร^๖

Lall, G.R. and Lall, B.M ได้กล่าวถึง จากหลักการจัดการเรียนรู้ และแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาจะมีประโยชน์ต่อผู้สอน ในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

^๖Good, Carter V. *Dictionary of education*. (New York: McGraw - Hill Book). 1974: 10.

๑. ผู้สอนควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน ว่าผู้เรียนทุกคนจะผ่านขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาทั้งสี่ขั้นตามลำดับ ผู้เรียนที่มีอายุเท่ากันอาจมีขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาที่แตกต่างกัน พัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละคนเป็นเครื่องแสดงความสามารถของบุคคลนั้น ผู้เรียนแต่ละคนจะได้รับประสบการณ์ทางกายภาพ และทางสมองพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นผลเนื่องจากการปะทะสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมซึ่งรวมทั้งผู้สอนด้วย ผู้เรียนควรเป็นผู้มีความกระตือรือร้นในการรวมกิจกรรมเพื่อพัฒนาสติปัญญาของตนเอง การจัดกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนสนใจ และตั้งใจเรียนทำให้สภาวะสมดุลคู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ซึ่งเป็นผลให้พัฒนาการทางสติปัญญา ผู้สอนควรมีเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้อันแน่วแน่ที่จะสร้างผู้เรียนให้เป็นคนที่สามารถทำสิ่งใหม่ๆ มิใช่แต่เพียงเป็นคนคอยลอกเลียนแบบผู้อื่นเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์รู้จักประดิษฐ์ และสืบเสาะหาความรู้เป็นผู้ที่มีความคิดวิพากษ์วิจารณ์ รู้จักที่จะพิสูจน์สิ่งต่างๆ ไม่ยอมเชื่ออะไรง่ายๆ โดยไม่มีเหตุผล

๒. ผู้สอนควรใช้หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้นับพื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเปยเจตกล่าวคือในการจัดการเรียนรู้อุสสอนต้องไม่เน้นแต่เพียงข้อเท็จจริงเท่านั้นการจัดการเรียนรู้อาจเน้นให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพของตนเองให้มากที่สุด จัดเนื้อหา และอุปกรณ์การจัดการเรียนรู้อให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน และคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนด้วย ผู้สอนควรจัดการเรียนรู้อให้ผู้เรียนพบกับความแปลกใหม่ โดยการเสนอปัญหาที่เกินขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนเพียงเล็กน้อย เพื่อให้ผู้เรียนหาหนทางที่จะแก้ปัญหาที่เน้นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยกิจกรรมการเสาะแสวงหาความรู้ และคนพบ ให้ผู้เรียนที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาที่แตกต่างกันทำงานร่วมกันมากขึ้น โดยอาจแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย อุปกรณ์การจัดการเรียนรู้อ และกิจกรรมต่างๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่นามธรรม ในการจัดการเรียนรู้อผู้สอนควรถามคำถามมากกว่าการให้คำตอบ โดยเฉพาะคำถามประเภทปลายเปิด เมื่อถามคำถามแล้วผู้สอนควรรอคำตอบของผู้เรียน เพราะผู้เรียนต้องการเวลาที่จะคิดหาคำตอบ และปรับเปลี่ยนขยายโครงสร้างของสมองเพื่อตอบคำถามนั้นๆ การจัดการเรียนรู้อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนคำนึงถึงเหตุผลของผู้อื่นมากขึ้น โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลของตนเองเป็นใหญ่ ทำให้ผู้เรียนได้หลายๆ แนวความคิด เป็นการพัฒนาสติปัญญาให้สูงขึ้น

นอกเหนือจากแนวคิดตามทฤษฎีของเปยเจตแล้วแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้อได้อีกแนวคิดหนึ่ง คือ แนวคิดของบรูเนอร์ซึ่งสอนให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองตามลำดับ ดังนี้

๑. นำเสนอปัญหา
๒. ให้ผู้เรียนมีโอกาสทำความเข้าใจกับปัญหา
๓. ให้ผู้เรียนแก้ปัญหาพร้อมกับกำหนดวัตถุประสงค์อุปกรณ์มา
๔. ให้ผู้เรียนแสดงผลการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
๕. อธิบายเพิ่มเติมโดยผู้เรียน และผู้สอนในเรื่องที่เกี่ยวกับการแก้ปัญหา
๖. สรุปผลที่ได้จากการแก้ปัญหา

การสอนโดยวิธีสอนแบบคนพบด้วยตนเองจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ดังนี้

๑. เป็นการเพิ่มพูนศักยภาพทางสติปัญญาของผู้เรียน
๒. ก่อให้เกิดแรงจูงใจภายใน
๓. ผู้เรียนได้ฝึกความคิด และการกระทำ ทำให้ได้เรียนรู้วิธีจัดระบบความคิด และวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

๔. ทำให้มีความรู้คงทน และถาวรโยงการเรียนรู้อย่างไร

๕. ทำให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้

๖. ผู้เรียนได้พัฒนาความคิด และมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มมากขึ้น

๗. ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ไม่ได้เรียนโดยการท่องจำ แต่ก็มีข้อจำกัดคือ ต้องใช้เวลามากในการจัดการเรียนรู้ครั้งหนึ่ง^๗

Bruner Lerome S. ได้เสนอไว้สำหรับหลักการสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

๑. เนื้อหาวิชาที่สอนควรจัดแบ่งแยกออกเป็นสวณย่อยๆ และจัดลำดับให้เหมาะสมกับผู้เรียน

๒. การจัดการเรียนรู้ต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน และแรงจูงใจ

๓. แบบของการเสนอการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ขั้น คือ ขั้นลงมือปฏิบัติกับของจริง ขั้นเรียนรู้จากรูปแบบของภาษา และจินตนาการ ขั้นเรียนรู้จากการใช้ตัวเลขแทนสัญลักษณ์ในการแทนค่า

๔. วิธีสอนที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้คงทน และถาวรโยงการเรียนรู้อย่างไรคือวิธีสอนแบบคนพบด้วยตนเอง

๕. การจัดกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนต้องสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ท้าทายความคิด และการกระทำโดยจัดให้มีกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องใช้กระบวนการคิดเพื่อแก้ปัญหา

๖. การเรียนรู้กระบวนการมีความสำคัญ และจำเป็นมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหาความรู้ เพราะบรูเนอร์ถือว่าความรู้เป็นกระบวนการไม่ใช่เป็นผลิตภัณฑ์ กล่าวคือ ทำอย่างไรจึงจะช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนในการแสวงหาความรู้ต่างๆ ซึ่งต่างจากการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไปที่มุ่งให้ผู้เรียนจำสิ่งต่างๆ โดยที่ผู้สอนเป็นผู้บอกให้^๘

๒.๒.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการเรียนรู้ และการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ และการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งหากศึกษา และทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วจะเห็นความสัมพันธ์กัน ดังนี้

๑. การจัดการเรียนรู้ และการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่จะแยกจากกันไม่ได้เมื่อมีการจัดการเรียนรู้ก็ต้องมีการเรียนรู้ควบคู่กันไปคู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างไร

^๗ Lall, G.R. and Lall, B.M. **Ways children learn.** Illinois: Charles C. Thomas Publishers. 1983: 45-54.

^๘ Bruner Lerome S. **The Process of Education.** Massachusetts Haward University Process Cambridge. 1969: 300-313.

๒. การจัดการเรียนรู้ และการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้สอนกับผู้เรียนต้องร่วมมือกันจึงจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย

๓. การจัดการเรียนรู้ที่ดีช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดีทำให้การเรียนรู้สนุกสนาน และผู้เรียนเกิดความพอใจในการเรียน

๔. การจัดการเรียนรู้ที่ดียอมทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้โดยง่าย และได้ผลตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้สอน

๕. การจัดการเรียนรู้ที่ดียอมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป็นอย่างดี คือ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ

๒.๒.๔ หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

ผู้สอนจึงมีหลักเกณฑ์ที่จะเป็นแนวทางในการเลือกจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนี้

๑. เลือกประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ หากเป็นทักษะ ก็ควรเป็นทักษะที่ปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

๒. เลือกประสบการณ์ที่ผู้เรียนพึงพอใจสนุก น่าสนใจไม่ซ้ำซาก มีประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และความพึงพอใจ ซึ่งจะเป็ผลใหม่เจตคติที่ดีต่อการเรียน

๓. เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถทางด้านร่างกายของผู้เรียนที่จะปฏิบัติได้ และควรคำนึงถึงประสบการณ์เดิมเพื่อจัดกิจกรรมใหม่ได้ต่อเนื่อง

๔. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้หลายๆ ด้าน

๕. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลไม่จำเอนว่าผู้เรียนทุกคนต้องทำกิจกรรมอย่างเดียวกันหมด ควรมีกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เลือกทำอย่างหลากหลาย

๒.๒.๕ การเรียนรู้ และมาตรฐานผลการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่นักศึกษาพัฒนาขึ้นในตนเองจากประสบการณ์ที่ได้รับระหว่างการศึกษากรอบมาตรฐานแห่งชาติกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังให้ มีอย่างน้อย ๕ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านคุณธรรมจริยธรรม (Ethics and Moral) หมายถึง การพัฒนานิสัยในการประพฤติอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และด้วยความรับผิดชอบทั้งในส่วนตัว สวมรวมความสามารถในการปรับวิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม การพัฒนานิสัย และการปฏิบัติตามศีลธรรมทั้งในเรื่องส่วนตัว และสังคม

๒. ด้านความรู้ (Knowledge) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจ การนึกคิด และการนำเสนอข้อมูลการวิเคราะห์ และจำแนกข้อเท็จจริงในหลักการทฤษฎีตลอดจนกระบวนการต่างๆ และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

๓. ด้านทักษะทางปัญญา (Cognitive Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ และใช้ความรู้ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ ทฤษฎี และกระบวนการต่างๆ ในการคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหาเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อน

๔. ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ (Interpersonal Skills and Responsibility) หมายถึง ความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่มการแสดงถึงภาวะผู้นำ

ความรับผิดชอบตนเอง และสังคม ความสามารถในการวางแผน และรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง

๕. ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Numerical Analysis, Communication and Information Technology Skills) หมายถึง ความสามารถในการวิเคราะห์เชิงตัวเลข ความสามารถในการใช้เทคนิคทางคณิตศาสตร์ และสถิติ ความสามารถในการสื่อสารทั้งการพูดการเขียน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

นอกจากผลการเรียนรู้ทั้ง ๕ ด้านนี้บางสาขาวิชาต้องการทักษะทางกายภาพสูง เช่น การเดินร่า ดนตรีการวาดภาพ การแกะสลัก พลศึกษา การแพทย์ และวิทยาศาสตร์การแพทย์จึงต้องเพิ่มการเรียนรู้ทางด้านทักษะพิสัย (Domain of Psychomotor Skill)

มาตรฐานผลการเรียนรู้ คือ ข้อกำหนดเฉพาะซึ่งมุ่งหวังให้ผู้เรียนพัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้ทั้ง ๕ ด้านที่ได้รับการพัฒนาดังกล่าว และแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจ และความสามารถจากการเรียนรู้เหล่านั้นได้อย่างเป็นที่น่าเชื่อถือเมื่อเรียนจบในรายวิชาหรือหลักสูตรนั้นแล้ว

มาตรฐานผลการเรียนรู้ซึ่งมีอย่างน้อย ๕ ด้าน ดังกล่าวข้างต้น เป็นมาตรฐานผลการเรียนรู้ของบัณฑิตทุกคนในทุกระดับคุณวุฒิโดยแต่ละด้านจะมีระดับความซับซ้อนเพิ่มขึ้นเมื่อระดับคุณวุฒิที่สูงขึ้น ทักษะ และความรู้จะเป็นการสะสมจากระดับคุณวุฒิที่ต่ำกว่าสู่ระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น มาตรฐานผลการเรียนรู้ของระดับคุณวุฒิใดคุณวุฒิหนึ่งจะรวมมาตรฐานผลการเรียนรู้ในสาขา/สาขาวิชาเดียวกันของระดับคุณวุฒิที่ต่ำกว่าด้วย

มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านความรู้ และด้านทักษะทางปัญญาจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับสาขา/สาขาวิชาที่เรียน ซึ่งต้องระบุรายละเอียดของความรู้ และทักษะของสาขา/สาขาวิชาที่เหมาะสมกับระดับคุณวุฒิไว้ในรายละเอียดของหลักสูตร และรายละเอียดของรายวิชา

มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความรับผิดชอบ มุ่งหวังให้นักศึกษาทุกคนไม่ว่าจะเป็นระดับคุณวุฒิ และสาขา/สาขาวิชาใดต้องบรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านเหล่านี้

มาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ มุ่งหวังให้นักศึกษาทุกคนไม่ว่าจะเป็นระดับคุณวุฒิสาขา/สาขาวิชาใดต้องบรรลุมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านนี้แต่สำหรับนักศึกษาที่เรียนในสาขา/สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับมาตรฐานผลการเรียนรู้จะต้องเน้นให้มีความชำนาญมากกว่านักศึกษาสาขา/สาขาวิชาอื่นๆ เช่น นักศึกษาที่เรียนสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศจะต้องมีความชำนาญ และทักษะตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านความรู้ และด้านทักษะทางปัญญาเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

๒.๒.๖ นวัตกรรมการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบการเรียนรู้ที่ดี และการนำไปใช้

รูปแบบของการเรียนรู้ที่ดี “ฉลาดรู้” ที่เกี่ยวข้องหลักการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย มาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ดีเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความหวัง และมีพลังสร้างสรรค์ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งรูปแบบดังกล่าว สามารถนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอนได้ทุกระดับ ดังนี้

ก. นวัตกรรมการเรียนรู้ SICAR Model

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) ครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า และความสำคัญว่า การเรียนเรื่องนั้น มีความหมายต่อตัวผู้เรียนอย่างไร

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) ครูต้องสนับสนุนการแสวงหาความรู้ของนักเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ผู้เรียนทำวิจัย เรียนในสภาพแวดล้อมที่เหมือนจริงมากที่สุด เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ฯลฯ

๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) ครูต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดในลักษณะเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยอาจใช้เครื่องมือการเรียนรู้บางอย่างช่วย เช่น การสร้าง Mind map หรือ Concept map เป็นต้น

๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) ครูต้องให้ผู้เรียนนำความรู้ไปแก้ปัญหาของตนเอง และแก้ปัญหาของชุมชนโดยการสร้างผลงาน ชิ้นงาน สิ่งประดิษฐ์ เขียนบทความ เอกสารทางวิชาการหรือแสดงแนวคิดที่จะนำไปใช้

๕. การทบทวนความรู้ (Revision) ครูควรให้ผู้เรียนทบทวนความรู้ของตนเพื่อที่จะยึดมั่นว่าสิ่งที่ตนรู้นั้นถูกต้อง และดีที่สุดแล้ว โดยอาจให้ค้นคว้าผลงานของผู้คนที่คล้ายกัน และนำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการในโอกาสต่างๆ

ในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนนั้น ต้องประเมินผลตามสภาพจริง มีการประเมินไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเน้นคุณภาพของผลงานที่วัดความคิดระดับสูง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และคุณธรรมตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ได้ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ที่ดีตามรูปแบบที่เรียกว่า “SICAR”^๔ ดังแสดงในตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในการเรียนรู้แบบ “SICAR”

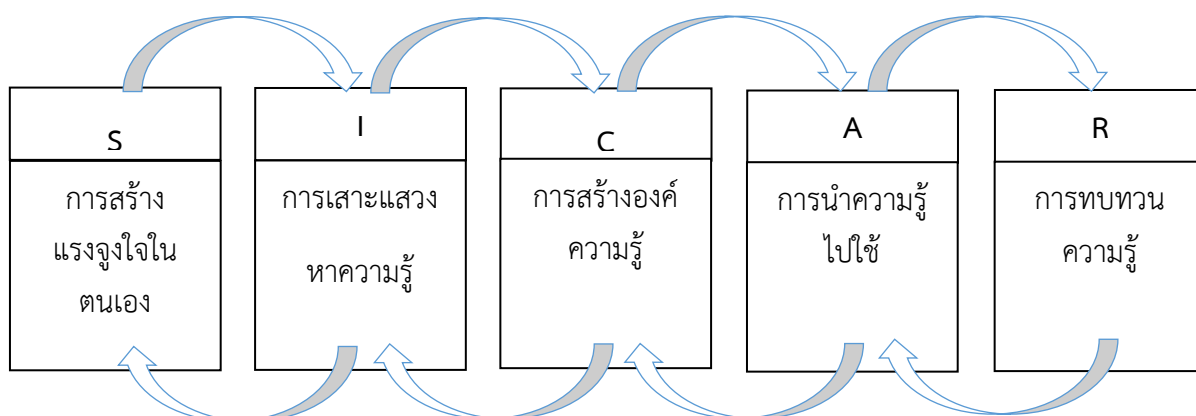
คำย่อ	คำเต็มรูปแบบ การจัดการการเรียนรู้	คำอธิบาย
S	Self Motivation (การสร้างแรงจูงใจในตนเอง)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
I	Investigation (การเสาะแสวงหาความรู้)	ผู้เรียนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

^๔สำนักงานสถาบันราชภัฏ, กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการวิจัย รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริระยะที่ ๑ การสร้างรูปแบบการเรียนรู้ “ฉลาดรู้”, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไตรมิตร, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑-๑๑๓.

คำย่อ	คำเต็มรูปแบบ การจัดการการเรียนรู้	คำอธิบาย
C	Construction (การสร้างองค์ความรู้)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม
A	Application (การนำความรู้ไปใช้)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วม
R	Revision (การทบทวนความรู้)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

ข. ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบการเรียนรู้ที่ดี

องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการการเรียนรู้ที่ดีที่เรียกว่า “SICAR” นั้นสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ ๒.๑ ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการเรียนรู้ “SICAR”

ค. การนำไปใช้

การที่จะนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ได้ไปใช้ให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพนั้น ต้องปรับบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นับตั้งแต่ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา บทบาทของชุมชน และบทบาทผู้สอน เพื่อเตรียมการรองรับการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ รวมทั้งได้ให้ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้ และข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน^{๑๐} ดังนี้

^{๑๐}สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ, รายงานการวิจัยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ประสาน, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๓ - ๑๑๘.

๑. การปรับบทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับทุกฝ่าย

๑) บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

การที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกัน โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่

(๑) ห้องสมุด ต้องมีหนังสือตำราวารสารที่ดี และมีสาระที่เป็นประโยชน์ และทันสมัยในจำนวนที่เพียงพอสำหรับผู้เรียน และอาจารย์

(๒) ศูนย์วิทยบริการ ซึ่งมีสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ไว้บริการอย่างครบครันรวมทั้งคอมพิวเตอร์ที่จะให้บริการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตอย่างเพียงพอ

(๓) การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้ร่มรื่นสะอาดเป็นระเบียบ

(๔) การให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

(๕) การสร้างความตระหนักแก่อาจารย์ถึงความจำเป็นที่ต้องเน้นการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนรู้ที่ดี

(๖) การกำกับ ดูแล ตรวจสอบ การจัดการเรียนการสอนของอาจารย์ในสถานศึกษาให้เป็นไปในแนวทางที่พึงประสงค์

(๗) ส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในทุกสาขาวิชาโดยสนับสนุนทุน

(๘) สนับสนุนการนำเสนอผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

๒) บทบาทของชุมชน

เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายชุมชนเองก็มีส่วนที่ช่วยสนับสนุนให้การจัดการศึกษาในสถาบันจัดการศึกษาที่อยู่ในชุมชนเป็นไปในลักษณะที่จะส่งเสริมเรียนรู้ที่ดีได้ โดยการประสานของผู้บริหารการศึกษา ซึ่งบทบาทของชุมชนสามารถดำเนินการได้ คือ ให้การสนับสนุน การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา การร่วมเป็นกรรมการในการบริหารงานของสถานศึกษา การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากรอื่น ด้านกาจัดการเรียนรู้ในชุมชน และการเสนอแนะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้

๓) บทบาทของครูผู้สอน

ในการนำรูปแบบการเรียนรู้ที่ดีไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ดังต่อไปนี้

(๑) การเตรียมตนเองการจัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ผู้สอนจะต้องมีภาระหนักขึ้นกว่าเดิม กล่าวคือจะต้องศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และทำความเข้าใจที่จะให้ผู้เรียนรู้เป็นอย่างดีล่วงหน้า และยังจะต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทใหม่ในการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบนี้ซึ่งประกอบด้วย

(๒) การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitation) โดยต้องเตรียมเรื่องการเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือต่างที่ต้องใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

(๓) การเป็นผู้ช่วยเหลือ และให้คำแนะนำ (Helper and advisor) ผู้สอนต้องเตรียมตัวให้ความช่วยเหลือผู้เรียน เช่น การให้ข้อมูล หรือความรู้ที่จำเป็นเมื่อผู้เรียนต้องการ

(๔) การเป็นผู้สนับสนุน และแรงเสริม (Supporter and Encourager) ผู้สอนต้องคอยให้การสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ และเห็นคุณค่าในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่ผู้สอนเตรียมไว้

(๕) การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น และเป็นมิตร ผู้สอนจะต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น และมีการยอมรับความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน

(๖) การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) ผู้สอนควรเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนเพื่อจะได้ให้ผู้เรียนเกิดความคิด และช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมของเขาเข้ากับความรู้ที่ได้จากการทำกิจกรรม และถือโอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนไปด้วย

(๗) เป็นผู้ติดตาม ตรวจสอบ (Monitor) ผู้สอนตรวจสอบการทำงานหรือกิจกรรมของผู้เรียนเพื่อถูกต้องชัดเจน และสมบูรณ์ก่อนที่จะให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

(๘) เตรียมแหล่งข้อมูล การที่บทบาทของผู้สอนไม่ใช่บอกความรู้ อีกต่อไป ผู้สอนจะต้องเตรียมแหล่งข้อมูลที่จะใช้ประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งจะเป็นแหล่งความรู้ให้แก่ผู้เรียนทั้งในรูปของสื่อเอกสารต่างๆ ทั้งที่จัดทำขึ้นเอง และจากแหล่งเรียนรู้ภายใน เช่น ห้องสมุด ศูนย์วิทยบริการ และแหล่งเรียนรู้

(๙) เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนนั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้สอนจะต้องเลือกกิจกรรมที่จะส่งเสริมผู้เรียน ในสิ่งต่อไปนี้

- ผู้เรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์
- ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ
- ผู้เรียนได้ค้นพบ และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
- ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการควบคู่ไปกับการสร้างสรรค์ผลงาน
- ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
- เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนตาม

รูปแบบนี้ ผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การเป็น ผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ดังนั้นผู้สอนจะต้องเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ ต่างๆ ที่ต้องใช้กิจกรรมการเรียนที่ได้วางแผนไว้ให้พร้อมล่วงหน้า

- เตรียมการวัด และประเมินผล บทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้สอน คือ การวัด และประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดกับผู้เรียน โดยจะต้องเตรียมการในเรื่องวิธีวัดผล และเครื่องมือที่จะใช้วัดผลให้พร้อม

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ประกอบด้วย

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนัก ประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ คือ ผู้เรียนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

๓. การสร้างองค์ความรู้ คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม

๔. การนำความรู้ไปใช้ คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม

๕. การทบทวนความรู้ คือ การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงชีวิตที่ประชาชนคนไทย นำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย การศึกษาถึงหลักการ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความเข้าใจเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้นำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นการปลูกฝังความคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เยาวชน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาถึงความหมาย แนวคิดหรือความเป็นมาของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ทำให้ทราบถึงความหมาย หลักการ แนวคิด รวมถึงงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมี พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ^{๑๑}

อำพน กิตติอำพน ดร. ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก^{๑๒}

ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง การมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้อ

^{๑๑} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙), หน้า ๙.

^{๑๒} อำพน กิตติอำพน ดร., ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔.

อาหารต่อกัน หลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ ความเป็นปกติ
ยั่งยืน^{๑๓}

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้ม
ชูตัวเองให้อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัว
ให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่าง
เดียว เพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า
และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๑๔}

ถวัลย์ มาศจรัส ได้ให้ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง ความ
พอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อ
การมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน โดยที่จะต้องอาศัยความ
รอบรู้ ความรอบคอบ รวมถึงความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาประยุกต์ใช้^{๑๕}

สุริพร เอื้อยถาวร ได้ให้ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนว
ทางการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติตนตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะพสก
นิกรชาวไทย เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง
ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์
ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำรงชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา เพื่อให้สมดุล และ
พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน^{๑๖}

ปริญญ พิบูลสรารุ ดร. ได้กล่าวถึง ความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความ
ไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวตลอดจนใช้ความรู้
และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤติ และให้สามารถดำรงอยู่ได้
อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ^{๑๗}

^{๑๓} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๓.

^{๑๔} สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๖.

^{๑๕} ถวัลย์ มาศจรัส, นโยบาย ครม. ๗ ผู้เฒ่า เน้นคืนสู่ภูมิปัญญาของมาตุภูมิ “ชูปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียง คุณธรรม ความโปร่งใส”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปริทัศน์การศึกษาไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๖ – ๑๔.

^{๑๖} สุริพร เอื้อยถาวร, “การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้: กรณีศึกษา
โรงเรียนนวมินทราชูทิศห้วย นนทบุรี”, ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๑๗} ปริญญ พิบูลสรารุ ดร., การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับ
ปรับปรุง), (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

เกษม วัฒนชัย ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการพัฒนาย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์^{๑๘}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง หลักการดำเนินชีวิตที่มีฐานอยู่บนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม ซึ่งทำให้รากฐานของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมั่นคงสามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนอยู่อย่างพอประมาณตนตามฐานะ มีความพออยู่ พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความพอดี มีความพอเพียงตามอัตภาพ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของสังคมวัตถุนิยม จนสามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความมั่นคง และยั่งยืนของตนเอง และสิ่งแวดล้อม

๒.๓.๒ ทฤษฎีใหม่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง

เศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน และความสามัคคี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการ และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม^{๑๙}

ปรียานุช พิบูลสราวุธ ดร. ได้กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ ๓ ขั้นกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ทฤษฎีใหม่มี ๓ ขั้น คือ^{๒๐}

ขั้นที่ ๑ เป็นการจัดการทรัพยากรที่แต่ละคนมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อคนเหล่านั้นสามารถพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน เทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

ขั้นที่ ๒ การร่วมมือ รวมกลุ่มกันของคนที่มีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้แล้วในระดับต่างๆ เพื่อร่วมมือกันช่วยเหลือกันในกิจกรรมต่างๆ เทียบได้กับเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า

^{๑๘}เกษม วัฒนชัย, การปฏิรูปการศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

^{๑๙}คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

^{๒๐}ปรียานุช พิบูลสราวุธ ดร., การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

ขั้นที่ ๓ เป็นความร่วมมือกันในระดับเครือข่าย ซึ่งพอมืออยู่ข้างแล้ว เช่น เครือข่ายกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ เป็นต้น อันนี้เป็นความร่วมมือกันระหว่างกลุ่ม องค์กรต่างๆ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า หรือทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๓

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร. ได้วิเคราะห์ทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า ทฤษฎีใหม่ เป็นส่วนหนึ่งในบริบทของเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นสัมมาทฤษฎีที่อยู่เหนือระบบแนวความคิดในทฤษฎีของการพัฒนาต่าง ๆ ที่ขาด และพร่องทางจริยธรรม โดยเห็นว่ามิติทาง จริยธรรมของทฤษฎีใหม่ และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีอยู่ในพุทธปรัชญาแล้วแต่ยังไม่มีผู้ใดนำมาจัดระบบ และนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น “ทฤษฎีใหม่” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทฤษฎีที่แตกต่างไปจากทฤษฎีอื่นๆ ตรงที่มีจริยธรรมกำกับจึงเรียกได้ว่าเป็นสดมภ์หลักของระบบความคิด และเชื่อมโยงกับมนุษย์โดยตรง ดังที่เรียกกันว่า “คนเป็นศูนย์กลาง” (Human – Centered) โดยเฉพาะคนผู้ยากไร้ด้อยโอกาสในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีมิติด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างหลากหลาย โดยไม่จำเป็นต้องคู่ตรงข้าม ขัดแย้ง แข่งขัน ครอบงำซึ่งกัน และกัน หากแต่เอื้ออาทร เกื้อกูล และทำให้เกิดดุลยภาพที่เคลื่อนไหวได้ (Dynamic Balance) ช่วยกันแบบน้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอันเป็นการพึ่งพิงอิงกัน (Interdependence) มากกว่าเป็นเพียงการ “พึ่งพาอาศัย” (Dependence) ซึ่งเป็นหลักการในการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยทั่วไปอยู่แล้ว^{๒๑}

สรุปได้ว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้จะเป็ประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และธุรกิจต่างๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกัน และกันได้ในที่สุด

๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเวลานานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดเหตุการณ์วิกฤตทางเศรษฐกิจ และภายหลังทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนไปของโลก ดังที่มีผู้รู้ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้พอจะสรุปมานำเสนอได้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ดั่งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันใน

^{๒๑}ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร., ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิคอนราด อเดเนาเวิร์ , ๒๕๔๑), หน้า ๙ – ๑๑.

ตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้^{๒๒}

๑. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และ การมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้าง

^{๒๒} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓.

พื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีความรอบรู้ที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอก^{๒๓}

ประเวศ วะสี ได้นำเสนอถึงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงว่า ความพอเพียงจะต้องพอเพียง ๗ ประการ ดังนี้^{๒๔}

๑. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว เป็นเศรษฐกิจแบบที่ไม่ทอดทิ้งกัน
๒. จิตใจพอเพียง ส่งผลให้เป็นผู้รัก และเอื้ออาทรคนอื่น
๓. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ยังชีพ และทำมาหากินบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม เช่น ทำเกษตรผสมผสาน เป็นต้น
๔. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง เป็นการรวมตัวกันจนเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จนทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้
๕. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
๖. ตั้งอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง ซึ่งมีความสัมพันธ์ และเติบโตขึ้นมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง

๗. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่บู๊บูบับ ส่งผลให้สุขภาพจิตดี

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และยั่งยืนของการพัฒนา คุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน^{๒๕}

เกษม วัฒนชัย ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ทางสายกลาง โดยยึดคำว่า “พอเพียง” ไม่สุดโต่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ ๑) พอประมาณทั้งปริมาณ และคุณภาพ ๒) มีเหตุผล ในการบริโภค ๓) มีภูมิคุ้มกันในตัว พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อป้องกันวิกฤต เงื่อนไขสำคัญที่จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้แล้วให้ประสบผลสำเร็จ มี ๒ ประการ คือ ๑) คุณธรรม ซึ่งเป็นกลไกการคิด และตัดสินใจของแต่ละคน หากคิด และตัดสินใจเหมือนคนทั่วโลกที่บอกว่าเป็นความดี ความงาม ความจริง แสดงว่ามีคุณธรรม หากคิดออกมาตรงกันข้าม เรียกว่า คนไร้คุณธรรม ๒) วิชาการหรือ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาแห่งชาติ, **ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้ มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๒๔} ประเวศ วะสี, **เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์แอนด์พับลิชชิง, ๒๕๔๒), หน้า ๔ – ๕.

^{๒๕} คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

ความรู้ ในการวางแผน และการลงมือทำงาน ต้องใช้หลักวิชาที่เหมาะสม ความรู้จริง และความรอบคอบเป็นตัวตัดสินจะใช้อารมณ์ และอคติไม่ได้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการดำเนินชีวิตต้องใช้ความอดทน ใช้สติ ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต^{๒๖}

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร ได้กล่าวว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาคน เพราะเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ และความยั่งยืนของการพัฒนา ให้ความสำคัญต่อเรื่องความอยู่ดีมีสุขมากกว่าความมั่นคง และเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และการใช้คุณธรรมนำความรู้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องการพัฒนาคน สร้างให้เกิดความพอเพียงได้ ด้วยการรักษาความสมดุลในชีวิตของแต่ละบุคคล แต่ละชุมชน แต่ละองค์กร และพัฒนาดตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ เศรษฐกิจพอเพียงนี้เป็นเรื่องการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ และสำคัญที่สุดมีการอนุเคราะห์แบ่งปันผู้อื่น มีศีลธรรมไม่ก่อความเดือดร้อนเบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่น ใช้สติปัญญาไปในทางที่ถูกต้องเมื่อแต่ละคนมีคุณภาพที่ดีก็เป็นการพัฒนาชุมชน สังคมให้ดีไปด้วยเช่นกัน^{๒๗}

สรุปได้ว่า การที่จะพัฒนาตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตไปตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นการปลูกฝังคุณค่าของความเป็นคน การคิดถูก ปฏิบัติถูก มีสติ และใช้ปัญญาไปในทางที่ถูกที่ควร เพื่อเพิ่มทางเลือก และพัฒนาศักยภาพของแต่ละคน ให้สามารถอยู่อย่างพออยู่พอกิน อิ่มสุขตัวเอง และครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนทั้งต่อตนเอง และผู้อื่น ทั้งสามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล และยั่งยืน

๒.๓.๔ ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการหลายท่านได้นำเสนอถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัย ได้ประมวลมานำเสนอได้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า การรู้จักประมาณตนนี้จะทำให้คนเรารู้จักใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ได้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และได้ประโยชน์สูงสุดเต็มตามประสิทธิภาพทั้งยังทำให้รู้จักขวนขวายศึกษาหาความรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์อยู่เสมอ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้ยิ่งสูงขึ้น ส่วนการรู้จักประมาณสถานการณ์นั้น ได้แก่ การรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ทราบชัดถึงความเป็นมา และที่เป็นอยู่รวมทั้งที่คาดว่าจะจะเป็นไปในอนาคต การรู้จักประมาณสถานการณ์ได้นี้จะทำให้สามารถวางแผน และปฏิบัติการได้ถูกต้องตรงกับปัญหาทันต่อสถานการณ์ และความจำเป็น อันจะทำให้งานที่ทำได้ประโยชน์ที่สมบูรณ์คุ้มค่า การรู้จักประมาณตน

^{๒๖} เกษม วัฒนชัย, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๙), หน้า ๔ – ๖.

^{๒๗} สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑), หน้า ๑๒๓ – ๑๒๔.

และรู้จักประมาณสถานการณ์จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญที่จะเกื้อกูลให้บุคคลดำเนินชีวิต และกิจการงานไปได้อย่างราบรื่น และก้าวหน้า^{๒๘}

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง พอสรุปได้ ดังนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจ หากรู้จักประหยัด อดออม ใช้จ่ายแต่พอตัว ไม่สร้างหนี้จนเกินความจำเป็น ไม่ฟุ้งเฟ้อ ก็จะมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดี ทุกคนพอมี พอกิน พอใช้ ก็จะสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้

๒. ด้านสังคม ความพอเพียงจะช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม ช่วยให้ทุกคนในประเทศอยู่อย่างมีความสุข ภายใต้ความสมานฉันท์ ไม่ต้องแก่งแย่งแข่งขัน

๓. ด้านการต่างประเทศ ความพอเพียงทำให้ไม่ต้องมุ่งแสวงหาประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติจนเกินความต้องการ ทำให้บ้านเมืองมีความสวยงามน่าอยู่ เป็นที่เชื่อถือแก่ประชาคมโลก ไม่ต้องไปทะเลาะกับประเทศใดๆ ทำให้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงของรัฐ^{๒๙}

เกษม วัฒนชัย ได้อธิบายถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เมื่อทุกคนร่วมใจกันใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้ได้รับประโยชน์ คือ ๑) ความสมดุล คือ สมดุลชีวิต สมดุลโรงเรียน สมดุลในชุมชน ๒) ความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ ทางสังคม ทางสิ่งแวดล้อม และทางวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี พร้อมที่จะรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากทั้ง ๔ ด้าน^{๓๐}

สุเมธ ตันติเวชกุล ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร และการพัฒนาในอดีตให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย ในขณะที่เราพูดถึงเรื่องความยั่งยืน แต่ไม่เคยทำอะไรให้เกิดความยั่งยืนเลย ทุกวินาทีถูกกระตุ้นให้บริโภคตลอดเวลาจากโลกาภิวัตน์ ถ้าหยุดการบริโภคเมื่อไหร่ธุรกิจก็จบเช่นกัน^{๓๑}

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจที่จะต้องเป็นเครื่องกำกับนโยบาย และมาตรฐานทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ตลอดจนพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชน ซึ่งสามารถยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้ในทุกๆ โอกาส

^{๒๘} พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สยามอักษร, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

^{๒๙} สุรยุทธ์ จุลานนท์ พลเอก, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ: แนวทางการบริหารประเทศ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพร็พส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ – ๑๘.

^{๓๐} เกษม วัฒนชัย, เส้นทางสู่ความพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๖๙.

^{๓๑} สุเมธ ตันติเวชกุล, ได้เบื้องพระยุคลบาท, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

ซึ่งหากจะพิจารณาในบริบทของเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบจำลองทางเศรษฐกิจที่สะท้อนความเป็นจริงของเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งมีความถูกต้อง และชัดเจนที่สุด^{๓๒}

อุทัย สงวนดีกุล ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐ และเมื่อภายหลังเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแล้ว ได้ทรงเน้นย้ำให้ชี้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นจากความเดือดร้อนทั้งยังช่วยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนแม้ประเทศจะตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ก็ตาม^{๓๓}

สรุปได้ว่า ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทำให้รู้จักประมาณในการใช้ชีวิต ประมาณในการใช้จ่าย ในส่วนของสังคมช่วยให้สังคมเข้มแข็ง มีความสมานฉันท์ ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาความมั่นคงประเทศ เพราะไม่ต้องไปทะเลาะแย่งชิงกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังสร้างความสมดุลให้ชีวิต และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๒.๓.๕ หลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

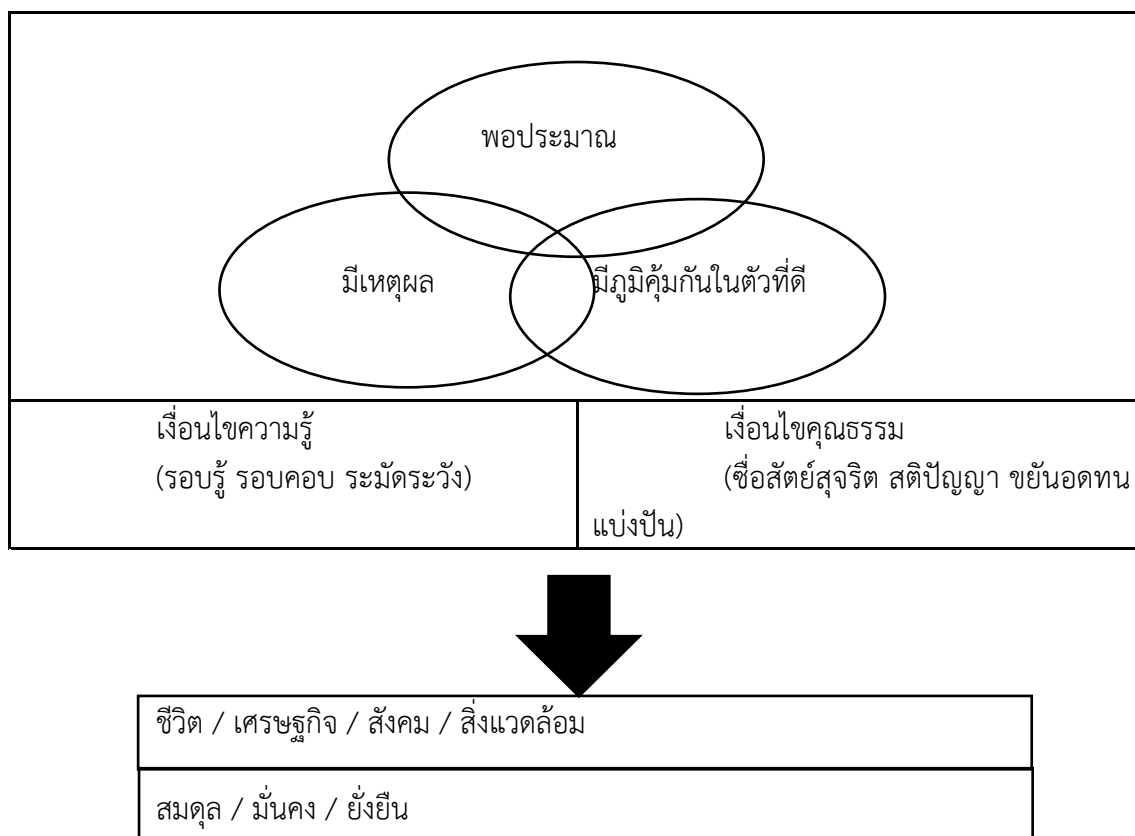
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยคุณลักษณะสำคัญคือ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน คือ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ และ ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

นอกจากนี้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังต้องอาศัยเงื่อนไขการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เมื่อ

^{๓๒}วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: แสงดาวการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๕ – ๖.

^{๓๓}อุทัย สงวนดีกุล, คู่มือเกษตรกรเพื่อการพึ่งพตนเองตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

ปฏิบัติได้เช่นนี้ผลที่จะได้รับคือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี^{๓๔}

ภาพที่ ๒.๒ หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๓๕}

อานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวถึงหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่ปรับใช้ได้กับทุกภาคส่วน โดยให้การดำรงอยู่ และการปฏิบัติมีพื้นฐานอยู่บนความพอดี อยู่ในทางสายกลาง การตัดสินใจอย่างมีเหตุมีผล มีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน พร้อมปรับสภาพให้รับมือกับความไม่แน่นอน และความผันผวนจากภายนอกประเทศ โดยอาศัยความรอบคอบ รอบรู้ ความร่วมมือ ความสุจริต และความเพียรพยายาม จดมุ่งหมายปลายทางของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ถ้าหากเปรียบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแก่น แนวปฏิบัติต่างๆ ก็คือเครื่องมือ หลักชัยก็คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development สิ่งนี้ เป็นความยั่งยืนที่มาจากความตระหนักว่าในระบบมีข้อจำกัดในด้าน Input มิใช่มีทรัพยากรด้านต่างๆ

^{๓๔} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา, ฉบับประจำเดือน สิงหาคม ๒๕๕๓, (สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา: ทอมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔ – ๑๖.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

มาถล่มไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด เป็นความยั่งยืนที่เกิดจากความเข้าใจว่า Input และ Output ต้องสมดุลกัน ต้องใช้ Input บริหาร Output อย่างมีสติ อย่างรอบคอบ อย่างพอดี และอย่างพอเพียง^{๓๖}

สมพร เทพสิทธา กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่า เศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง ๔ ด้าน คือ^{๓๗}

๑. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้ความสำคัญ ยืนยันเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ ดันจากการเป็นหนี้ และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้

๒. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจ ที่มั่นคงเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง

๓. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน

๔. มิติด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม

Phrasompchoke Mongsawad กล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานโดย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชว่า ปรัชญานี้แนะแนวทางให้ประชาชนใช้ชีวิตอยู่บนทางสายกลาง แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับชาติ อันมีจุดเด่นอยู่ที่การใช้ชีวิตอย่างสมดุล หัวใจหลัก ๓ อย่าง ได้แก่ ความรู้จักพอดี ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชีวิต ควบคู่ไปกับความดีงาม และความรู้ความสามารถ สามารถนำไปใช้ในสังคมทุกระดับ นอกจากนี้ยังช่วยขจัดความขัดแย้งในปัจจุบันทั้งประเด็นระดับสถาบัน การศึกษา สิ่งแวดล้อม การเป็นมนุษย์ที่ดี และบทบาทหน้าที่ของรัฐบาล^{๓๘}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ไปจนถึงระดับประเทศ ในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

^{๓๖} อานันท์ ปันยารชุน, สัมมนาวิชาการ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, ๒๕๔๒), หน้า ๔ – ๖.

^{๓๗} สมพร เทพสิทธา, เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สภาอุตุพหุทิศสมาคมแห่งชาติ, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙ – ๔๐.

^{๓๘} Phrasomchoke Mongsawad, Sufficiency economy: A contribution to development theory, (Proceedings of World Academy of Science: Engineering and Technology, 2007), p. 181.

รวมถึงต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอก และภายในเองก็ตาม

๒.๓.๖ หลักในการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทุกคนในประเทศสามารถที่จะนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นหลักในการปฏิบัติ ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่เฉพาะในหมู่คนจนหรือเกษตรกรเท่านั้น โดยที่จะต้องเริ่มต้นจากภายใน คือ การเกิดจิตสำนึก มีความศรัทธาเชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงค่อยขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม และสู่ประเทศชาติต่อไป ผู้วิจัย ได้รวบรวมหลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีนักวิชาการได้นำเสนอไว้มากมายมาพอเป็นแนวทางได้ ดังนี้

ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงไว้ว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลาง ในการดำรงชีวิตบนหลักการพึ่งตนเอง อาจจะแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ ๕ ประการ คือ^{๓๙}

๑. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒. ด้านสังคม แต่ละชุมชนจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระ

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้ใช้ และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๔. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดี และไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

๕. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีมุมมองที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้

ศรัทธาธิป มาประสพ ได้อธิบายถึงกรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า กรอบแนวคิดมี ๓ องค์ประกอบหลัก คือ

๑. ความพอประมาณ ประกอบไปด้วย

- การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบ คนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง

- การรู้จักตัวเอง รู้รากเหง้า ภูมิใจ เชื่อมมั่น รู้คุณค่าที่มาจากตนเอง เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกาพิศ ถิ่นฐานบ้านเกิด รากเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจ ในของกินของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ

^{๓๙} ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ, เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แม่จัน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖ - ๒๘.

- มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หน้าใหญ่ ไม่โลดตามกระแส รู้กาละ และเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรนด์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่โลดตามกระแสตามโฆษณา บ้าบริโภคนิยม

๒. เป็นผู้ที่มีเหตุผล ประกอบด้วย

- การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูลอย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูล ความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัวเอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพ รู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเอง

- การมีแผน มีแผนชีวิต ครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์ แผนงานองค์กร แผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง

- การเป็นมืออาชีพ คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรัก รู้จริง รู้รอบ รู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ

๓. มีภูมิคุ้มกันที่ดี ประกอบด้วย

- การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี

- การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก

- มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคนใจดี ใจกว้าง ใจสู้ ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)^{๔๐}

รงค์ ประพันธ์พงศ์ ได้ให้คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะที่เป็นห่วงสอดร้อยประสานกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งได้แก่

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล^{๔๑}

^{๔๐} ศรัทธาธิป มาประสพ, “การจัดการขยะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗ – ๑๘.

^{๔๑} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่, หน้า ๓๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ได้นำเสนอถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ดำเนินชีวิตไว้ ดังนี้^๒

๑. ระดับบุคคล และครอบครัว เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคล และครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกาย และใจ สามารถพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้

๒. ระดับชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชน และนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๓. ระดับภาคธุรกิจ โดยเริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม และเป็นธรรมทั้งลูกค้า ผู้ถือหุ้น คู่ค้า และพนักงาน

๔. ระดับประเทศ การบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้ และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้นำเสนอถึงการรวมกันเพื่อดำเนินงานที่มุ่งเน้นความพอเพียงในระดับชุมชน เพื่อให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูป กลุ่ม หรือสหกรณ์ ร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินงานในด้านต่างๆ ดังนี้^๓

๑. การผลิต เกษตรกรต้องร่วมมือ ร่วมใจในการผลิตโดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การจัดหาหน้า และอื่นๆ เพื่อการเพาะปลูก

๒. การตลาด เมื่อมีผลผลิตแล้วจะต้องเตรียมการต่างๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหาขั้วข้าวรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการรวมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี

๓. การเป็นอยู่ เกษตรกรควรมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่างๆ เสื้อผ้าที่พอเพียง ซึ่งไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวต้องผลิตสิ่งต่างๆ สำหรับการอุปโภคบริโภคได้ครบถ้วน แต่หมายถึงเกษตรกรสามารถแลกเปลี่ยนรวมทั้งมีความสามารถในการซื้อหาสิ่งที่จำเป็นได้

๔. สวัสดิการ แต่ละชุมชนควรมีสวัสดิการ และบริการที่จำเป็น เช่น สถานีอนามัย มีกองทุนไว้กู้ยืม เป็นต้น

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ๒๑ เซ็นจูรี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๘ – ๒๑.

^๓ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, **ทฤษฎีใหม่ในหลวง ชีวิตที่พอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒ – ๒๔.

๕. การศึกษา ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชน เป็นต้น

๖. สังคม และศาสนา แต่ละชุมชนควรเป็นรวมในการพัฒนาสังคม และจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางในการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยอาศัยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ และคุณธรรม ความเพียร และความอดทน สติปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ความสามัคคีรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง นำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุล และยั่งยืน จนทำให้กล่าวได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาสากล สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกเพศ ทุกวัย และทุกศาสนา

๒.๓.๗ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักพุทธธรรม

โดยที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความเกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตของบุคคล และสังคมทุกระดับทั้งประเทศ มิใช่เฉพาะจะเกี่ยวข้องแต่ภาคเกษตรกรรมในชนบทเท่านั้น และโดยที่ได้ทรงยึดถือหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางดำเนินการพัฒนามาโดยตลอด ดังนั้นแนวทาง การดำรงชีวิตของประชาชนในทุกระดับชั้นที่ได้ทรงพระราชทานไว้นั้น จึงสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น เริ่มจากหลักการใหญ่ของการดำรงชีพเป็นปฐมคือ การให้ปฏิบัติตนอยู่ในหลัก การเดินสายกลางหรือหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักการนี้ได้ถูกนำมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ ได้น้อมนำไปเป็นปรัชญาหลักในการกำหนดแผนพัฒนาฯ ของชาติด้วยแล้ว นอกไปจากนี้ หลักพุทธธรรมที่สำคัญเรื่องอื่น เช่น ความสันโดษ มัตตัญญูตา การพึ่งตนเอง และการไม่เบียดเบียน ก็ล้วนแล้วแต่สอดคล้อง และตรงกับแนวพระราชดำริต่างๆ ที่ได้พระราชทานไว้ทั้งสิ้น ซึ่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังมีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมอีกหลายประการ ดังนี้^{๔๔}

๑. ความขยันหมั่นเพียร (วิริยะ) ความขยันหมั่นเพียร เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กับประชาชนทั้งชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้ทำเกษตร “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากต้องมีความมานะ บากบั่น หมั่นเพียร เป็นประการแรก ในการเพาะปลูกพืชหลายอย่างหมุนเวียนกันไปเพื่อให้พึ่งตนเองได้ และมีพอกิน ความขยันหมั่นเพียรนี้เป็นกุญแจสำคัญในการที่จะนำชีวิตให้อยู่รอด และนำพาไปสู่อนาคตที่ดีขึ้นได้ และไม่เพียงแต่เกษตรกรที่ทำงานเกษตรกรรมเท่านั้น หากแต่ “ความเพียร” นี้ คือสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแนะนำให้พสกนิกรชาวไทยทั้งมวลน้อมนำไปปฏิบัติ ดังเช่นในพระราชนิพนธ์ เรื่องพระมหาชนก เป็นต้น ในหลักพุทธธรรม ได้กล่าวถึง “ความเพียร” ไว้หลายประการด้วยกันแต่ที่รวมถึงหลักในการดำรงชีวิตที่จำเป็นอื่นๆ ด้วยก็มีเช่นในหลักคำสอนเรื่อง ทิฏฐธัมม

^{๔๔} พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทรัง). “รูปแบบการดำเนินงาน และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๒๗-๓๐.

มิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔ ดังนี้^{๔๕} ๑) อุฏฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร ๒) อารักขสัมปทา การถึงพร้อมด้วยการเก็บรักษาทรัพย์ ๓) กัลยาณมิตตตา รู้จักสมาคมคบหากับคนดี ๔) สมชีวิตา รู้จักใช้จ่ายใช้สอยเพียงพอประมาณ ดังกล่าวแล้วในบทที่ว่าด้วย “สันโดษ” และนอกจากนี้ยังมีในองค์ธรรมว่าด้วยปธาน คือ ความเพียรชอบที่เป็นสัมมาวายามะ มี ๔ อย่างคือ ๑) สังวรปธาน เพียรระวังบาปกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ๒) ปหานปธาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ๓) ภาวนาปธาน เพียรเจริญทำกุศลธรรมให้เกิดขึ้น ๔) อนรักขนาปธาน เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม เป็นต้น นอกจากนี้ พุทธธรรม ยังได้กล่าวไว้ในส่วนหมวดธรรมที่เรียกว่า พล ๕ หมายความว่าถึงพลังที่จะทำให้เกิดความมั่นคงปราศจากความเกียจคร้าน และความประมาทในการทำกิจการงานมีดังนี้^{๔๖} ๑) สัทธา ความเชื่อ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) สติ ความระลึกได้ ๔) สมาธิ ความตั้งใจมั่น และ ๕) ปัญญา ความรู้ทั่วชัด

เรื่องของความเพียรนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเองนอกจากจะทรงสั่งสอนแนะนำให้ผู้อื่นประกอบ “ความเพียร” แล้ว ยังทรงใช้ความเพียรมาใช้ในการทรงงานอย่างต่อเนื่องและไม่เคยท้อถอย ความเพียรในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นความเพียรพยายาม ที่มีความเข้มแข็งที่จะกระทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม เพื่อนำความผาสุกมาให้แก่ราษฎรชาวไทย ดังที่ประจักษ์กันมาแล้วตลอดระยะเวลาครั้งศตวรรษนั่นเอง

๒. ทาน และการให้ (ทาน) ทาน และการให้ เป็นคุณธรรม และข้อปฏิบัติที่พึงประสงค์ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง เนื่องจากทาน และการให้ตลอดจนการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน และกันนั้น เป็นคุณธรรมที่เคียงคู่ขนานไปกับการไม่โลภ ไม่เบียดเบียน และการไม่แข่งขันชิงดีกัน หลักของทาน และการให้ป็นนั้นเป็นหลักการดำรงชีวิตที่ทรงแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนปฏิบัติอยู่เสมอ ซึ่งตรงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาอีกเช่นกัน ในเรื่องของการให้ทานนั้น ทรงปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ทั้งในการให้อามิสทาน และธรรมทาน (การให้ความรู้ – แนะนำสั่งสอน) ทั้งในเรื่องของปาฏิบุคคลิกทาน (การให้จำเพาะกลุ่มบุคคล) และสังฆทาน (การให้แก่ส่วนรวม) ซึ่งทรงปฏิบัติมาอย่างมาตลอดพระชนม์ชีพ ดังเป็นที่ประจักษ์กันทั่วไปแล้ว

เคยมีพระราชดำรัส ในเรื่องทาน และการให้ที่ว่า พระองค์ทรงใช้หลักสังฆทานในการให้ คือ ให้เพื่อให้ และให้โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังทรงให้ทั้งพสกนิกรชาวไทย และผู้อพยพที่หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในฐานะเพื่อนมนุษย์ผู้ประสบกับความทุกข์ยาก และทรงมีพระราชดำรัสด้วยว่า เหตุที่ทฤษฎีโดมิโนมาหยุดอยู่ที่เมืองไทย โดยประเทศไทยไม่ล่มสลายตามเพื่อนบ้านรอบข้างทุกประเทศไปก็เพราะสังคมของเรายังเป็นสังคมที่ให้อภัยคนที่ให้อภัยทำให้บ้านเมืองเราอยู่รอดได้^{๔๗}

เรื่องทาน และการให้นั้น เห็นได้ชัดจากหลักการ “ขาดทุน” คือ “กำไร” ดังที่มี พระราชดำรัสว่า “...มีชาวต่างประเทศมาขอพบ เพื่อขอโอวาทเกี่ยวกับการปกครองประเทศว่าจะทำอย่างไร จึงได้แนะนำไปว่าให้ปกครองแบบคนจน แบบไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างสามัคคี และ

^{๔๕} อง อรรถก. (ไทย), ๒๓/๑๔๕/๒๙๔.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**, ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๘๗.

^{๔๗} สุเมธ ตันติเวชกุล ดร., **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๓),

มีเมตตากันก็จะอยู่ได้ตลอดไป ไม่เหมือนกับคนที่ทำตามวิชาการที่เวลาเปิดตำราแล้ว ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร ลงท้ายก็ต้องเปิดหน้าแรกเริ่มต้นใหม่ ถอยหลังเข้าคลอง ถ้าเราใช้ตำราแบบอะลุ่มอล่วยกัน ในที่สุดได้เป็นการดี ให้โอวาทไปว่า “ขาดทุนเป็นการได้กำไรของเรา”^{๔๘}

หลักของทาน และการให้นี้มีอยู่ด้วยกัน ในองค์ธรรมข้อที่ว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ ในหมวด ๓ ดังนี้ ๑) ทานมัย การทำบุญด้วยการให้ ๒) ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล และ ๓) ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวา และในหมวด ๑๐ คือ ๑) ทานมัย ๒) ศีลมัย ๓) ภาวนามัย ๔) อปายนามัย (การประพุดิอ่อนน้อม) ๕) เวยยาวัจมัย (ชวนชวนรับใช้) ๖) ปัตติทานมัย (เฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น) ๗) ปัตตานโมทนามัย (ยินดีในความดีของผู้อื่น) ๘) ธัมมัสเสวนามัย (ด้วยการฟังธรรม) ๙) ธัมมเทศนามัย (การสั่งสอนธรรม) และ ๑๐) ทิฏฐุชุกัมม (การทำความเห็นให้ตรง)

สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั้น นอกจากพระองค์จะทรงแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนชาวไทย “ให้” กันแล้วยังทรงปฏิบัติพระองค์ในเรื่องการให้ตลอดมาอย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะในข้อที่หนึ่งที่ว่าด้วยทาน ในทศพิธราชธรรม ซึ่งทำให้พสกนิกรได้เบี่ยงยุคบาปอยู่ร่มเย็นเป็นสุขมาจนตราบนานเท่านานนี้ กล่าวกันว่า ทรงเป็นพระประมุของค์เดียวในโลกที่แม้จะทรงเป็นพุทธมามกะ แต่ก็ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกที่เกื้อหนุนอุปถัมภ์คุ้มครองแก่ทุกศาสนาในประเทศไทยโดยทั่วหน้ากัน^{๔๙}

๓. ความไม่โลภ และความไม่ประมาท (อโลภะ และ อัปมาทะ) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นที่ทราบกันดีว่ามุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนในชาติมีความพอเพียงในการดำรงชีวิต ความพอเพียง หมายถึงความพอดี และความเป็นเหตุผล และต้อง “ไม่โลภ” เป็นอย่างมาก เศรษฐกิจพอเพียงหรือการดำเนินชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และเป็นทางสายกลางนั้น นอกจากจะหลีกเลี่ยงเรื่องความเป็นวัตถุนิยมแล้วยังสอนให้ทุกคนมีภูมิคุ้มกัน กระแสความโลภ และบริโภคนิยม และต้องตั้งตนอยู่ในความ ไม่ประมาทด้วย

ทรงมีพระราชดำรัส ในเรื่องความไม่โลภในเศรษฐกิจพอเพียงว่า...” ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภ อย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ... ทำโครงการอะไรก็ตามก็ต้องนึกถึง ขนาดที่เหมาะสมกับที่เรียกว่า อัตภาพหรือกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้น การที่จะทำโครงการอะไรจะต้องทำด้วยความรอบคอบ และ อย่า “ตาโต” เกินไป ...”^{๕๐}

ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มิได้จำกัดวงเฉพาะเกษตรกร หรือชาวไร่ชาวนาเพียงเท่านั้น หากแต่เป็นปรัชญาของการดำรงชีพของทุกคน ทุกอาชีพ ทั้งอยู่ในเมืองหลวง เมืองใหญ่หรือในชนบทด้วย ดังนั้น กิจกรรมใดก็ตามที่ทุกคนปฏิบัติอยู่ในการดำรงชีวิต จะต้องยืนอยู่ในหลักแห่งความพอดี ไม่เล็งผลเลิศ (ตาโต) ไม่ทุ่มเทลงทุนจนเกินกว่าสภาพ และเนื้อของงาน การกักตุนก็จะต้องกระทำด้วยความเหมาะสม ไม่ใช่กักตุนจนเกินตัวเพราะหวังผลกำไรหรือผลได้แต่ประการเดียว ดังที่ปรากฏให้

^{๔๘} มบุญ มุกข์ประดิษฐ์, ประทีปแห่งแผ่นดิน, หน้า ๘๖.

^{๔๙} คณะกรรมการจัดงานวันที่ ๕ ธันวาคมหาราช ครั้งที่ ๒๗, ๕ ธันวาคมหาราช มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๖ พรรษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕.

^{๕๐} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา, ๒๕๔๑.

เห็นในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และการพัฒนาที่ดินในยุคก่อนเศรษฐกิจฟองสบู่จะแตก องค์ธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับ “การไม่โลภ” มีอยู่ในกุศลมูล ๓ หรือรากเหง้าของกุศล และการทำความดี คือ ๑) อโลภะ (ความไม่โลภ ความคิดเผื่อแผ่ เจือจาน, จาคะ) ๒) อโทสะ (ความไม่คิดปทุษร้าย และมีเมตตา) ๓) อโมหะ (ความไม่หลง, ปัญญา) ซึ่งตรงข้ามกับอกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ โมหะ และในกรรม ๒ ซึ่งระบุถึง อกุศลกรรม และ กุศลกรรม อกุศลกรรม คือ การกระทำอันไม่ดี ไม่ฉลาด ไม่เกิดจากปัญญา คือ การกระทำที่เกิดจากโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น

ในเรื่องของความไม่ประมาทหรืออับปะมาทะ นี้ ก็เป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ สำหรับประชาชนทุกคน คือ ให้ล่วงรู้ถึงสภาพ และสถานการณ์แวดล้อมของทุกคนอยู่เสมอจะได้ไม่ล้าไปด้วยความโลภหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การรู้เท่าทันสถานการณ์ มีสติ และรู้ถึงความเสี่ยงภัยที่อาจจะบังเกิดมีขึ้นอันเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับตนเอง และความปลอดภัยให้กับสังคม เป็นตาข่ายแห่งความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ส่วนหนึ่งด้วยการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และการไม่หลงกระแสนี้ ในปรัชญานำของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ซึ่งน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวทางนั้นก็ได้รับว่า “...ในการพัฒนาประเทศจะยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางให้การพัฒนาขยายตัวทางสายกลางอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกัน และรู้เท่าทันโลก”^{๕๑} ซึ่งก็เท่ากับว่า การระมัดระวังตัว และตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาทมีสติ และมีความพอดี นั่นเอง

ในหลักของพระพุทธศาสนานั้นกล่าวถึงอับปะมาทะว่าเป็นความไม่ประมาทหรือความมีสติ หรือความเพียรที่มีสติ การดำเนินชีวิตโดยมีสติเป็นเครื่องกำกับความประพฤติ และการกระทำทุกอย่างการระมัดระวังตัวไม่ยอมถลำลงไปในความเสื่อมรอบคอบดังพุทธวจนะว่า”...ธรรมเอก ที่มีอุปการะมาก เพื่อการเกิดขึ้นแห่งอารยธรรมาภิบาลก็คือ ความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท...เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่น แม้สักข้อหนึ่งซึ่งเป็นเหตุ ให้อารยธรรมาภิบาลที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เจริญบริบูรณ์ เหมือนอย่างความถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทนี้เลย...”^{๕๒} ซึ่งองค์ธรรมข้อนี้ เป็นหลักสำคัญอยู่ในความไม่ประมาท ความมีสติรู้เท่าทัน เหตุการณ์ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นเอง

สรุปได้ว่า แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักพุทธธรรมนั้นมีความสัมพันธ์ และมีความสอดคล้องกันหลายหลักธรรม และหลายประการ โดยเฉพาะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องตรงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือการเดินสายกลางมา เป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นหลักธรรมพื้นฐานโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในชาติ ดำรงอยู่ในความพอเพียงทั้งในการบริโภค และการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังมีความซื่อสัตย์มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีความเป็นอิสระ และมีความมั่นคงในจิตใจไม่ตกไปสู่กระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมได้โดยง่าย

^{๕๑} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙, (๒๕๔๕ - ๒๕๔๙), (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^{๕๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๘.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม

๒.๔.๑ ความหมายของการศึกษาพหุวัฒนธรรม

มีผู้ให้ความหมายของการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) ดังนี้

Tileston กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม คือกระบวนการจัดการศึกษาที่ได้รับการออกแบบมา เพื่อพัฒนาส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ และการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม^{๕๓}

Grant and Ladson – Billings กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม คือ แนวความคิดทางปรัชญา และกระบวนการทางการศึกษา โดยการศึกษาพหุวัฒนธรรมมีรากฐานมาจากปรัชญาในอุดมคติเกี่ยวกับเสรีภาพ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม ความยุติธรรม และการให้เกียรติในความเป็นมนุษย์ ในขณะเดียวกันการศึกษาพหุวัฒนธรรม คือ กระบวนการซึ่งเกิดขึ้นในโรงเรียน และสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งสอดแทรกอยู่ในทุกเนื้อหาวิชา และในส่วนอื่นๆ ของหลักสูตร เพื่อที่จะเตรียมนักเรียนทุกคนให้สามารถเรียนได้อย่างกระตือรือร้นภายใต้บรรยากาศขององค์กรที่มีความเสมอภาค การศึกษาพหุวัฒนธรรมจะช่วยให้เด็กเรียนพัฒนาอัตลักษณ์ในทางบวก และการค้นพบตนเองภายใต้การเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ^{๕๔}

Banks กล่าวว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาประเภทหนึ่ง ที่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาประกอบไปด้วยนักเรียนที่มาจากกลุ่มวัฒนธรรมที่ต่างกัน เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ เพศ ชั้นทางสังคม กลุ่มภูมิภาค กลุ่มความต้องการพิเศษ โดยปัญหาของกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวได้รับการตีแผ่ และเปรียบเทียบ ซึ่งสภาพแวดล้อมทั้งหมดในโรงเรียนจะได้รับการปฏิรูปเพื่อส่งเสริมให้เกิดการยอมรับซึ่งกัน และกัน และเกิดความยุติธรรมระหว่างกลุ่มนักเรียนต่างวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงที่ว่า อนาคต การแบ่งแยก และความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติของกลุ่มคน ที่มาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน^{๕๕}

Bennett อธิบายว่า^{๕๖} การศึกษาพหุวัฒนธรรมคือกระบวนการของการสอน และการเรียนรู้ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ ค่านิยมแบบประชาธิปไตย และปรัชญาพหุวัฒนธรรมนิยม (Cultural Pluralism) ภายใต้สังคมที่มีความหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เจริญสูงสุดตามศักยภาพของตน ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม

สรุปได้ว่า การศึกษาพหุวัฒนธรรม คือ กระบวนการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่พัฒนามาจากปรัชญา ความเชื่อ ค่านิยมแบบประชาธิปไตย และความเชื่อในคุณค่าของความหลากหลาย

^{๕๓}Tileston, Donna W. What Every Teacher Should Know About Diverse Learners. (California: Corwin Press, 2004)

^{๕๔}Grant, Carl A. and Ladson – Billing, Gloria. (Eds). Dictionary of Multicultural Education. Phoenix, (Arizona: Oryx Press, 1997).

^{๕๕}Banks, James A. Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching. (Boston: Allyn and Bacon, 2001).

^{๕๖}Bennett, Christine I. Comprehensive Multicultural Education: Theory and Practice. (Boston: Pearson Education, 2007).

วัฒนธรรม (Multiculturalism) โดยการจัดสภาพแวดล้อมให้กับผู้เรียนจากต่างวัฒนธรรม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต เพศ ชั้นทางสังคม และความต้องการพิเศษอื่นๆ ได้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละคน ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เกิดความตระหนักรู้ และยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และยอมรับในคุณค่าของวัฒนธรรมอื่น รวมทั้งมีทักษะทางวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกับคนต่างวัฒนธรรมอย่างสันติสุข ไม่มีอคติต่อกัน ไม่เกิดการแบ่งแยก และเลือกปฏิบัติ

๒.๔.๒ ความสำคัญของการศึกษาพหุวัฒนธรรม

แนวคิดของการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) เกิดจากสภาพห้องเรียน และโรงเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนต่างเชื้อชาติวัฒนธรรมเรียนร่วมกันมีมากขึ้นส่งผลทำให้เกิดความยากลำบากในการจัดการเรียนการสอนของครูว่าจะจัดเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะสามารถพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลายเหล่านี้ให้พัฒนาสูงสุดตามศักยภาพของตน และเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน สังคม และประเทศชาติ นักการศึกษาจึงได้พัฒนาแนวคิด และรูปแบบการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมขึ้น เพื่อเป็นการศึกษาทางเลือกหนึ่งให้กับครูได้นำไปประยุกต์ใช้ในห้องเรียน และโรงเรียนของตน

นักประชากรศาสตร์ได้ฉายภาพองค์ประกอบของพลเมืองอเมริกันว่าในปี ค.ศ. ๒๐๕๐ สังกะมอเมริกันจะประกอบด้วยพลเมืองหลากหลายชาติพันธุ์ คือ ร้อยละ ๕๓ เป็นคนผิวขาว ร้อยละ ๒๕ เป็นลาติน ร้อยละ ๑๔ เป็นคนผิวดำ ร้อยละ ๘ เป็นคนเอเชีย และหมู่เกาะแปซิฟิก และอีกร้อยละ ๑ เป็นคนอินเดียพื้นเมือง^{๕๗} ซึ่งชาวอเมริกันหลายคนเชื่อว่าความแตกต่างทางชาติพันธุ์ คือ ปัญหาหลักของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสังคมจะประกอบด้วยคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นบ่อเกิดของความขัดแย้ง และการใช้ความรุนแรง ซึ่งการใช้ความรุนแรง และการทำลายล้างกัน ส่วนใหญ่เกิดจากความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง และขาดความอดทนอดกลั้นของคนที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม พฤติกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีจึงถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในโลกใบนี้

บทบาทหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของนักการศึกษา นอกจากการให้ความรู้ทางวิชาการ และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแล้ว หน้าที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การเตรียมเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีทักษะในการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนโลกที่ผู้คนมีความแตกต่างหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรม เช่นที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ให้พวกเขาสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี สามารถบรรลุถึงเป้าหมาย และความเป็นอยู่ที่ดี^{๕๘} ซึ่งนักการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู รวมทั้งผู้ปกครอง ควรมีหน้าที่ และบทบาทในการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดความคิด ความเชื่อ และค่านิยมในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ๒ ประการ คือ ๑) การสร้างความเข้าใจหรือความตระหนักรู้ในความ

^{๕๗} D'Angelo, Andrea M. and Dixey, Brenda P. Using multicultural resources for teachers to combat racial prejudice in the classroom. Early Childhood Education Journal 29 (2) 2001:83-87.

^{๕๘} Wan, Guofang. Teaching diversity and tolerance in the classroom: A thematic storybook approach. Education. 127 (1) 2006: 140-154.

แตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ๒) การสร้างการยอมรับ (Respect) ในความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม^{๕๙} การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับซึ่งกัน และกันในกลุ่มนักเรียนนั้น ครูต้องจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน และนอกห้องเรียนให้เป็นบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ และการยอมรับ สร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการค้นหา ให้นักเรียนทุกกลุ่มมีโอกาสนประสบความสำเร็จโดยเท่าเทียมกัน และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ฝึกให้นักเรียนมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เน้นความร่วมมือระหว่างกลุ่มนักเรียน โดยครูจะสอดแทรกบูรณาการแนวคิดเพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกัน และกันไปในการเรียนการสอน^{๖๐}

๒.๔.๓ รูปแบบการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม

Banks, James A นักการศึกษาชาวอเมริกัน ผู้ซึ่งบุกเบิกวิจัยพัฒนาแนวคิด และวิธีการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงรูปแบบหรือแนวทางการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ว่ามี ๕ รูปแบบ ดังนี้

๑. บูรณาการเนื้อหาวัฒนธรรมของนักเรียนเข้าไปในวิชาต่างๆ (Content Integration) คือการที่ครูผู้สอนยังคงสอนวิชาต่างๆ เหมือนที่เคยสอนมา ขณะเดียวกันก็ เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของนักเรียนกลุ่มต่างๆ มาสอดแทรก บูรณาการในเนื้อหาเดิมที่กำลังสอนอยู่ โดยครูอาจนำเรื่องราวเกี่ยวกับชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต งานศิลปะ หรือสถาปัตยกรรมของนักเรียนกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในห้องเรียน ในโรงเรียน หรือในชุมชน มายกตัวอย่าง มาอภิปรายร่วมกัน ซึ่งวิธีการนี้นอกจากจะเหมาะสมกับการสอนวิชาทางด้านภาษา และสังคมศึกษา แล้ว ยังสามารถสอดแทรกในวิชาทางด้านคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ได้อีกด้วย เช่น การสอดแทรกประวัติของคณีสถิต ที่ริเริ่มประดิษฐ์ คิดค้น หรือพัฒนาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในขณะที่สอนหัวข้อประวัตินักวิทยาศาสตร์สำคัญของโลก เป็นต้น

๒. การสร้างความรู้ใหม่ (The Knowledge Construction Process) การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในรูปแบบนี้ ครูจะเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้บอกความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนจดจำเนื้อหาความรู้ที่มีอยู่ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ใช้ความคิดเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ และการตัดสินใจ ผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง เกิดอคติ ความลำเอียงของคนในชุมชนหนึ่งที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติวัฒนธรรม หรือครูอาจให้นักเรียนค้นคว้า ทำรายงาน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ต่างในชุมชน ในเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยเก็บข้อมูลผ่านการอ่านบันทึกประวัติศาสตร์ การสัมภาษณ์บุคคล เป็นต้น ซึ่งรูปแบบนี้ จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เข้าใจถึงทัศนคติการมองโลกของพวกเขา และเกิดความ เห็นอกเห็นใจ ในผู้คนที่มีความเชื่อชาติวัฒนธรรมต่างจากตน

^{๕๙} D'Angelo, Andrea M. and Dixey, Brenda P. Using multicultural resources for teachers to combat racial prejudice in the classroom. 83-87.

^{๖๐} Klein, Tracy E. Teaching Tolerance: Prejudice Awareness and Reduction in Secondary Schools. A thesis presented to the Faculty of the Dominican College Department of Education, California, May 1992.

๓. การลดอคติ (Prejudice Reduction) การศึกษาพหุวัฒนธรรมในรูปแบบนี้มีความเชื่อว่า เด็กส่วนใหญ่เข้าโรงเรียนมาพร้อมกับเจตคติต่อเชื้อชาติวัฒนธรรมอื่นๆ ในทางลบ ซึ่งสะท้อนถึงเจตคติของพ่อแม่ผู้ปกครองของพวกเขาเช่นกัน ดังนั้น แนวคิดสำคัญคือ ทำอย่างไรที่สถานศึกษา และครูจะปลูกฝังเจตคติทางเชื้อชาติในทิศทางบวก และปลูกฝังเจตคตินิยมความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดในตัวนักเรียน

การจัดหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้นักเรียนมีเจตคติต่อเชื้อชาติ วัฒนธรรมอื่นๆ ในทางบวก และมีค่านิยมแบบประชาธิปไตย โดยครูควรจัดสภาพแวดล้อม ดังนี้ ๑) ให้การเสริมแรงทางบวกแก่นักเรียนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ๒) ให้นักเรียนได้รับรู้ เข้าใจถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในห้องเรียน และในสังคม ๓) ปรับเปลี่ยนเนื้อหาหลักสูตรให้เอื้อต่อการส่งเสริมการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม และ ๔) ใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน และเปิดโอกาสให้นักเรียนจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้ติดต่อสัมพันธ์กัน

๔. การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม (Equity Pedagogy) การศึกษาพหุวัฒนธรรมในแนวทางนี้มุ่งเน้นให้ครูปรับวิธีการสอนที่จะเอื้ออำนวย สนับสนุนให้นักเรียนทุกกลุ่มเชื้อชาติ วัฒนธรรมในชั้นเรียน มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนโดยเท่าเทียมกันโดยการส่งเสริมให้นักเรียนจากกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชั้นเรียน และในโรงเรียนอย่างทั่วถึง เช่น เปิดโอกาสให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ได้อภิปราย แสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งการที่ครูจะสามารถส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มต่างๆ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสุดตามศักยภาพของแต่ละคน ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรม ภาษา ค่านิยม และแบบแผนการเรียนรู้ของนักเรียนในชั้นของตนเป็นอย่างดี

๕. การปรับโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมในโรงเรียน (An Empowering School Culture and Social Structure) การจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมในแนวทางนี้ เน้นการปรับวัฒนธรรมองค์กรของโรงเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียนกลุ่มต่างๆ ให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยผู้บริหาร ครู บุคลากรทุกคนในโรงเรียน รวมถึงผู้ปกครองนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การสร้างบรรยากาศของความร่วมมือกัน การปรับรูปแบบการสื่อสารที่เอื้อต่อสมาชิกทุกคนในโรงเรียน ปรับหลักสูตร และการสอน รวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกกลุ่ม^{๖๑}

การจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม ควรต้องดำเนินการในลักษณะองค์รวม คือ จัดกิจกรรมพร้อมๆ กันทั้ง ๕ แนวทางดังกล่าว ทั้งในด้านการบูรณาการเนื้อหา การสร้างความรู้ใหม่ การลดอคติ การสอนที่ยึดหลักความยุติธรรม และการปรับโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมในโรงเรียน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาแนวพหุวัฒนธรรม นั่นคือการปลูกฝังเยาวชนของชาติที่มีความต่างกัน ทั้งด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิถีชีวิต ให้มีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนโดยเสมอภาคกัน และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของความเป็นพลเมืองดี

^{๖๑} Banks, James A. Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching. (Boston: Allyn and Bacon, 2001).

ในระบอบประชาธิปไตย ยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของคนในสังคมย่อมต้องเปลี่ยนตามเพื่อตอบสนองสังคม ในปัจจุบัน เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ และการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กๆ ออกไปอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม นักวิจัย และนักวิชาการด้านการศึกษาก็ได้นำวิธีการ และเทคนิคการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพมากมายในการสอนเรื่องพหุวัฒนธรรม เช่น การใช้หนังสือภาพ หนังสือนิทาน และวรรณกรรมพื้นบ้าน การสอนเรื่องพหุวัฒนธรรมผ่านศิลปะ เกมส์ และการเล่นบทบาทสมมุติ รวมไปถึงทักษะของครูในการเลือกหนังสือภาพ การซักถามนักเรียนขณะอ่านหนังสือ และการยกประเด็นเกี่ยวกับความเหมือน และความแตกต่างเพื่อพูดคุยกับนักเรียนในกลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ ครูควรนำวิธีการสอน และเทคนิคเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคม เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีความภูมิใจในเอกลักษณ์ของตนเอง มีความตระหนักรู้พึงพอใจ และยอมรับในความหลากหลาย ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเป็นพลเมืองดี มีประโยชน์ และปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ อย่างปกติสุข การศึกษาสังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งจะตรงกันข้ามกับสังคมวัฒนธรรมเดียว (Mono-cultural society) ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม

๒.๕ บริบทของการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ ภาค ๑๗

ในส่วนการบริหารจัดการองค์กรของคณะสงฆ์ในภาค ๑๗ นั้นประกอบไปด้วย ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนองนั้น ผู้วิจัย ได้ รวบรวมเอกสารข้อมูลพื้นฐานในการปฏิบัติหน้าที่การปกครอง/บริหารจัดการคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ไว้ ดังต่อไปนี้

นับแต่อดีตการบริหาร และการปกครองเป็นไปตามสมัยสุโขทัย ออยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนมาถึงในปัจจุบัน มีการจัดโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้นซึ่งมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของ จอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็ง จอมพลสฤษดิ์ เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสงฆมนตรี และคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรค และล่าช้า นับแต่อดีตการบริหาร และการปกครองเป็นไปตามสมัยสุโขทัย ออยุธยา กรุงธนบุรี รัตนโกสินทร์ จนมาถึงในปัจจุบันมีการจัดโครงสร้างการบริหาร และการปกครองคณะ

สงฆ์เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลในสมัยนั้น ซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศของ จอมพลสฤษดิ์ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำที่เข้มแข็งจอมพลสฤษดิ์เห็นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีการถ่วงดุลอำนาจกันนั้นนำมาซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรี และคณะวินัยรตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นระบบที่มีผลบั่นทอนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้ต้องประสบอุปสรรค และล่าช้า

ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะรัฐมนตรี จึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นในพ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อคณะกรรมการทำงานสำเร็จ รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยคำแนะนำ และยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภา เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจ เช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นนั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการจึงสมควรแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้ สมเด็จพระสังฆราช องค์สกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจ กฎหมาย และพระธรรมวินัย ทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา

จากการที่กล่าวข้างต้น การปกครอง/การบริหารจัดการคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในปัจจุบัน (มหานิกาย) จึงเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหาร และการปกครองของคณะสงฆ์ในภาค ๑๗ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นคือ ๑) เจ้าคณะภาค ๒) รองเจ้าคณะภาค ๓) เจ้าคณะจังหวัด ๔) รองเจ้าคณะจังหวัด ๕) เจ้าคณะอำเภอ ๖) รองเจ้าคณะอำเภอ ๗) เจ้าคณะตำบล และ ๘) เจ้าอาวาส^{๒๒} ดังนั้น การบริหาร และการปกครอง/การบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (มหานิกาย) สามารถแสดงรายละเอียดตามลำดับชั้นผู้ปกครองคณะสงฆ์ได้ ดังนี้ ๑) สมเด็จพระสังฆราช เป็นประมุข ๒) กรรมการมหาเถรสมาคม ๓) เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ๔) เจ้าคณะภาค ๑๗ ๕) รองเจ้าคณะภาค ๑๗ ๖) เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ ๗) เจ้าคณะจังหวัดตรัง ๘) เจ้าคณะจังหวัดพังงา ๙) เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต ๑๐) เจ้าคณะจังหวัดระนอง

การบริหารจัดการกิจการงานคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (มหานิกาย) ในปัจจุบันจึงเป็นไปตามพระธรรมวินัย และตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหาร และการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคเป็นไปตามความในมาตรา ๒๒ ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่กำหนดตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์

^{๒๒} พระวิสุทธิกัฏฐธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายมหาเถรสมาคม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

ตามลำดับชั้นคือ ๑) เจ้าคณะภาค ๒) รองเจ้าคณะภาค ๓) เจ้าคณะจังหวัด ๔) รองเจ้าคณะจังหวัด ๕) เจ้าคณะอำเภอ ๖) รองเจ้าคณะอำเภอ ๗) เจ้าคณะตำบล และ ๘) เจ้าอาวาส

พระสังฆาธิการคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ ประกอบด้วย ๕ จังหวัด

๑. กระบี่ เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๗ เจ้าคณะตำบล ๑๕ เจ้าอาวาส ๖๘ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๕ รวม ๑๑๖

๒. พังงา เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๗ เจ้าคณะตำบล ๑๒ รองตำบล ๑ เจ้าอาวาส ๖๖ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๒๔ รวม ๑๑๑

๓. ภูเก็ต เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๓ เจ้าคณะตำบล ๗ เจ้าอาวาส ๓๑ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๐ รวม ๕๔

๔. ระนอง เจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๔ เจ้าคณะตำบล ๖ เจ้าอาวาส ๓๙ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๑๒ รวม ๖๒

๕. ตรัง เจ้าคณะจังหวัด ๑ รองเจ้าคณะจังหวัด ๑ เจ้าคณะอำเภอ ๘ รองเจ้าคณะอำเภอ ๑ เจ้าคณะตำบล ๒๙ เจ้าอาวาส ๑๗๕ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ๓๐ รวม ๒๔๕

รวมพระสังฆาธิการภาค คณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๕๙๐ รูป

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยในประเทศ

อนงค์ สระบัว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า^{๖๓}

๑. องค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) กระบวนการจัดการความรู้ ๒) การเรียนรู้ ๓) สมรรถนะ ๔) เทคโนโลยี ๕) โครงสร้างองค์การ

๒. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันซึ่งมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา สรุปผลการวิจัย พบว่า^{๖๔}

๑. องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสถานศึกษาประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ ๑) การเตรียมการตามกระบวนการจัดการความรู้ ๒) การนิเทศติดตามผล ๓) การแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนความรู้ ๔) การจัดเก็บความรู้ ๕) การเปลี่ยนแปลงค่านิยม และพฤติกรรม

^{๖๓} อนงค์ สระบัว, “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของพระพุทธรูปศาสนา สถาบันอุดมศึกษา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๖๔} ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑), หน้า ๖๕.

ในการทำงานของบุคลากร ๖) การวางแผน ๗) การติดต่อสื่อสาร ๘) การสร้างความรู้ ๙) การยกย่อง ชมเชย และการให้รางวัล

๒. รูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษามีความถูกต้องเหมาะสม และเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด และทฤษฎีของการวิจัย

พัชรี ศรีสังข์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยา สังคมสรุปผลการวิจัยพบว่า^{๒๕} (๑) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้มีกระบวนการพัฒนาในลักษณะ วิจัยปฏิบัติการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน (The Cogenerative Action Research) ตามแนวคิดของเดวิด และมอร์เทิน ๒ ระยะ เป็นวงจรวัฏจักรต่อเนื่องกัน ๓ รอบ ได้แก่ ๑) ระยะแรก : การให้ความหมายหรือ การทำความเข้าใจกับคำถามแรกเริ่มการวิจัย (รอบที่ ๑) ๒) ระยะต่อเนื่อง : การวิจัยปฏิบัติการแก้ไข ปัญหาที่รวบรวมมิติต่างๆ (รอบที่ ๒ และรอบที่ ๓) ได้กรอบแนวคิดเชิงโครงสร้างชี้แนะแนวทางลักษณะ การจัดการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการ จัดการเรียนรู้ ๒) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๓) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๔) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ๕) สารการเรียนรู้ ๖) กิจกรรมการเรียนรู้ ๗) การวัดผลประเมินผลรูปแบบ และ ๘) แหล่งเรียนรู้ (๒) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับนิสิตภายหลังใช้รูปแบบการ จัดการเรียนรู้ด้านสติปัญญามีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ด้านอารมณ์ ความรู้สึกมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ใน ระดับมาก และด้านทักษะทุกทักษะมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากยกเว้นทักษะการสังเกตอยู่ในระดับ มากที่สุดสูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านสติปัญญามีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ใน ระดับปรับปรุงด้านอารมณ์ ความรู้สึกอยู่ในระดับปานกลาง และด้านทักษะทุกทักษะอยู่ในระดับเล็กน้อย ยกเว้นทักษะการสังเกต อยู่ในระดับพอใช้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เป็นไปตาม เกณฑ์ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และ(๓) สมาชิกชุมชนยาตองที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ รอบที่ ๑ และรอบที่ ๒ สมาชิกชมรมออกกำลังกาย กีฬาสีลาศ เฟิสต์ด้านซ์ที่มีส่วนร่วมจัด กิจกรรมการเรียนรู้ รอบที่ ๓ ทุกคนเกิดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะ ทุกทักษะได้ด้วยยกเว้นทักษะการทำงานกลุ่มที่สมาชิกชมรมยาตองทุกคนในรอบที่ ๑ ไม่เกิดการเรียนรู้ ส่วนรอบที่ ๒ สมาชิกชมรมยาตองส่วนใหญ่เกิดการเรียนรู้

พระสุจินตนิท หนูชู ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาศูนย์ศึกษา พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล” ผลการวิจัยพบว่า^{๒๖}

๑. องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มี ๘ องค์ประกอบ คือ ๑) ภาวะผู้นำของผู้ผู้อำนวยการศูนย์ ๒) การพัฒนาบุคลากร ๓) ความคาดหวังต่อ ผู้เรียน ๔) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ๕) ความสามัคคีของบุคลากร ๖) การประเมินผล ความก้าวหน้าของผู้เรียน ๗) การจัดหลักสูตร และการเรียนการสอน ๘) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อ

^{๒๕} พัทรี ศรีสังข์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคม,” วิทยานิพนธ์ ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๒๖} พระสุจินตนิท หนูชู, “รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มี ประสิทธิภาพ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการศึกษา), (วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

การเรียนรู้ภายในศูนย์ มีค่าน้ำหนักร้อยละของความแปรปรวนสะสม ๖๓.๔๗๑ โดยมีการปฏิบัติจริงในภาพรวม และรายองค์ประกอบอยู่ในระดับมากทุกด้านตามลำดับ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีระดับประสิทธิผลในภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๔.๐๗) ประกอบด้วย ๑) การบรรลุวัตถุประสงค์ของศูนย์ ๒) ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรของศูนย์ ๓) ความสามารถในการพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานของศูนย์ และ ๔) ความสามารถในการปรับตัวของศูนย์

๒. องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มี ๘ องค์ประกอบ เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ๑) ความคาดหวังต่อผู้เรียน ๒) การพัฒนาบุคลากร ๓) ความสามัคคีของบุคลากร ๔) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ๕) การจัดการหลักสูตร และการเรียนการสอน ๖) ภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์ ๗) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายในศูนย์ และ ๘) การประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียน ตามลำดับ โดยผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณขององค์ประกอบทั้ง ๘ ร่วมกันทำนายประสิทธิผลของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ได้ร้อยละ ๗๑.๔๐ ($R^2=0.714$)

๓. รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๕๕ ตัวบ่งชี้ โดยองค์ประกอบหลัก คือ ๑) ความคาดหวังต่อผู้เรียน (มี ๗ ตัวบ่งชี้) ๒) การพัฒนาบุคลากร (มี ๗ ตัวบ่งชี้) ๓) ความสามัคคีของบุคลากร (มี ๗ ตัวบ่งชี้) ๔) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน (มี ๗ ตัวบ่งชี้) ๕) การจัดการหลักสูตร และการเรียนการสอน (มี ๕ ตัวบ่งชี้) ๖) ภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์ (มี ๑๐ ตัวบ่งชี้) ๗) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายในศูนย์ (มี ๗ ตัวบ่งชี้) และ ๘) การประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียน (มี ๕ ตัวบ่งชี้)

๔. รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผลที่พัฒนาขึ้น มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้เป็นรูปแบบในการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี” โดยมีความมุ่งหมายของการวิจัย ๓ ประการ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) วัดไผ่ล้อม ๒) เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) ๓) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ของวัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง) ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากผู้รู้จำนวน ๑๖ คน ผู้ปฏิบัติ ๒๐ คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ๒๐ คน ผลการวิจัยพบว่า^{๒๗} ปัจจัยทั้งภายใน และภายนอก

^{๒๗} พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชน และพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิด แก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบ และมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เห็นเหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณร และประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบ และระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน และประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้ และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชน และประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน ๗) การสร้างความรู้สึกร่วมกันแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” โดยสรุป วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษา และคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริม และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรม และความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจ และสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน

เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจงจิตร แสงทอง ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในการที่มีต่อการพัฒนาศาสนาศึกษา และศาสนสงเคราะห์จังหวัดพะเยา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการที่มีต่อการพัฒนาศาสนาศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ จังหวัดพะเยา โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ในจังหวัดพะเยา จำนวน ๕๐ รูป ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และสุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการจับฉลาก เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างประกอบด้วย บทบาทในการจัดการศึกษาด้านศาสนาศึกษา บทบาทในด้านการพัฒนาศาสนาศึกษา บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ และบทบาทในด้านการพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลจากการศึกษาปรากฏ ดังนี้

๑. บทบาทในการจัดการศึกษาด้านศาสนาศึกษา (๑) บทบาทพระสงฆ์ในการในจังหวัดพะเยา ในด้านการบริหารจัดการศึกษาศาสนาศึกษา เป็นบทบาทในฐานะเป็นผู้บริหาร เช่น เป็นเจ้าสำนักเรียน เป็นผู้จัดการ เป็นผู้อำนวยการ เป็นต้น ซึ่งบทบาทในด้านนี้จะมุ่งเน้นด้านการบริหารจัดการศึกษา เช่น การบริหารงานบุคคล บริหารงบประมาณ และบริหารด้านวิชาการ เป็นต้น (๒) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาศาสนาศึกษา มีการส่งเสริม และสนับสนุนในลักษณะเด่น ในด้านการจัดตั้งกองทุนการศึกษา การมอบทุนหรือรางวัลสำหรับพระภิกษุสามเณร ในกรณีที่สามารถสอบได้ การส่งเสริมให้มีการสำเร็จการศึกษาในทุกๆ ระดับชั้น การจัดหางบประมาณ บุคลากร สื่อการเรียนการสอน และมีการจัดอบรมสัมมนา (๓) บทบาทในฐานะเจ้าอาวาสต่อการจัดการศึกษาศาสนาศึกษา มีบทบาทในสองสถานะ คือ เป็นทั้งบทบาทผู้บริหาร และบทบาทของ

ผู้ปกครองคณะสงฆ์ภายในวัดที่ตั้งสำนักเรียนหรือสถานที่เรียนในระดับต่างๆ ดังนั้นจึงมีบทบาททั้งในด้านการบริหารจัดการศึกษา (๔) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนต่อการพัฒนาการศึกษา มีบทบาทที่สอดคล้องกับการส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาศาสนศึกษา

๒. บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ (๑) บทบาทด้านการบริหารการศึกษา สงเคราะห์ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา (๒) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา สงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษา สงเคราะห์^{๒๘}

คณิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร ได้วิจัยเรื่องความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต และความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดในพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการดำเนินงานตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ และเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แนวทาง และกลยุทธ์ในการสนับสนุนภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า^{๒๙} การปฏิบัติตามภารกิจ ทั้ง ๖ ด้านของวัดหนองป่าพง มีลักษณะเด่นที่สุด คือเรื่องการปกครอง การเผยแผ่ เพราะวัดหนองป่าพง มุ่งเน้นการขัดเกลาตนเอง และลูกศิษย์ กิจทุกอย่างของวัดจึงเน้นหนักในเรื่องวินัย มีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาบวช นับถือกันตามอายุพรรษา ประพฤติตามหลักอุปัชฌาย์วัตร และอาจริยวัตร ด้านการศึกษาไม่เน้นปริยัติธรรมแต่เน้นปฏิบัติธรรม เรียนรู้โดยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ส่วนในด้านการเผยแผ่ ใช้วิธีเผยแผ่ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ลักษณะ การสอนง่ายๆ ใช้วิธีการสอนแบบรวมๆ แต่สอนให้แตกต่างกันในแต่ละบุคคลตามอุปนิสัยของศิษย์ ในการเผยแผ่ไม่เน้นปริมาณแต่เน้นคุณภาพ เน้นด้านจิตใจมากกว่าด้านวัตถุสำหรับด้านการศึกษา สงเคราะห์ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา มีบริเวณร่มรื่น สะอาด สงบ และเป็นธรรมชาติ มีคติ ธรรมจากต้นไม้ และมีพิพิธภัณฑ์ของวัด ในด้านสาธารณูปการมีการสร้างถนน กุฏิเจดีย์ ซึ่งมีรูปแบบอีสานประยุกต์อย่างสวยงาม การก่อสร้างเน้นความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ เน้นการอยู่ป่า งานก่อสร้างอาศัยแรงงานพระเถรเป็นส่วนใหญ่

บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลมกิตโร ได้วิจัยเรื่องความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิต และความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ในจังหวัดนนทบุรีประกอบด้วย การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ

^{๒๘} เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจงจิตร แสงทอง, “บทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๙} คณิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๕).

การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น โดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา หนังสือ วิชาการ รายงานการวิจัย และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระเถรานุเถระ กรรมการวัด และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวัด ผลการวิจัยพบว่า^{๗๐} ด้านการปกครอง วัดมีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมีระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวช และปฏิบัติงานในวัด ด้านการศาสนศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดทั้งทางโลก และทางธรรม มีหลักสูตรระยะสั้น สำหรับพระภิกษুবวชใหม่ ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัด และนอกวัด จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็ก และเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ด้านการสาธารณูปการ ได้พัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่พักพิงแก่ แบ่งเขตเป็นพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างวัดอุโมงค์ และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรม และปฏิบัติธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน และทุนอาหารกลางวัน สำหรับภารกิจที่ประสบผลสำเร็จที่สุด คือ ด้านการเผยแผ่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์ และการจัดการศาสนศึกษา

บัญญัติ ยงยวน จิระพันธ์ เดมะ และอินทรา หิรัญสาย. ได้สำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ของครู และนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า^{๗๑} ๑) ครูไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ขณะที่ครูไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านภาษา อยู่ในระดับปานกลาง ๒) ครูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกันด้านเพศ ศาสนา ระดับการศึกษา สังกัดของโรงเรียน และภูมิสำเนา มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๓) ความเข้าใจในวัฒนธรรมของครู ด้านชาติพันธุ์ ด้านภาษา ด้านขนบประเพณี ด้านวิถีชีวิต และความเข้าใจในวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ในทิศทางบวก ในส่วนของนักเรียนพบว่า ๑) นักเรียนไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ยอมรับด้านภาษาอยู่ในระดับค่อนข้างสูง สำหรับนักเรียนไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษาศาสนา และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ขณะเดียวกัน ก็ยอมรับด้านขนบประเพณี และด้านวิถีชีวิตอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

^{๗๐} บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิตโร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะ กรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ: ๒๕๔๕).

^{๗๑} บัญญัติ ยงยวน จิระพันธ์ เดมะ และอินทรา หิรัญสาย. “การสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครู และนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑.

๒) นักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างกันด้านศาสนาองค์ประกอบศาสนา ในโรงเรียน และภาษาพูดที่บ้าน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ แต่พบว่านักเรียนที่เพศต่างกัน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่แตกต่าง ๓) ความเข้าใจในวัฒนธรรมของนักเรียน ด้านภาษา ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และความเข้าใจวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ในทิศทางบวก

พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคปัจจุบัน ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จากกลุ่มพระสังฆาธิการ และนักวิชาการที่มีบทบาทในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จำนวน ๒๑ รูป และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๐ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า^{๗๒} การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ จำนวน ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครองในรูปแบบเดิมๆ มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการ ตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น จึงมีองค์กรหรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจ ประสานสร้างประโยชน์ สร้างเครือข่ายให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน ๒) ด้านการศาสนศึกษา มีการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย แต่มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไป ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดในเบื้องต้น ในระดับจังหวัด เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของจังหวัดแล้วนำมารวมความคิดเห็นเป็นระดับภาคต่อไป ๔) ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียน และพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีผู้นำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอน ในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติการ ด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์

^{๗๒} พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบคือ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มาก และการพัฒนาโดยการศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ จึงควรมีการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ครอบอนุรักษศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการก่อสร้างตามภูมิภาคตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยต่างๆ กำลังความสามารถของเจ้าอาวาสในอนาคต น่าจะมีการระดมทุน หรือตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้วัดเล็กๆ ที่มีการก่อสร้างแต่ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างให้ได้มีโอกาสได้กู้ยืม เพื่อการก่อสร้างสาธารณูปการของวัดให้มีประสิทธิภาพ และได้เกิดความรวดเร็วในการก่อสร้าง เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และศูนย์กลางทางการศึกษา และการพัฒนาของชุมชน ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทด้วยการแนะนำให้เกิดความศรัทธาเริ่มแก่ชาวบ้านในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำหน้าที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสม และกาลเทศะ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้ในการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ และประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์

พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทร) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการดำเนินงาน และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินการ และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ๒) เพื่อพัฒนาการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี และ ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการดำเนินงาน และการเรียนรู้ตามโครงการพระราชดำริของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ พระสงฆ์ นายอำเภอ ปราชญ์ชาวบ้าน และ ประชาชน ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี จำนวน ๔๐๗ รูป/คน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบการสัมภาษณ์ โดยมีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้วิจัย ใช้การสังเคราะห์แบบอุปนัย วิธีการในเชิงเนื้อหา และประมวลผลข้อมูลนำเสนอการวิเคราะห์ผลในรูปแบบเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า^{๗๓}

๑. สภาพการดำเนินการ และการเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี มีองค์ประกอบ ประกอบด้วย ๔ ด้าน

^{๗๓} พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทร). “รูปแบบการดำเนินงาน และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๙-๑๔๘.

ผลผลิต ด้านสภาพแวดล้อม ด้านกระบวนการ และ ด้านข้อมูลนำเข้า เมื่อเรียงตามรายชื่อในแต่ละด้านพบว่ามากทุกด้าน

๒. การพัฒนารูปแบบการดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามมีความสอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ในสังคมไทย

๓. รูปแบบการดำเนินการ และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สุทธิพร สายทอง ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน ๒) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้เชิงพุทธที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน และ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยที่ใช้ได้แก่วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหาร และพนักงานเทศบาลนคร จำนวน ๒๙๙ คน แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ค่าร้อยละ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviations) ส่วนเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๑๘ คน ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจาก ๓ เทศบาลนคร และสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการ จำนวน ๑๐ รูป/ท่าน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย และการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพการจัดการความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบนเป็นการจัดการความรู้โดยในลักษณะของการแข่งขันเชิงอำนาจ และเชิงการเรียนรู้ ด้านพัฒนานคน พบว่า

การจัดการความรู้ในองค์กรจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคลากร ให้เข้ารับการอบรม ศึกษาดูงาน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ หรือประสบการณ์มาพัฒนาองค์กร ส่วนด้านพัฒนางาน พบว่ามีการประชุมเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และทำงานเป็นทีม มีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน จากการทำงาน จากการใช้เทคโนโลยีในองค์กรเพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการด้านข้อมูล ในด้านพัฒนาองค์กร พบว่าการจัดการความรู้ในเทศบาลนคร ยึดกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ของการบริหารราชการ โดยภาพรวม การจัดการความรู้ของเทศบาลนครจะมีองค์ความรู้การบริหารเป็นพื้นฐาน และฝังตัวอยู่ในองค์กร แต่ไม่มีการแลกเปลี่ยน และพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

๒. การจัดการความรู้เชิงพุทธสำหรับการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน พบว่ามีการจัดการความรู้โดยการนำหลักสัปปริสธรรม ๗ และหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาบูรณาการการจัดการความรู้ในองค์กร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เช่นมีการหมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ พร้อมเพิงกันประชุม พร้อมเพิงกันเลิกประชุม เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การจะคำนึงถึงหลักคุณธรรม และจริยธรรมในการพัฒนางานองค์กร เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการพัฒนางาน พัฒนาคน และพัฒนาองค์กร อย่างยั่งยืนมั่นคง

๓. รูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน พบว่าควรมีการบูรณาการนำหลักธรรม อปริหานิยธรรม ๗ และสัปปริสธรรม ๗ เป็นแนวทางในการบริหารจัดการความรู้ และควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดแผนกลยุทธ์อย่างมีมาตรฐาน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการสร้างคลังความรู้ ในการจัดระบบอย่างเป็นหมวดหมู่เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายอย่างเป็นรูปธรรมมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการจัดการความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ๓ ประการ ได้แก่ การพัฒนางาน พัฒนาคน และการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง^{๗๔}

พระครูวิวัฒนสุตานุกุล (วีรวัฒน์ ลหุคุโณ) ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพ และทรัพยากรของวัดในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ๒) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ได้ผลการศึกษา ดังนี้

๑. โดยภาพรวม ระดับความคิดเห็นกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย/เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ด้านการวางแผนการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ ด้านจัดทำโครงการด้านการดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ ด้านการจัดระบบบริการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม และภาพรวมด้านการควบคุม ติดตาม จากการสัมภาษณ์ พบว่า การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เป็นงานที่วัดในคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการอยู่แล้ว ภาพความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น ก็คือ

^{๗๔} นายสุทธิพร สายทอง, “การจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๗-๑๘๑.

การเป็นวัดหรือศาสนสถานแห่งการเรียนรู้ สามารถรวบรวมความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งมีหลายช่องทางเพียงแต่การดำเนินการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ยังเป็นไปโดยไม่เป็นระบบ และกระบวนการที่ชัดเจนแหล่งการเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ถูกใช้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๒. กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า จะต้องเตรียมงานเบื้องต้น ตั้งแต่การวางแผนงาน และแบ่งภาระหน้าที่แต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดเตรียมเอกสารด้านข้อมูล ศึกษาแนวโน้มของประชาชน และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ว่า ทางวัดกำลังพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ขึ้นเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง และทุกฝ่ายก็จะได้ประโยชน์จากส่วนนี้ เร่งทำความเข้าใจกับชุมชนใกล้เคียงให้รับทราบข้อมูลของทางวัดด้วย การดำเนินการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของวัด วัตถุประสงค์ทางวัดจะพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านไหนบ้าง ชุมชน และวัดมีอะไรเป็นจุดเด่น เมื่อจะพัฒนาวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ควรจะต้องมีทรัพยากรของทางวัดก่อน แล้วค่อยพัฒนาวัด และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะแต่ละแห่งก็จะมีวัตถุประสงค์หรือสิ่งแวดล้อมภายในสถานที่ ควรเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ ค่อยปรับกระบวนการทัศน์พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ถ้าวัดมีวัตถุโบราณ ก็ควรสร้าง และพัฒนาประชาสัมพันธ์เป็นจุดเด่นของทางวัด สร้างศรัทธาให้คนเข้ามาชื่นชมสิ่งที่มีอยู่ ทั้งนี้ควรทำวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น สะดวก มีร้านอาหาร มีสถานที่นั่งพักผ่อน มีที่จอดรถ การเดินทางไม่ไกลเกินไป ความปลอดภัย มีสถานที่ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกหรือสถานที่ศึกษาธรรมะ

๓. เสนอกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า ผู้บริหารจะกำหนดนโยบายพัฒนาวัด จะต้องคำนึงหลักของพระธรรมวินัยด้วย และความสัปปายะทางสถานที่เสียก่อน ค่อยเชื่อมโยงการพัฒนาเข้าหาไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา และสุดท้าย คือ เรื่องของความสุข ที่เกิดจากการใช้หลักของธรรมะ ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ควรเริ่มจากสถานที่สัปปายะ สถานที่หรือบุคคล ต่อมา คือ หลักการบริหารนิยธรรม ๗ หลักสังคหวัตถุ ๔ และลักษณะของวัดที่เหมาะสมกับการจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ จำเป็นต้องใช้การจัดการความรู้ เข้ามามีส่วนในกระบวนการสร้างรูปแบบของวัดให้เป็นไปตามหลักการของพระพุทธเจ้า โดยนำเอาหลักธรรมมาบูรณาการในการจัดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ดังสามารถอธิบายได้ว่าหลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต้องมีความเป็นสัปปายะในด้านของสภาพแวดล้อม อารมณ์ การคมนาคม ความปลอดภัย มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลากรอำนวยความสะดวก เอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดความความสะอาด สงบ สว่าง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ^{๗๕}

พระปลัดสมบัติ ฐิติญาโณ ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรม ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการจัดการความรู้ และแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาการจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

^{๗๕} พระครูวัฒนสุตานุกูล (วีรวัฒน์ ลัทธคุโณ), “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๖-๑๓๗.

โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้เชี่ยวชาญ ๒๕ ท่าน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญพิเศษ จำนวน ๑๒ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. การบูรณาการแนวคิด ทฤษฎีการจัดการความรู้กับตามแนวพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการนำหลักธรรมไปปฏิบัติได้จริงในการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัด นครสวรรค์ ต่อการสร้างความรู้สู่องค์กรต่างๆ เช่น หลัก ส. การรับฟัง จิ. จินตนาการ ปุ. ปุจฉา ลิ. เขียน หลักการสังคายนา การวิเคราะห์ และคัดแยกความรู้เป็นกลุ่มประเด็นให้ง่ายต่อการเข้าถึงอย่าง มีขั้นตอนการประมวล และกลั่นกรองความรู้ หลัก สี่ ส. การเผยแพร่ แนะนำ สั่งสอน อบรมบุคลากร ชี้แจง ชวนใจ แก่ลัวกล้า ร่าเริง หลักกาลามสูตร ๑๐ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะการฟังตามๆ กันมา อย่าเพิ่ง เชื่อเพราะถือว่าเป็นของเก่า เล่าสืบๆ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเป็นข่าวเล่าลือ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะอ้างคัมภีร์ หรือตำรา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะคิดเอาเองว่ามันเป็นเหตุเป็นผลกัน อย่าเพิ่งเชื่อเพราะการคิด คาคะเนหรืออนุมานเอา อย่าเพิ่งเชื่อเพราะคิดเอาตามอาการที่ปรากฏ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าตรงกับ ความเห็นของตนอย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดควรเชื่อได้ อย่าเพิ่งเชื่อเพราะเห็นว่าผู้พูดเป็นครู ของเราความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้บริหารที่จะต้องพัฒนาตนพัฒนาคน และพัฒนา งานให้เกิดประสิทธิภาพในทางรูปธรรมมากที่สุด

๒. สภาพปัญหาการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาของการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย ๕ ปัญหาหลัก ได้แก่ ๑) ผู้บริหารการจัดการความรู้ ๒) ทักษะคิดความคิด และพฤติกรรมบุคลากร ๓) การบูรณาการทาง โรงเรียน ๔) วัฒนธรรมการจัดการความรู้ ๕) แผนการจัดการความรู้ ได้แก่ ขาดการทำงานทีม การ ประสานงานของบุคลากร การบริหารเวลา งบประมาณไม่เพียงพอ และเทคโนโลยีทางการสื่อสาร

๒. แนวทางการจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารจะต้องสร้างแบบที่ดีในการบริหาร รวมถึงการจัดการความรู้ในโรงเรียน จังหวัดนครสวรรค์ จะเป็นต้นแบบได้ดี เพราะสังคมย่อมจับตามองถึงพฤติกรรมกระทำทุกกิริยาของ ผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้นทิศทางการจัดการความรู้ และบูรณาการแบบองค์รวม องค์กร บุคลากร สถานศึกษา การจัดการ ให้เชื่อมโยงกับภารกิจ ๔ ด้าน ได้แก่ ผู้บริหารการจัดการความรู้ ทักษะคิด ความคิด และพฤติกรรมบุคลากร การบูรณาการทางการศึกษาของโรงเรียน แผนการจัดการความรู้ วัฒนธรรมการจัดการความรู้ ในการส่งเสริมการบริหารทั้ง ๔ ด้าน จะให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่าง สมบูรณ์ที่สุดด้วยการจัดการความรู้ เป็นกำลังใจบุคลากรในองค์กร การให้อภัย มีความรอบคอบ รับผิดชอบ เป็นกำลังใจให้แก่บุคลากร และไม่ปกป้องคนชั่ว แต่ต้องช่วยเหลือคนดีเป็นต้น^{๗๖}

พระมหาอำนาจ เตชวโร (ทองเพ็ชร) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการการ เรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๕ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Resarch) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Resarch) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Resarch) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

^{๗๖} พระปลัดสมบัติ ฐิตญาโณ. “การจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๘๓-๒๕๗.

๑) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ๒) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๕ จังหวัดชัยนาท ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๕ จังหวัดชัยนาท ซึ่งมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย ๑) แบบสอบถาม มีกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน จำนวน ๑๘๖ คน ใช้วิธีวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และ ๒) การสนทนากลุ่มย่อย มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๔๑ คน โดยการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ คน ผลการวิจัยพบว่า^{๗๗)}

๑. มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มีอยู่ ๓ มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ ๑ คือ ด้านคุณลักษณะคนไทยที่พึงประสงค์ มาตรฐานที่ ๒ คือ ด้านแนวทางการจัดการศึกษา จัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ มาตรฐานที่ ๓ คือ ด้านแนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การสร้างวิถีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง สภาพการจัดการการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านสามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ มาตรฐานที่ ๒ มาตรฐานที่ ๓ และ มาตรฐานที่ ๑ ตามลำดับ

๒. รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ สามารถนำมาพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ด้านการใฝ่เรียนรู้ได้ คือ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ “SICAR” มีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) ๒) การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) ๓) การสร้างองค์ความรู้ (Construction) ๔) การนำความรู้ไปใช้ (Application) ๕) การทบทวนความรู้ (Revision) โดยการปรับบูรณาการให้เข้ากับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือ มีการกำหนดมาตรฐาน มีการเตรียมการ มีการดำเนินการตามเป้าหมาย และมีการประเมินผล เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้เรียน คือ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข

๓. จากการวิเคราะห์ข้อมูลผลการศึกษา ได้รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นองค์ความรู้ใหม่แบ่งออกเป็น ๕ ด้าน หรือเรียกโดยย่อว่า ๕E MODEL ได้แก่ ๑) Elicitation Phase คือ ตรวจสอบความรู้เดิม ๒) Engagement Phase คือ ได้รับความสนใจ ๓) Exploration Phase คือ สำรวจ และค้นหา ๔) Expansion Phase คือ ขยายความคิด ๕) Extension Phase คือ นำความรู้ไปใช้

สุภาพรรณ พานู และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก กลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มี

^{๗๗)} พระมหาอำนาจ เตชะโร (ทองเพ็ชร). “รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๕”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๒-๑๕๖.

ค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๕ ข้อ คือ ข้อที่ (๑) การรู้จักแบ่งปันในทุกๆ เรื่องที่แบ่งปันได้โดยตัวเองไม่เดือดร้อน ข้อที่ (๘) ภูมิใจในวัฒนธรรมของใช้พื้นบ้านของตนเอง และข้อที่ (๑๕) การใช้ข้อมูลเป็นรากฐานในการวางแผน โดยอาศัยหลักคิดที่ดี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จำนวนข้อ ๔ คือ ข้อที่ (๒) การไม่เอาเปรียบคนอื่น ข้อที่ (๙) การไม่ไหลไปตามกระแสบริโภคนิยม ข้อที่ (๑๖) การทำงานต่างๆ ด้วยใจรัก และ ข้อที่ (๒๒) การนึกถึงส่วนรวม มากกว่าส่วนตัว โดยการไม่เอาแต่ญาติพี่น้องพรรคพวก เพื่อนฝูง มีการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิต ดังนี้ (๑) หลักพอประมาณ ลงทุนในการทอดผ้าตามฐานะของตนรู้จักพอเพียงในสิ่งที่ตนเองมี รู้จักแบ่งปันให้กับผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นประหยัด มีการออมในหมู่สมาชิกดำเนินชีวิตเรียบง่าย (๒) หลักเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ถ้อยทีถ้อยอาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ลดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ไม่หวังกำไรที่มากเกินไปใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า รู้จักแยกแยะความถูกต้อง (๓) หลักภูมิคุ้มกัน สร้างสรรค์สิ่งไร้ค่าให้เกิด ประโยชน์ใช้อย่างรู้คุณค่า และคุ้มค่า สร้างความรักความผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลกันเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือ และสร้างพลังสามัคคีในกลุ่ม และในชุมชน สร้างความคุ้นเคยกับลูกค้า พัฒนาตนเองปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดหลักทางสายกลาง มีความซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน อดกลั้น มีสติ ดำเนินชีวิตอย่างสมดุลมีเหตุมีผล^{๗๘}

วิสาชา ภูจินดา ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดทำตัวชี้วัดการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง และชุมชนชนบทโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า^{๗๙}

๑. ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองมากที่สุด ได้แก่ ปัญหาการใช้สารเคมี ปัญหาขยะมูลฝอย ชุมชนชนบทมีปัญหาเรื่องการใช้สารเคมี และปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ ทั้งนี้ การพิจารณาว่า ชุมชนใดเป็นชุมชนเมือง และชุมชนชนบทนั้นพิจารณาจากการเป็นชุมชนภาคเกษตรกรรมหรือไม่ อยู่ภายในเขตหรือนอกเขตเทศบาล มีปัญหามลพิษหรือปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนเมือง และชุมชนชนบทมีการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยมีปัจจัยนำเข้า เช่น นโยบายเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม งบประมาณ ภาครัฐเครือข่าย การได้รับข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านกระบวนการ ชุมชนเมือง และชุมชนชนบทมีการจัดการทรัพยากรดิน ทรัพยากรน้ำการจัดการมลพิษ เช่น ขยะ และน้ำเสีย สำหรับปัจจัยด้านผลผลิต เช่น การเกิดเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการสิ่งแวดล้อม และเกิดแหล่งเรียนรู้

๒. สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง และชุมชนชนบทโดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีในชุมชน ภาครัฐเครือข่าย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการบริหารจัดการชุมชนขั้นตอน และกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งนี้ ผลผลิตและผลกระทบจากการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมลดลง คุณภาพสิ่งแวดล้อมของ

^{๗๘}สุภาพรณ พานู และคณะ, “การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์”, รายงานการวิจัย, (คณะเทคโนโลยีการจัดการ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๗๙}วิสาชา ภูจินดา, การจัดทำตัวชี้วัดการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง และชุมชนชนบทโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, รายงานการวิจัย, (คณะพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๗), บทคัดย่อ.

ชุมชนดีขึ้น เกิดนโยบายหรือแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม เกิดแหล่งเรียนรู้ ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนมีจิตสำนึกที่ดีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างพอเพียง และช่วยสร้างอาชีพเสริมให้คนในชุมชน การเป็นตัวอย่างสำหรับชุมชนอื่น ชุมชนมีความสามัคคี และลดการพึ่งพาภายนอก

๓. ตัวชี้วัดการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง และชุมชนชนบท (๑) ปัจจัยนำเข้าซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ๐.๘๔ ได้แก่ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหามลพิษในชุมชนภาคีเครือข่าย ความสำเร็จความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชน (๒) ปัจจัยด้านกระบวนการ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ๐.๙๔ ได้แก่ การบริหารจัดการการป้องกัน และการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติการคัดเลือกเทคโนโลยีในการจัดการสิ่งแวดล้อม (๓) ปัจจัยด้านผลลัพธ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ๐.๙๗ ได้แก่ คุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนดีขึ้นปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนลดลงเกิดนโยบาย และแผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ และ(๔)ปัจจัยด้านผลกระทบซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ๐.๘๘ ได้แก่ ชุมชนมีความเข้มแข็งสามัคคี ลดการพึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอก คนในชุมชนใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง มีอาชีพให้กับคนในชุมชน ประชาชนมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม เป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่น มีการขยายผลไปยังชุมชนอื่น และเกิดภาคีเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

กิตติชัย สุธาสิโนบล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า^{๕๐}

๑. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ายู่ในเกณฑ์เหมาะสมมากที่สุด

๒. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอน ๗ ขั้นตอนคือ (๑) ขั้นสร้างศรัทธา และเสนอปัญหาข้อสงสัย (๒) ขั้นสังเกต (๓) ขั้นสัมผัส (๔) ขั้นสำรวจ (๕) ขั้นสืบค้น (๖) ขั้นสังมปัญหา และลงข้อสรุป และ (๗) ขั้นประเมินผล และประยุกต์ใช้

๓. ผลการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนรู้ด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) และพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) ของนักเรียน จากการประเมินครั้งแรกนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ ๓๓.๓๓ และการประเมินครั้งสุดท้ายนักเรียนมีคะแนนร้อยละ ๑๐๐ และเพิ่มขึ้นร้อยละ ๖๖.๖๗ ของการประเมินครั้งแรก ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ปัญญาภาวนา) มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ แสดงว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

^{๕๐}กิตติชัย สุธาสิโนบล, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน, รายงานการวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

พิมผกา ธรรมสิทธิ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การทดสอบโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย นำข้อมูลจากการสอบถามความเหมาะสมของตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

๑. การวิเคราะห์เพื่อสร้างสเกลองค์ประกอบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ซึ่งก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้ทั้ง ๕๙ ตัวบ่งชี้พบว่า สหสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้ในแต่ละโมเดลมีความสัมพันธ์กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ ($p < .๐๑$) ทุกค่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโมเดลมีความเหมาะสมที่จะนำไป วิเคราะห์องค์ประกอบเป็นอันมาก ประกอบด้วยโมเดลความพอประมาณ โมเดลความมีเหตุผล และโมเดลการมีภูมิคุ้มกัน พบว่า โมเดลตามสมมุติฐานการวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก นอกจากนี้ ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้มีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ตัวบ่งชี้ทั้ง ๕๙ ตัวบ่งชี้ เป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญขององค์ประกอบการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒. การวิเคราะห์เพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้รวมสำหรับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาจากสเกลองค์ประกอบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง ก่อนทำการวิเคราะห์ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบระหว่างองค์ประกอบย่อยทั้ง ๑๒ องค์ประกอบ พบว่า สหสัมพันธ์ระหว่างตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๐๑ ($p < .๐๑$) ทุกองค์ประกอบซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบย่อยทั้ง ๑๒ องค์ประกอบ มีความเหมาะสมเป็นอันมากที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไป

๓. ผลการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ ดังนี้ ๑) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับแรก พบว่า โมเดลตามกรอบความคิดในการวิจัยสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีมาก และมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า ผู้วิจัย จึงทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองต่อไป ๒) ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง พบว่า ทุกองค์ประกอบของการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่า โดยตัวบ่งชี้รวมการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจากองค์ประกอบด้านความมีเหตุผล เป็นอันดับแรก (๑.๐๐) รองลงมาคือ ด้านความพอประมาณ (.๙๗) และ ด้านการมีภูมิคุ้มกัน (.๙๖) ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า โมเดลการวิจัยที่ประกอบด้วยตัว

บ่งชี้ ๕๙ ตัวบ่งชี้ และองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านการมีภูมิคุ้มกัน องค์ประกอบทั้งหมดนี้ สามารถใช้วัดการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)^{๔๑}

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์ พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ได้ข้อสรุปว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการ และอปปมาทธรรม มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีมัชฌิมาปฏิปาทากับความพอประมาณ เป็นวิธีการหรือหนทางในการพัฒนาดน โยนิโสมนสิการกับความมีเหตุผล เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาดน และอปปมาทธรรมกับการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เป็นเครื่องกำกับการพัฒนาดน ผลการวิจัยพบว่า^{๔๒}

เนื้อหาของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงพุทธเศรษฐศาสตร์ที่มีองค์ธรรมในระดับศีลเป็นประธาน การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพุทธเศรษฐศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก จึงสามารถใช้เฉพาะองค์ธรรมในระดับศีลเป็นเครื่องมือในการศึกษาเปรียบเทียบ โดยองค์ธรรมในระดับศีลที่เกี่ยวข้องกับ ๔ ทฤษฎีหลักทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ ปาริสุทธิศีล ๔ ที่ประกอบด้วย อาชีวะปาริสุทธิศีล ในกิจกรรมการผลิต ปัจจัยสนับสนุนศีล ในกิจกรรมการบริโภค อินทริยสังวรศีล ในเรื่องอรรถประโยชน์ และปาฏิโมกขสังวรศีล ในการกระจายผลผลิต

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อค้นหาตัวชี้วัดที่สามารถกำหนดระดับของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ พร้อมทั้งตัวอย่าง และแนวทางในการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบทฤษฎีการผลิต ทฤษฎีการบริโภค ทฤษฎีอรรถประโยชน์ และทฤษฎีการกระจายผลผลิต โดยผลจากการวิเคราะห์นำมาซึ่งการสร้างตัวชี้วัดเพื่อกำหนดระดับของความพอเพียงภายใต้คุณลักษณะความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จำนวน ๑๓ ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดด้านความพอประมาณ จำนวน ๗ ตัว แบ่งเป็นตัวชี้วัดความพอประมาณในกระบวนการ ๔ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงเปรียบเทียบ) ประกอบด้วย ประสิทธิภาพการผลิต ประสิทธิภาพการผลิต ประสิทธิภาพการบริโภค ประสิทธิภาพการบริโภค และตัวชี้วัดความพอประมาณระหว่างกระบวนการ ๓ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมพัทธ์) ประกอบด้วย ความไม่พอเพียง ความพอเพียงขั้นพื้นฐาน ความพอเพียงขั้นก้าวหน้า ตัวชี้วัดด้านความมีเหตุผล จำนวน ๔ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมบูรณ์) ประกอบด้วย คุณค่าของปัจจัยการผลิต คุณค่าการผลิต คุณค่าของปัจจัยการบริโภค คุณค่าการ

^{๔๑}พิมพกา ธรรมสิทธิ์, “การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: การทดสอบโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒), หน้า ๒๕๙-๒๖๐.

^{๔๒}พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

บริโศก และตัวชีวัดด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จำนวน ๒ ตัว (กลุ่มตัวชีวัดเชิงสัมพัทธ์) ประกอบด้วย สัดส่วนปัจจัยการผลิต สัดส่วนปัจจัยการบริโศก

ผลจากการวิเคราะห์แสดงให้เห็นประโยชน์ และแนวทางในการประยุกต์ใช้ตัวชีวัดทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับองค์กร ระดับชุมชน และระดับประเทศในรูปของดัชนีต่างๆ อาทิ ดัชนีสุขภาพ สำหรับการพัฒนาในระดับบุคคล ดัชนีโภชนาภาพ สำหรับการบริโศกในระดับครัวเรือน ดัชนีผลิตภาพ สำหรับการผลิตในระดับองค์กร รวมถึงข้อสังเกตในการใช้ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) เป็นเครื่องชี้สถานะทางเศรษฐกิจระดับประเทศ

ตัวชีวัดที่สร้างขึ้นสามารถใช้อธิบายคุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นนามธรรม ให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ตัวกระบวนการสร้างตัวชีวัดยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการ และการประเมินผลในระหว่างการพัฒนาปฏิบัติได้ด้วย

มบุญ มุกข์ประดิษฐ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ ปรัชญา และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิด“ทฤษฎีใหม่” อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาตินั้น มีรากฐานมาจากพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการเดินทางสายกลางในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธธรรมนั่นเอง นอกไปจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริยังสอดคล้อง และมีพื้นฐานมาจากองค์ธรรม ในพระพุทธศาสนาเกือบทุกประการ เช่น หลักในเรื่องของความสันโดษ ความพอเพียง ความสมถะ ความไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ความมีเมตตาเกื้อกูลที่ชีวิตพึงมีต่อชีวิตต่อชุมชน ต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการมีสมาธิมาอาชีวะ เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า^{๔๓}

การพัฒนาประเทศในช่วง ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นชัดถึงผลการพัฒนาที่ไม่สมดุลทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้เกิดปัญหาความยากจน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมนอกจากนี้ ความอ่อนแอของสังคมไทยภายใต้กระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมยังก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยม ในวิถีชีวิตที่ต้งามของคนไทยอย่างรุนแรงอีกด้วย ขณะเดียวกันกับที่โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๓๐๐๐ โครงการที่มุ่งเน้นความพออยู่-พอกิน พอเพียง และคุณภาพชีวิตของประชากรที่ได้น้อมนำเอาหลักพระพุทธธรรมมาเป็นแนวทางการพัฒนาของพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ก่อให้เกิดคุณูปการแก่ประชาชน และประเทศชาติเป็นอันมากจนกระทั่งภาครัฐได้น้อมนำเอาไปเป็นปรัชญานำในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาของประเทศไทย

^{๔๓} มบุญ มุกข์ประดิษฐ์, “วิเคราะห์ ปรัชญา และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

การพัฒนาประเทศตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น จะทำให้สังคม และประเทศชาติดำเนินไปได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน มีภูมิคุ้มกัน มีดุลยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกไปจากนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ยังได้ทำการศึกษาเชิงปริมาณเป็นกรณีศึกษาผลสัมฤทธิ์ของ ๔๔ ครูเรือน เกษตร ทฤษฎีใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเป็นตัวอย่างของการอ้างอิงด้วย

การศึกษาวิเคราะห์ปรัชญา และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ นอกจากจะพบผลการศึกษาที่น่าสนใจยิ่งอย่างเป็นระบบแล้วยังทำให้ได้พบว่า พระพุทธธรรมซึ่งมีมานานกว่าสองพันห้าร้อยสี่สิบเจ็ดปี (พ.ศ. ๒๕๔๗) นั้น ไม่เคยล้าสมัยเป็นสิ่งที่คงทนเที่ยงแท้แน่นอน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับกิจกรรมทั้งปวงทั้งในโลกของฆราวาสธรรม และโลกุตระธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงความเป็นจริงข้อนี้ได้อย่างปฏิเสธมิได้

สุรินทร์ ภูสิงห์ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี” ผลการวิจัยสรุปพบว่า

๑. การจัดการศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีจะจัดได้ดีเมื่อมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน ส่วนแรก ได้แก่ องค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย การจัดการองค์การ การดำเนินการ ตัวชี้วัดความสำเร็จ การนำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไขความสำเร็จ และส่วนที่ ๒ ได้แก่ องค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การบริหาร และจัดการ การปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา การจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล การประชาสัมพันธ์ และการสร้างเครือข่าย และคุณภาพนักเรียนตามลักษณะความมีชีวิตพอเพียง

๒. รูปแบบที่จะนำไปสู่ประสิทธิผลในการจัดการศึกษามีลักษณะ ดังนี้ ๑) หลักการจัดตั้งยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มียุทธศาสตร์ที่อยู่บนพื้นฐานการรู้จักตนเอง การช่วยเหลือตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน และการสร้างเครือข่าย หลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขการมีความรู้ และคุณธรรม สอดคล้องกับภูมิสังคม และโรงเรียนต้องเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ๒) จุดมุ่งหมาย เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีมาตรฐานมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ส่งผลสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน ๓) การจัดการองค์การ ยึดหลัก การมีส่วนร่วม และเน้นการทำงานเป็นทีม ๔) การดำเนินการ มี ดังนี้ การบริหาร และจัดการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อม การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล และการประชาสัมพันธ์ และการสร้างเครือข่าย ๕) ตัวชี้วัดความสำเร็จ ได้แก่ โครงสร้างการบริหาร แผนปฏิบัติการ หลักสูตรสถานศึกษา แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวนแหล่งเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และรายงานการประเมินตนเอง ๖) การนำรูปแบบไปใช้โรงเรียนมียุทธศาสตร์ ขั้นตอนวิธีการ

อย่างเป็นระบบ ดำเนินการตามขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ ขั้นติดตาม แนะนำ และขั้นประเมินผล รายงานผล และขยายผล ๓) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียนต้องมีความรู้ ตระหนัก และเห็นความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณธรรม จริยธรรมประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความรู้ ความสามารถในการบริหาร และจัดการศึกษา โดยมุ่งประโยชน์สูงสุดที่นักเรียน และให้ความสำคัญกับชุมชน และการจัดการศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษามีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้จัดการศึกษาในโรงเรียน เพราะมีองค์ประกอบ และการดำเนินการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะความมีชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืนคือมีความพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขการมีความรู้ คุณธรรม^{๘๔}

๒.๖.๒ งานวิจัยต่างประเทศ

Greenwood J. Davydd & Levin Morten ได้นำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า (๑) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีกระบวนการพัฒนาในลักษณะวิจัยปฏิบัติการสร้างสรรค์ความรู้ร่วมกัน (The Cogenerative Action Research) ได้แก่ ๑) ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ ๒) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๓) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๔) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ๕) สารการเรียนรู้ ๖) กิจกรรมการเรียนรู้ ๗) การวัดผล ประเมินผลรูปแบบ และ ๘) แหล่งเรียนรู้ (๒) คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับนิสิต ภายหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ด้านอารมณ์ความรู้สึก มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และด้านทักษะทุกทักษะมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ยกเว้นทักษะการสังเกตอยู่ในระดับมากที่สุด สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปรับปรุง ด้านอารมณ์ ความรู้สึกอยู่ในระดับปานกลาง และด้านทักษะทุกทักษะอยู่ในระดับเล็กน้อย ยกเว้นทักษะการสังเกต อยู่ในระดับพอใช้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เป็นไปตามเกณฑ์ประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และ (๓) สมาชิกชุมชนยาตองที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้รอบที่ ๑ และรอบที่ ๒ สมาชิกชมรมออกกำลังกาย กีฬาลีลาศ เฟสทาดานซ ที่มีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้รอบที่ ๓ ทุกคนเกิดการเรียนรู้ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ความรู้สึก และด้านทักษะทุกทักษะได้ด้วย ยกเว้นทักษะการทำงานกลุ่มที่สมาชิกชุมชนยาตองทุกคนในรอบที่ ๑ ไม่เกิดการเรียนรู้ ส่วนรอบที่ ๒ สมาชิกชุมชนยาตองส่วนใหญ่เกิดการเรียนรู้^{๘๕}

Mingleton ได้ทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) กับนักเรียนเกรด ๔ ในห้องเรียนพหุวัฒนธรรมที่มีเด็กอเมริกันแอฟริกันเรียนร่วมกับเด็กอเมริกันเชื้อสายฮิสพานิกเพื่อพัฒนาความตระหนักรู้ทางวัฒนธรรม ผลการเปรียบเทียบกับก่อนกับหลังการทดลอง

^{๘๔} สุรินทร์ ภูสิงห์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี” วิทยานิพนธ์การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหาร และพัฒนาการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), (บทคัดย่อ).

^{๘๕} Greenwood, J. Davydd; & Levin Morten. *Introduction to Action Research Social Research for Social Change*. (California: SAGE Publication, 1998), p. 116

พบว่าภายหลังการทดลองใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือ นักเรียนร้อยละ ๕๐-๗๐ มีความรอบรู้ทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้น นักเรียนร้อยละ ๒๕ มีความตึงเครียดอันเกิดจากเชื้อชาติลดลง และนักเรียนมากกว่าร้อยละ ๑๐ มีปฏิสัมพันธ์ทางลบกับกลุ่มเพื่อนลดลงกว่าก่อนการทดลอง^{๘๖}

Grobler et al. ศึกษาปัจจัยบรรยากาศภายในโรงเรียนที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ กับนักการศึกษา และผู้บริหารโรงเรียนในประเทศแอฟริกาใต้ จำนวน ๓๓๙ คน พบว่า การบริหารจัดการ และการปกครองโรงเรียนในแนวสร้างสรรค์ (Creative Approaches) และรูปแบบการบริหารจัดการแบบร่วมมือ คือแนวทางการบริหารจัดการกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ และพบว่าปัญหาสำคัญของการจัดการกับความหลากหลายวัฒนธรรม คือ ปัญหาในการสื่อสารระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ในโรงเรียน และปัญหาการสรุปเหมารวม (Stereotyping) อันเนื่องมาจากความแตกต่างกันทางด้านศีลธรรม ชาติพันธุ์ สถานะทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองการปกครอง^{๘๗}

Brown and Medway ทำการสำรวจบรรยากาศภายในโรงเรียน และความคาดหวังของครูผู้สอนระดับชั้นประถมศึกษา มลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ที่อยู่ในโรงเรียนที่สามารถจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพให้กับเด็กแอฟริกันอเมริกัน ซึ่งมีฐานะยากจน ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนเหล่านี้จะให้ความสำคัญกับความคาดหวัง หรือความต้องการของนักเรียน คณะครูในโรงเรียนมีความร่วมมือสามัคคีกันเป็นอย่างดี บรรยากาศที่ให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนผู้ปกครองมีส่วนร่วมกับโรงเรียนระดับสูง และมีการนำเนื้อหาพฤติกรรมของนักเรียนบูรณาการเข้าไปในหลักสูตร และการเรียนการสอน ในทางปฏิบัติจริง ก็พบว่าโรงเรียนเหล่านี้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับโรงเรียนที่มีคุณภาพของอเมริกา และที่สำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการส่งเสริมเด็กชนกลุ่มน้อย และยากจนเหล่านี้ สำหรับปัญหาสำคัญของครู คือ สถาบันที่ผลิตครู ยังไม่มีโครงการหรือเนื้อหาวิชาที่จะเตรียมครูให้พร้อมสำหรับการสอนให้กับเด็กเหล่านี้ พวกเขาต้องเรียนรู้ด้วยตนเองพร้อมกันไปในขณะที่ทำงาน^{๘๘}

Tartwijk and et al. สำรวจความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจัดการในชั้นเรียนพหุวัฒนธรรมของครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาในประเทศเนเธอร์แลนด์ จำนวน ๑๒ คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การได้สอนในห้องเรียนพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับครูเหล่านี้ การที่ครูได้แลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการในชั้นเรียนช่วยให้ครูประสบความสำเร็จในการสร้างบรรยากาศของชั้นเรียนให้เป็นไปในทางบวก ครูเหล่านี้มีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการบอกกฎระเบียบของชั้นเรียนอย่างชัดเจน ครูต้องแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนให้

^{๘๖} Mingleton, Helen V. Using a Cooperative Learning Model to Improve Cultural Attitudes and Increase Cultural Literacy. Master Theses, Nova University, 1993.

^{๘๗} Grobler, B. R. et al. Creating a School Environment for the Effective Management of Cultural Diversity. Educational Management Administration and Leadership, 34(4), 2006: 449-472.

^{๘๘} Brown, Kimberly E. and Medway, Frederic J. School Climate and Teacher Beliefs in a School Effectively Serving Poor South Carolina (USA) African-American Students: A Case Study. Teaching and Teacher Education, 23, 2007: 529-540.

ถูกต้อง เมื่อเห็นว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ และครูเหล่านี้ยังต้องการที่จะลดปัจจัยเชิงลบของการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ที่มีต่อบรรยากาศของชั้นเรียน ครูเหล่านี้มุ่งหน้าว่าจะพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน และปรับปรุงวิธีการสอนของครูให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ครูส่วนใหญ่ดูเหมือนจะลังเลที่จะพูดถึงข้อมูลพื้นฐานทางเชื้อชาติวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของนักเรียนของตนในชั้นเรียน^{๘๙}

Marks ศึกษาสมรรถนะทางวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษา จำนวน ๙ คน จากมลรัฐทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา พบว่าโรงเรียนยังไม่มีเครื่องมือเพื่อการประเมินการปฏิบัติงานของครูที่สอนในห้องเรียนพหุวัฒนธรรม และพบว่าประเด็นเร่งด่วนชี้ว่าครูขาดความมั่นใจในสมรรถนะหรือความรู้ความสามารถในเชิงวัฒนธรรมของตนเอง ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมของครูได้มาจากประสบการณ์เดิม และการมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน คณะครูมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมรวมทั้งมีโครงสร้างการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างชัดเจน ซึ่งผลจากข้อค้นพบว่า ผู้วิจัย เสนอแนะให้มีการพัฒนาวิชาชีพครูในเรื่องของความไวต่อการรับรู้ทางวัฒนธรรม การพัฒนาสมรรถนะทางวัฒนธรรมให้แก่ครู รวมถึงทำการสำรวจถึงความสามารถในการสอนของครูตามแนวทางการศึกษาพหุวัฒนธรรมต่อไป^{๙๐}

สรุปผลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบแนวคิดสำคัญมีความเกี่ยวข้อง ดังแสดงในตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๒ สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
อนงค์ สระบัว, ๒๕๕๒ หน้า ๔๕.	องค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) กระบวนการจัดการความรู้ ๒) การเรียนรู้ ๓) สมรรถนะ ๔) เทคโนโลยี ๕) โครงสร้างองค์การ
ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, ๒๕๕๑, หน้า ๖๕.	องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสถานศึกษาประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ ๑) การเตรียมการตามกระบวนการจัดการความรู้ ๒) การนิเทศติดตามผล ๓) การแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนความรู้ ๔) การจัดเก็บความรู้ ๕) การเปลี่ยนแปลงค่านิยม และพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากร ๖) การวางแผน ๗) การติดต่อสื่อสาร ๘) การสร้างความรู้ ๙) การยกย่องชมเชย และการให้รางวัล
พัชรี ศรีสังข์, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.	แนวทางลักษณะการจัดการเรียนรู้ไว้อย่างเป็นระบบ ๘ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) ปัญหา และความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ ๒) หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ๓) วัตถุประสงค์ของรูปแบบการ

^{๘๙}Tartwijk, Jan V. et al. (๒๐๐๙). Teachers' Practical Knowledge about Classroom Management in Multicultural Classroom. Teaching and Teacher Education, 25, 2009: 453-460.

^{๙๐}Marks, Allison N. Cultural Competence: What Teachers Know and Perceive. Doctoral Dissertations, Walden University, 2007.

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	จัดการเรียนรู้ ๔) ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ๕) สารการเรียนรู้ ๖) กิจกรรมการเรียนรู้ ๗) การวัดผลประเมินผลรูปแบบ และ ๘) แหล่งเรียนรู้
พระสุจินตนิท หนูชู	องค์ประกอบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มี ๘ องค์ประกอบ คือ ๑) ภาวะผู้นำของผู้อำนวยการศูนย์ ๒) การพัฒนาบุคลากร ๓) ความคาดหวังต่อผู้เรียน ๔) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ๕) ความสามัคคีของบุคลากร ๖) การประเมินผลความก้าวหน้าของผู้เรียน ๗) การจัดหลักสูตร และการเรียนการสอน ๘) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ภายในศูนย์
พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม)	ปัจจัยทั้งภายใน และภายนอกที่ส่งผลให้ภารกิจหรือกิจกรรมของวัดบังเกิดผลสำเร็จ เจ้าอาวาสสามารถสร้างวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เป็นศูนย์กลางพัฒนาคุณภาพชีวิต ประชาชน และพัฒนาชุมชน คือ ๑) พระสงฆ์ชั้นปกครองของวัด ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ประชาชน เมื่อประชาชนเกิดความศรัทธา วัดจึงสามารถปฏิบัติภารกิจต่างๆ จนบังเกิดผลสำเร็จได้ในที่สุด ๒) มีการจัดระบบการบริหารงานในวัด โดยการวางระเบียบ และมอบอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ของวัดให้แก่รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ตามความรู้ความสามารถรวมถึงการตัดสินใจ ได้ตามที่เห็นเหมาะสมทำให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานต่างๆ ตามภารกิจของวัดอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลยิ่ง ๓) การสร้างคตินิยมประจำใจของเจ้าอาวาสแต่ละรูป เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ในการเตือนใจสำหรับพระภิกษุสามเณร และประชาชนรอบวัดให้ยึดถือปฏิบัติ ๔) วัดสืบทอดวิธีการระบบ และระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน และประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๕) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้ และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๖) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชน และประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน ๗) การสร้างความรู้สึกให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดยประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด” โดยสรุป วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษา และคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริม และพัฒนาวัดให้เป็น

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	ศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรม และความรู้นอกระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจ และสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน
เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจงจิตร แสงทอง	๑. บทบาทในการจัดการศึกษาด้านศาสนาศึกษา ๑.๑ บทบาทพระสังฆาธิการในจังหวัดพะเยา ในด้านการบริหารจัดการศึกษาศาสนาศึกษา เป็นบทบาทในฐานะเป็นผู้บริหาร เช่น เป็นเจ้าสำนักเรียน เป็นผู้จัดการ เป็นผู้อำนวยการ เป็นต้น ซึ่งบทบาทในด้านนี้จะมุ่งเน้นด้านการบริหารจัดการศึกษา เช่น การบริหารงานบุคคล บริหารงบประมาณ และบริหารด้านวิชาการ เป็นต้น ๑.๒ บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาศาสนาศึกษา มีการส่งเสริม และสนับสนุนในลักษณะเด่น ในด้านการจัดตั้งกองทุนการศึกษา การมอบทุนหรือรางวัลสำหรับพระภิกษุสามเณรในกรณีที่สอบได้ การส่งเสริมให้มีการสำเร็จการศึกษาในทุกๆระดับชั้น การจัดหางบประมาณ บุคลากร สื่อการเรียนการสอน และมีการจัดอบรมสัมมนา ๑.๓ บทบาทในฐานะเจ้าอาวาสต่อการจัดการศึกษาศาสนาศึกษา มีบทบาทในสองสถานะ คือ เป็นทั้งบทบาทผู้บริหาร และบทบาทของผู้ปกครองคณะสงฆ์ภายในวัดที่ตั้งสำนักเรียนหรือสถานที่เรียนในระดับต่างๆ ดังนั้นจึงมีบทบาททั้งในด้านการบริหารจัดการศึกษา ๑.๔ บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนต่อการพัฒนาศาสนาศึกษา มีบทบาทที่สอดคล้องกับการส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาศาสนาศึกษา ๒. บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ๒.๑ บทบาทด้านการบริหารการศึกษาสงเคราะห์ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ๒.๒ บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษาสงเคราะห์
คณินันต์ย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร	การปฏิบัติตามภารกิจ ทั้ง ๖ ด้านของวัดหนองป่าพง มีลักษณะเด่นที่สุด คือเรื่องการปกครอง การเผยแผ่ เพราะวัดหนองป่าพง มุ่งเน้นที่การขัดเกลาตนเอง และลูกศิษย์ กิจทุกอย่างของวัดจึงเน้นหนักในเรื่องวินัย มีการคัดเลือกบุคคลเข้ามาบวช นับถือกันตามอายุพรรษา ประพฤติตามหลักอุปัชฌายวัตร และอาจารย์วัตร ด้านการศึกษาไม่เน้นปรียัติธรรมแต่นับถือปฏิบัติธรรม เรียนรู้โดยการปฏิบัติตามหลัก ไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ส่วนในด้านการเผยแผ่ ใช้วิธีเผยแผ่ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	ลักษณะ การสอนง่ายๆ ใช้วิธีการสอนแบบรวมๆ แต่สอนให้แตกต่างกันในแต่ละบุคคลตามอุปนิสัยของศิษย์ ในการเผยแผ่ไม่เน้นปริมาณแต่เน้นคุณภาพ เน้นด้านจิตใจมากกว่าด้านวัตถุสำหรับด้านการศึกษา สงเคราะห์ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา มีบริเวณร่มรื่น สะอาด สงบ และเป็นธรรมชาติ มีคติ ธรรมจากต้นไม้ และมีพิพิธภัณฑ์ของวัด ในด้านสาธารณูปการมีการสร้างถนน ภูมิ เจตีย์ ซึ่งมีรูปแบบอีสานประยุกต์อย่างสวยงาม การก่อสร้างเน้นความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ เน้นการอยู่ป่า งานก่อสร้างอาศัยแรงงานพระเถระเป็นส่วนใหญ่
บุญศรี พานะจิตต์ และ ศรีนวล ลภกิจโร	๑. ด้านการปกครอง วัดมีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมีระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวช และปฏิบัติงานในวัด ๒. ด้านการศาสนาศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดทั้งทางโลก และทางธรรม มีหลักสูตรระยะสั้นสำหรับพระภิกษুবวชใหม่ ๓. ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัดและนอกวัด จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็ก และเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ๔. ด้านการสาธารณูปการ ได้พัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่พักพิง แบ่งเขตเป็น พุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ๕. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างวัดอุโมงค์ และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรม และปฏิบัติธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน และทุนอาหารกลางวัน ๖. สำหรับภารกิจที่ประสบผลสำเร็จที่สุด คือ ด้านการเผยแผ่ การจัดการศึกษาสงเคราะห์ และการจัดการศาสนศึกษา
บัญญัติ ยงยวน จิระ พันธ์ เดมะ และอินทรา หิรัญสาย.	ก. ครู ๑. ครูไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ขณะที่ครูไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านภาษา อยู่ในระดับปานกลาง ๒. ครูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกันด้านเพศ ศาสนา ระดับการศึกษา สังกัดของโรงเรียน และภูมิลำเนา มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๓. ความเข้าใจในวัฒนธรรมของครู ด้านชาติพันธุ์ ด้านภาษา ด้านชนบประเพณี ด้านวิถีชีวิต และความเข้าใจในวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ในทิศทางบวก ข. นักเรียน ๑. นักเรียนไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ชนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ยอมรับด้านภาษาอยู่ในระดับค่อนข้างสูง สำหรับนักเรียนไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษาศาสนา และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ขณะเดียวกันก็ยอมรับด้านชนบประเพณี และด้านวิถีชีวิตอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ๒. นักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างกันด้านศาสนาองค์ประกอบศาสนาในโรงเรียน และภาษาพูดที่บ้าน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่านักเรียนที่เพศต่างกัน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมไม่แตกต่าง ๓. ความเข้าใจในวัฒนธรรมของนักเรียน ด้านภาษา ศาสนา ชนบประเพณี วิถีชีวิต และความเข้าใจวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ในทิศทางบวก
พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ จำนวน ๖ ด้าน ๑) ด้านการปกครองในรูปแบบเดิมๆ มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการ ตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น จึงมีองค์กรหรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจ ประสานสร้างประโยชน์ สร้างเครือข่ายให้เกิดความร่วมมือทุกภาคส่วน ๒) ด้านการศาสนศึกษา มีการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย แต่มีการศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไป ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางการศึกษาโดยมุ่งเน้นการศึกษาสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัยควบคู่ไปกับการปฏิบัติ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดในเบื้องต้น ในระดับจังหวัด เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของจังหวัดแล้วนำมารวมความคิดเห็นเป็นระดับภาคต่อไป ๔) ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียน และพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีผู้นำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอน ในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติการ ด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบคือ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มาก และการพัฒนาโดยการศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ จึงควรมี การจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ครอบอนุรักษศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น รูปแบบการก่อสร้างตามกฎหมายภาคตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยต่างๆ กำลังความสามารถของเจ้าอาวาสในอนาคต น่าจะมีการระดมทุน หรือตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้วัดเล็กๆ ที่มีการก่อสร้างแต่ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างให้ได้มีโอกาสได้กู้ยืม เพื่อการก่อสร้างสาธารณูปการของวัดให้มีประสิทธิภาพ และได้เกิดความร่วมมือเร็วในการก่อสร้าง เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และศูนย์กลางทางการศึกษา และการพัฒนาของชุมชน ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทด้วยการแนะนำให้เกิดความคิด

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	ริเริ่มแก้ชาวบ้านในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำ หน้าที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสม และกาลเทศะ และไม่ ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้นำในการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่ มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ และประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์
พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทรง)	รูปแบบการดำเนินการ และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจาก พระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน ของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับ รัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความ พอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิด จากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบ รู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มา ใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความ เพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการ รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี
นายสุทธิพร สายทอง	๑. สภาพการจัดการความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน ภาคเหนือตอนบนเป็นการจัดการความรู้โดยในลักษณะของการแข่งขันเชิง อำนาจ และเชิงการเรียนรู้ ด้านพัฒนาคน พบว่าการจัดการความรู้ใน องค์กรจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาบุคลากร ให้เข้ารับการอบรม ศึกษาดู งาน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ เพื่อนำความรู้ หรือประสบการณ์มา พัฒนาองค์กร ส่วนด้านพัฒนางาน พบว่ามีการประชุมเพื่อสร้างการเรียนรู้ ร่วมกัน และทำงานเป็นทีม มีการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน จากการ ทำงาน จากการใช้เทคโนโลยีในองค์กรเพื่อสะดวกต่อการบริหารจัดการ ด้านข้อมูล ในด้านพัฒนาองค์กร พบว่าการจัดการความรู้ในเทศบาลนคร ยี่ดกภู ระเบียบ และข้อบังคับ ของการบริหารราชการ โดยภาพรวม การ จัดการความรู้ของเทศบาลนครจะมีองค์ความรู้การบริหารเป็นพื้นฐาน และฝังตัวอยู่ในองค์กร แต่ไม่มีการแลกเปลี่ยน และพัฒนาเป็นองค์กรแห่ง การเรียนรู้

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	๒. การจัดการความรู้เชิงพุทธสำหรับการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน พบว่ามีการจัดการความรู้โดยการนำหลักสัปบุริสธรรม ๗ และหลักอปริหานิยธรรม ๗ มาบูรณาการการจัดการความรู้ในองค์กร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กร ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เช่นมีการหมั่นประชุมกันเนื่องนิยต์ พร้อมเพียวกัการประชุม พร้อมเพียวกัเลิกประชุม เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันการจัดการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การจะคำนึงถึงหลักคุณธรรม และจริยธรรมในการพัฒนางานองค์กร เพื่อให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ต่อการพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กร อย่างยั่งยืนมั่นคง ๓. รูปแบบการจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน พบว่าควรมีการบูรณาการนำหลักธรรม อปริหานิยธรรม ๗ และสัปบุริสธรรม ๗ เป็นแนวทางในการบริหารจัดการความรู้ และควรมีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดแผนกลยุทธ์อย่างมีมาตรฐาน มีการสร้างกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีการสร้างคลังความรู้ ในการจัดระบบอย่างเป็นหมวดหมู่เพื่อให้สามารถเข้าถึงได้ง่ายอย่างเป็นรูปธรรมมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการจัดการความรู้ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ๓ ประการ ได้แก่ การพัฒนางาน พัฒนาคคน และการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
พระครูวัฒนสุตานุกูล (วีรวัฒน์ ลัทธคุโณ)	๑. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เป็นงานที่วัดในคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการอยู่แล้ว ภาพความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น ก็คือ การเป็นวัดหรือศาสนสถานแห่งการเรียนรู้ สามารถรวบรวมความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งมีหลายช่องทางเพียงแต่การดำเนินการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ยังเป็นไปโดยไม่เป็นระบบ และกระบวนการที่ชัดเจนแหล่งการเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ถูกใช้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ๒. กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ผลการศึกษาพบว่า จะต้องเตรียมงานเบื้องต้น ตั้งแต่การวางแผนงาน และแบ่งภาระหน้าที่แต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดเตรียมเอกสารด้านข้อมูล ศึกษาแนวโน้มของประชาชน และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ว่า ทางวัดกำลังพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ขึ้นเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง และทุกฝ่ายก็จะได้ประโยชน์จากส่วนนี้ เร่งทำความเข้าใจกับชุมชนใกล้เคียงให้รับทราบข้อมูลของทางวัดด้วยการดำเนินการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของวัด วัดอุประสงค์ทางวัดจะพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านไหนบ้าง ชุมชน และวัดมีอะไรเป็นจุดเด่น เมื่อจะพัฒนาวัดเป็นแหล่งเรียนรู้ควรจะต้องมีทรัพยากรของทางวัด

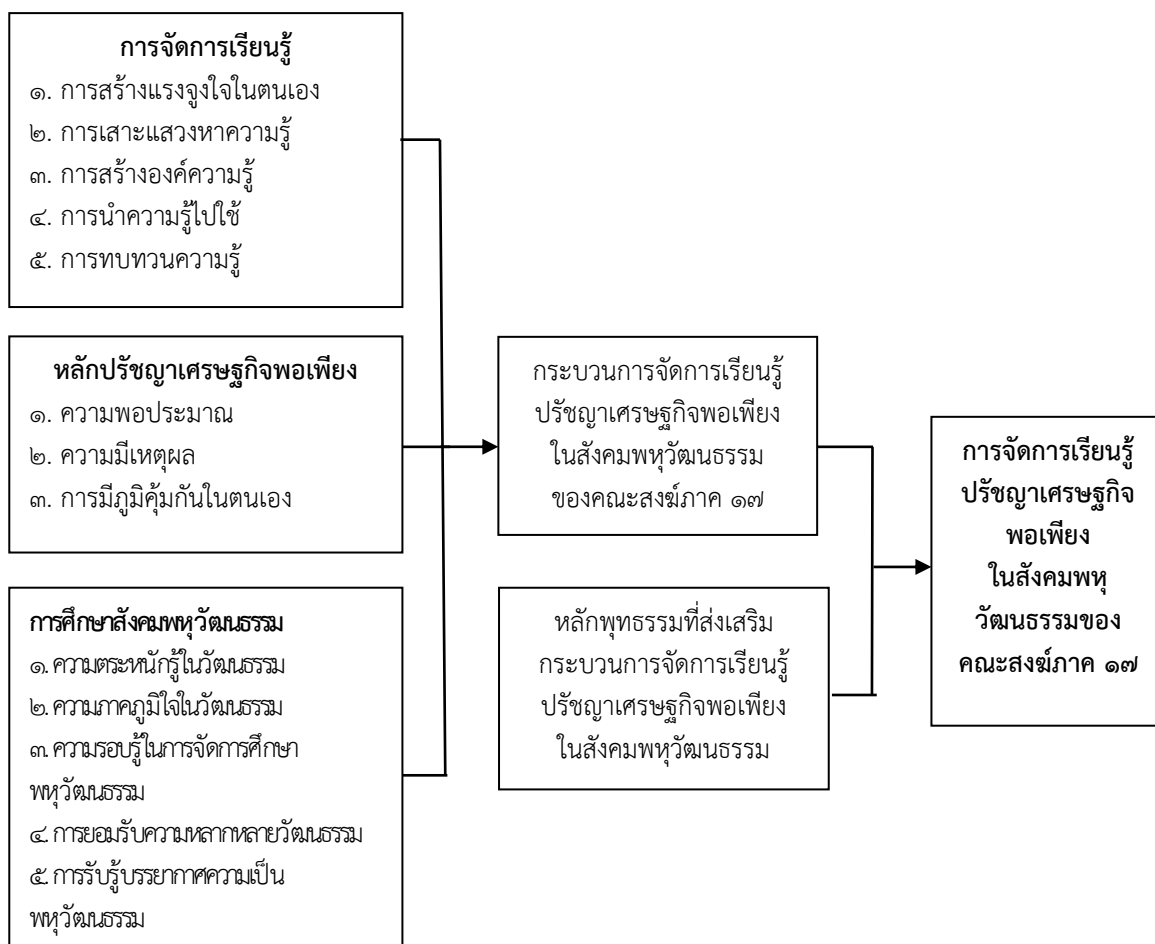
นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
	ก่อน แล้วค่อยพัฒนาวัด และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะแต่ละแห่งก็จะมีวัดหรือสิ่งแวดล้อมภายในสถานที่ ควรเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ ค่อยปรับกระบวนการทัศน์พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ถ้าวัดมีวัตถุโบราณ ก็ควรสร้าง และพัฒนาประชาสัมพันธ์เป็นจุดเด่นของทางวัด สร้างศรัทธาให้คนเข้ามาชื่นชมสิ่งที่มีอยู่ ทั้งนี้ควรทำวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น สะดวก มีร้านอาหาร มีสถานที่นั่งพักผ่อน มีที่จอดรถ การเดินทางไม่ไกลเกินไป ความปลอดภัย มีสถานที่ศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกหรือสถานที่ศึกษาธรรมะ ๓. เสนอกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย พบว่าผู้บริหารจะกำหนดนโยบายพัฒนาวัด จะต้องคำนึงหลักของพระธรรมวินัยด้วย และความสัปปายะทางสถานที่เสียก่อน ค่อยเชื่อมโยงการพัฒนาเข้าหาไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา และสุดท้าย คือ เรื่องของความสุข ที่เกิดจากการใช้หลักของธรรมะ ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ควรเริ่มจากสถานที่สัปปายะ สถานที่หรือบุคคล ต่อมา คือ หลักการบริหารนิยธรรม ๗ หลักสังคหวัตถุ ๔ และลักษณะของวัดที่เหมาะสมกับการจัดการให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ จำเป็นจะต้องใช้การจัดการความรู้ เข้ามามีส่วนในกระบวนการสร้างรูปแบบของวัดให้เป็นไปตามหลักการของพระพุทธเจ้า โดยนำเอาหลักธรรมมาบูรณาการในการจัดการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ดังสามารถอธิบายได้ว่าหลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ต้องมีความเป็นสัปปายะในด้านของสภาพแวดล้อม อารมณ์ การคมนาคม ความปลอดภัย มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี มีบุคลากรอำนวยความสะดวก เอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดความสะอาด สงบ สว่าง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
พระปลัดสมบัติ จิตินา โณ	ผู้บริหารจะต้องสร้างแบบที่ดีในการบริหาร รวมถึงการจัดการความรู้ในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ จะเป็นต้นแบบได้ดี เพราะสังคมยอมรับตามองถึงพฤติกรรมกระทำทุกกิจยาบถของผู้บริหารโรงเรียน ดังนั้นทิศทางการจัดการความรู้ และบูรณาการแบบองค์รวม องค์กร บุคลากร สถานศึกษา การจัดการ ให้เชื่อมโยงกับภารกิจ ๔ ด้าน ได้แก่ ผู้บริหารการจัดการความรู้ ทศนคติความคิด และพฤติกรรมบุคลากร การบูรณาการทางการศึกษาของโรงเรียน แผนการจัดการความรู้วัฒนธรรมการจัดการความรู้ ในการส่งเสริมการบริหารทั้ง ๔ ด้าน จะให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ที่สุดด้วยการจัดการความรู้ เป็นกำลังใจบุคลากรในองค์กร การให้อภัย มีความรอบคอบ รับผิดชอบ เป็นกำลังใจให้แก่บุคลากร และไม่ปกป้องคนชั่ว แต่ต้องช่วยเหลือคนดี

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
พระมหาอำนาจ เตชวโร (ทองเพ็ชร)	๑. รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ สามารถนำมาพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ด้านการเรียนรู้ได้ คือ รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ “SICAR” มีอยู่ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) ๒) การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) ๓) การสร้างองค์ความรู้ (Construction) ๔) การนำความรู้ไปใช้ (Application) ๕) การทบทวนความรู้ (Revision) โดยการปรับปรุงณาการให้เข้ากับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร คือ มีการกำหนดมาตรฐาน มีการเตรียมการ มีการดำเนินการตามเป้าหมาย และมีการประเมินผล เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ผู้เรียน คือ เป็นคนเก่ง เป็นคนดี และมีความสุข ๒. รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นองค์ความรู้ใหม่แบ่งออกเป็น ๕ ด้าน หรือเรียกโดยย่อว่า ๕E MODEL ได้แก่ ๑) Elicitation Phase คือ ตรวจสอบความรู้เดิม ๒) Engagement Phase คือ เร้าความสนใจ ๓) Exploration Phase คือ สำรวจ และค้นหา ๔) Expansion Phase คือ ขยายความคิด ๕) Extension Phase คือ นำความรู้ไปใช้
วิชา ภูจินดา	ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมือง และชุมชนชนบทโดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีในชุมชน ภาวศึเครือข่าย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการบริหารจัดการชุมชนขึ้นตอน และกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งนี้ ผลผลิต และผลกระทบจากการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมลดลง คุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น เกิดนโยบายหรือแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม เกิดแหล่งเรียนรู้ ประชาชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนมีจิตสำนึกที่ดีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างพอเพียง และช่วยสร้างอาชีพเสริมให้คนในชุมชน การเป็นตัวอย่างสำหรับชุมชนอื่น ชุมชนมีความสามัคคี และลดการพึ่งพาทภายนอก
พิพัฒน์ ยอดพฤติการ	หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการ และอปปมาทธรรม มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมัชฌิมาปฏิปทากับความพอประมาณ เป็นวิธีการหรือหนทางในการพัฒนาตน โยนิโสมนสิการกับความมีเหตุผล เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาตน และอปปมาทธรรมกับการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เป็นเครื่องกำกับการพัฒนาตน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	แนวคิด
มนูญ มุกข์ประดิษฐ์	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิด“ทฤษฎีใหม่” อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาตินั้น มีรากฐานมาจากพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการเดินทางสายกลางในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริยังสอดคล้อง และมีพื้นฐานมาจากองค์ธรรม ในพระพุทธศาสนาเกือบทุกประการ เช่น หลักในเรื่องของความสันโดษ ความพอเพียง ความสมถะ ความไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ความมีเมตตาเกื้อกูลที่ชีวิตพึงมีต่อชีวิต ต่อชุมชน ต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการมีสมาธิเป็นต้น
สุรินทร์ ภูสิงห์	การจัดการศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีจะจัดได้ดีเมื่อมีองค์ประกอบ ๒ ส่วน ส่วนแรก ได้แก่องค์ประกอบของรูปแบบที่นำมาใช้ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย การจัดองค์การ การดำเนินการ ตัวชี้วัดความสำเร็จ การนำรูปแบบไปใช้ และเงื่อนไขความสำเร็จ และส่วนที่ ๒ ได้แก่ องค์ประกอบด้านการจัดการศึกษา ประกอบด้วย การบริหาร และจัดการ การปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษา การจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา การจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล การประชาสัมพันธ์ และการสร้างเครือข่าย และคุณภาพนักเรียนตามลักษณะความมีชีวิตพอเพียง

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสาร บทความทางวิชาการ สื่อออนไลน์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาแล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ ๒.๓

ภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” ผู้วิจัย ได้ดำเนินการตามลำดับหัวข้อประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย ประชากร และผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือ และการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับ ดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนการวิจัย ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดย ๑) การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ๒) การใช้แบบสอบถามพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๒๓๔ รูป เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดย ๑) การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ ๒) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๕ รูป เพื่อพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดย ๑) ยกร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และ ๒) การสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอน	วิธีการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการวิจัย
ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม	๑. ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๔ รูป	๑. ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอน	วิธีการวิจัย	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลการวิจัย
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗			
ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุ วัฒนธรรมของคณะ สงฆ์ภาค ๑๗	๑. การสัมภาษณ์ผู้ ข้อมูลหลัก ๑๕ รูป	๑. การวิเคราะห์เนื้อหา	กระบวนการจัดการ เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงในสังคมพหุ วัฒนธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง)
ขั้นตอนที่ ๓ เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุ วัฒนธรรมของคณะ สงฆ์ภาค ๑๗	๑. สันทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๒ รูป/ คน	๑. การวิเคราะห์เนื้อหา	ความเหมาะสมของ กระบวนการจัดการ เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงในสังคมพหุ วัฒนธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ (ฉบับสมบูรณ์)

๓.๒ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัย ได้กำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้
 ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
 ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ๑) มีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะ
 ภาค ๑๗ จำนวน ๕๗๖ รูป และมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ พระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะ
 สงฆ์ภาค ๑๗ จำนวน ๒๓๔ รูป โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. & Morgan, D.
 W.^๑ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอนที่ ๒ พัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม
 พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระสงฆ์
 ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive
 Selection) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
 ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ขั้นตอนที่ ๓ เสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม พหุ
 วัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ได้แก่ พระ

^๑Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3). (1970). pp. 607 - 610.

สังขาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแปดค่าเป็น ๕ ระดับ (Rating Scale) ของลิเกิร์ต (Likert)^๒ ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาความหมายระดับความคิดเห็น ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด
- ๔ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมาก
- ๓ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติปานกลาง
- ๒ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อย
- ๑ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย ได้กำหนดการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม ดังนี้

แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นแบบสอบถามเพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑) สร้างแบบสอบถาม โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ใช้สอบถามประมาณค่า ๕ ระดับ

๒) นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัย ได้สร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามเบื้องต้น

๓) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน (รายละเอียดในภาคผนวก) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของภาษา ด้วยการตรวจ และประเมินดัชนีความสอดคล้องใน ๓ ระดับ คือ มีความเหมาะสม ไม่แน่ใจ ไม่เหมาะสม โดยใช้สูตรในการคำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) ซึ่งถ้าเกณฑ์ IOC มากกว่า ๐.๗ จึงยอมรับว่าแบบสอบถามมีความเหมาะสม ซึ่งได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง ๐.๗ – ๑.๐๐ ถือได้ว่าแบบสอบถามได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญ

---

^๒ Likert, Rensis, “The Method of Constructing and Attitude Scale”, in Reading in Attitude Theory and Measurement. Fishbein, Martin, Ed, New York : Wiley & Son, 1967 : 90-95.

๔) นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม แล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างทดสอบในการวิจัย จำนวน ๓๐ รูป เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา หรือวิธีของ Cronbach ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .๘๖๙

๕) ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑. แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย ได้กำหนดการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี จากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์

๒) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัย สร้างขึ้นมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของแบบสัมภาษณ์เบื้องต้น

๓) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ คน (รายละเอียดในภาคผนวก) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) และความชัดเจนของภาษา

๔) นำความคิดเห็นมาปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ แล้วนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

๒. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

การสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัย ได้กำหนดการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนการสร้าง และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

๑) สร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม โดยศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เพื่อร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๒) ยกร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ แล้วนำมาเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา และความชัดเจนของภาษา

๓) นำแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มที่ผ่านการตรวจสอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาแก้ไขปรับปรุงแล้วนำไปสนทนากลุ่ม

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ผู้วิจัย ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการสำนักพุทธศาสนาพิเศษ สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

๒) นำหนังสือขอความร่วมมือไปยังกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง โดยทำการนัดหมาย วัน เวลา ที่จะขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการเก็บเครื่องมือวิจัย ใช้แบบสอบถามทดสอบเครื่องมือวิจัย ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และทำการเก็บคืน

๓.๔.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

๑. การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ผู้วิจัย ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒) นำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนำไปมอบให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง โดยให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้กำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการให้สัมภาษณ์

๓) เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ และทำการบันทึกการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึก ภาพนิ่ง และเครื่องบันทึกเสียง

๒. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันสนทนากลุ่ม การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่ม การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ การขออนุมัติใช้สถานที่พร้อมโสตทัศนูปกรณ์ในการจัดสนทนากลุ่ม และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๒) ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย การนำเสนอวิทยานิพนธ์ การดำเนินการอภิปราย และจดบันทึกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาพเคลื่อนไหว และภาพนิ่ง

๓) สรุปผลการสนทนากลุ่มตามแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) มีการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

ข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์ระดับการให้คะแนนของบุญชม ศรีสะอาด^๓ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๒๑-๕.๐๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๔๑-๔.๒๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๖๑-๓.๔๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๘๑-๒.๖๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐-๑.๘๐ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ๑) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ๒) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ ๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

---

^๓บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และ ๓) เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี คือ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัย ใช้เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย ๑) ใช้แบบสอบถามพระสงฆ์ที่ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๔ รูป เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ๒) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ รูป เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้วยแบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ ๓) สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๔.๑ ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๔.๒ ผลการพัฒนากกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๔.๓ ผลการเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

คำอธิบายสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

$\bar{X}$ = ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง

S.D. = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง

๔.๑ ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน ๒๓๔ ฉบับ ได้รับกลับมา ๒๓๔ ฉบับ คิดเป็น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ได้แก่ ตอนที่ ๑ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยสรุปผลการศึกษา ดังนี้

ผลจากการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ แบ่งเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวม (n = ๒๓๔)

ข้อที่	การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวม	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑	การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๒๒	๐.๘๔	มากที่สุด	๒
๒	การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๑๗	๐.๘๑	มาก	๓
๓	การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ	๔.๓๘	๐.๖๙	มากที่สุด	๑
ภาพรวม		๔.๑๖	๐.๖๕	มาก	

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวมพบว่ามีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๖, S.D.= ๐.๕๖) เมื่อพิจารณารายด้านจากด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาด้านที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุดพบว่า ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๓๘, S.D.= ๐.๖๙) ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๒๒, S.D.= ๐.๘๔) และด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = ๔.๑๗, S.D.= ๐.๘๑)

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียง (n = ๒๓๔)

ข้อที่	มาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑	ให้คำแนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด และชุมชน	๔.๑๙	๐.๗๒	มาก	๕
๒	มีการประชุมชี้แจงให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ เรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด	๔.๑๐	๐.๗๖	มาก	๗
๓	มีการจัดมุมหรือห้องความรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด	๔.๐๕	๐.๘๑	มาก	๘
๔	ภิกษุสามเณรในวัดเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการ จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๑๐	๐.๖๗	มาก	๖
๕	ภิกษุสามเณรได้เข้ารับการสัมมนาทางวิชาการ ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๒๓	๐.๗๕	มากที่สุด	๔
๖	ชุมชนรอบวัดได้เข้ามาร่วมรับความรู้ และฝึกปฏิบัติ จริงในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	๔.๓๑	๐.๖๐	มากที่สุด	๑
๗	ภิกษุสามเณรได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะ ในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	๔.๒๓	๐.๖๓	มากที่สุด	๓
๘	มีการอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการ จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด และชุมชน	๔.๒๓	๐.๖๐	มากที่สุด	๒
ภาพรวม		๔.๒๒	๐.๘๔	มากที่สุด	

จากตารางที่ ๔.๒ การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะ
สงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ใน
ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = ๔.๒๒, S.D.= ๐.๘๔) เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด
ไปหาข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ชุมชนรอบวัดได้เข้ามาร่วมรับความรู้ และ
ฝึกปฏิบัติจริงในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}$ = ๔.๓๑, S.D.= ๐.๖๐)
มีการอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด และ
ชุมชน ($\bar{X}$ = ๔.๒๓, S.D.= ๐.๖๐) ภิกษุสามเณรได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการเรียนรู้
ให้สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X}$ = ๔.๒๓, S.D.= ๐.๖๓) และอันดับสุดท้าย คือ มีการจัด
มุมหรือห้องความรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด ($\bar{X}$ = ๔.๐๕, S.D.= ๐.๘๑)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้
ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (n = ๒๓๔)

ข้อที่	มาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
๑	มีการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๑๖	๐.๗๓	มาก	๒
๒	มีการสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแสดงธรรมเทศนา	๔.๑๑	๐.๗๔	มาก	๖
๓	ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกจิตสำนึกในด้านคุณธรรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ขยัน อดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเอง และสังคม	๔.๑๑	๐.๘๒	มาก	๗
๔	ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังให้รู้จักประมาณให้ภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป เช่น ใช้อุปกรณ์ในการบริโภคแต่พอดีพอเหมาะกับความต้องการของร่างกาย การวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายของตน ความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อหรูหรา	๔.๐๕	๐.๗๐	มาก	๘
๕	ส่งเสริมให้มีโครงการหรือการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับความสันโดษพอเพียง การออม เพื่อส่งเสริมการออมและการนำไปใช้ในวิถีชีวิตของภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป	๔.๑๓	๐.๗๙	มาก	๕
๖	มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๑๕	๐.๘๔	มาก	๓
๗	ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกสถานที่	๔.๒๖	๐.๗๖	มากที่สุด	๑
๘	จัดทำแผนพัฒนาเพื่อพัฒนา และเตรียมความพร้อมของวัดในด้านต่างๆ เช่น การจัดหางบประมาณ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และการจัดหาสื่อการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพ	๔.๑๓	๐.๗๘	มาก	๔
ภาพรวม		๔.๑๗	๐.๘๑	มาก	

จากตารางที่ ๔.๓ การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของ คณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๑๗$, $S.D. = ๐.๘๑$) เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไปใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกสถานที่ ($\bar{x} = ๔.๒๖$, $S.D. = ๐.๗๖$) มีการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{x} = ๔.๑๖$, $S.D. = ๐.๗๓$) มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{x} = ๔.๑๕$, $S.D. = ๐.๘๔$) และอันดับสุดท้าย คือ ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังให้รู้จักประมาณให้ภิกษุสามเณร และประชาชนทั่วไป เช่น ใช้อุปกรณ์ในการบริโภคแต่พอดีพอเหมาะกับความต้องการของร่างกาย การวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายของตน ความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อหรูหรา ($\bar{x} = ๔.๐๕$, $S.D. = ๐.๗๐$)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติ (n = ๒๓๔)

ข้อที่	มาตรฐานของการจัดการเรียนรู้ฯ ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ	ระดับการปฏิบัติ			ลำดับที่
		$\bar{x}$	S.D.	แปลผล	
๑	การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม	๔.๑๓	๐.๗๖	มาก	๓
๒	มีการประชุม และแบ่งภาระหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ในการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๐๖	๐.๘๓	มาก	๕
๓	สนับสนุน และให้ความสำคัญกับการจัดการ เรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๑๖	๐.๘๔	มาก	๑
๔	สนับสนุน และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ได้ ปฏิบัติจริงในเรื่องการดำรงชีวิต โดยเน้นการ ประหยัด และความคุ้มค่า	๔.๑๑	๐.๘๒	มาก	๔
๕	จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริง	๔.๐๕	๐.๖๖	มาก	๖
๖	มีการยกย่องชมเชยแก่ผู้ที่นำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ คือ การยึดทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม	๔.๑๔	๐.๖๖	มาก	๒
ภาพรวม		๔.๓๘	๐.๖๙	มากที่สุด	

จากตารางที่ ๔.๔ การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของ คณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๓๘$, $S.D. = ๐.๖๙$) เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อ ที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า สนับสนุน และให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{x} = ๔.๑๖$, $S.D. = ๐.๘๔$) มีการยกย่องชมเชยแก่ผู้นำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ คือ การยึดทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม ($\bar{x} = ๔.๑๔$, $S.D. = ๐.๖๖$) การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม ($\bar{x} = ๔.๑๓$, $S.D. = ๐.๗๖$) และอันดับสุดท้าย คือ จัดการเรียนรู้ตามแนว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริง ($\bar{x} = ๔.๐๕$, $S.D. = ๐.๖๖$)

๔.๒ ผลการพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๔.๒.๑ ผลการสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มี ความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (รายละเอียดในภาคผนวก) สรุปผลการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ได้ ดังนี้

ก. การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑. การจัดการเรียนรู้

๑) การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ การจัดการเรียนรู้ควรจะต้องจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นอย่างแรกต้องเกิดขึ้นทั้งภายใน และ ภายนอก ภายนอกวัดที่แต่ละที่รับผิดชอบอยู่ทั้งภายใน และภายนอกต่อมาก็คือควรจะต้องประยุกต์ใช้เอา หลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ประยุกต์ ให้เป็นไปตามทิศทางเดียวกันควรทำทั้งใน-นอก^๑ และเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ต่อมาควรมีต้นแบบของการจัดการแบบที่มีรูปธรรม ที่สามารถศึกษาได้สัมผัสได้อันนี้ เป็นรูปธรรมไม่ใช่ลำพังแต่เพียงการสอนการบอกให้ทำแต่ควรจะต้องมีผลที่ปรากฏขึ้นเป็นรูปธรรม ให้สามารถจับต้องได้^๒

^๑สัมภาษณ์ พระราชสุทธินิมิต, เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๒สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, เจ้าคณะอำเภอลำทับ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม พระอารามหลวง จังหวัดกระบี่, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ควรเอาเรื่องนี้เข้าไปประสานกับแผนงานกิจกรรมต่างๆ ที่คณะสงฆ์ดำเนินการอยู่ โดยสอดแทรกเรื่องนี้เข้าไปด้วย เช่น โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อันนี้ เป็นสิ่งที่คณะสงฆ์กับชุมชน ก็ดำเนินการทำอยู่แล้วที่นี้ทำอย่างไรให้ปรากฏผลเป็นรูปธรรม ตัวนี้เข้าไปแต่ มันก็จะได้นำเอาหลักธรรม คำสอนในทางพระพุทธศาสนาเข้าไปพอเอาเข้าไปก็สามารถทำให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมการให้ความรู้ควรเป็นอย่างไร^๓ การให้ความรู้คนรับต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายของการที่เราเข้าไปให้ความรู้ด้วยไม่ใช่ว่ามีสูตรสำเร็จเหมือนกับว่าไม่ใช่เสียตัวเดียวใส่ได้ทั้งหมด ต้องให้เหมาะ เช่น ชาวสวนย่อมมีวิถีชีวิตของชาวสวน ชาวประมงย่อมมีวิถีชีวิตของชาวประมง พ่อค้าก็ย่อมมีวิถีชีวิตของพ่อค้า ชุมชนแต่ละชุมชนย่อมมีวิถีชีวิตเป็นบริบทเป็นอัตลักษณ์ เป็นเอกลักษณ์ของตน^๔

การนำความรู้ให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำลงไปยังคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย ต้องคำนึงถึงบริบทต่อเขาทั้งหลายเหล่านั้นถ้าทำถูกต้องเหมาะสม มันก็จะเกิดผลสามารถนำไปปฏิบัติได้กับชีวิตเขาอย่างแท้จริง^๕

ในสังคมพหุวัฒนธรรมวัฒนธรรมของสังคมที่มีความหลากหลาย คณะสงฆ์ภาค ๑๗ ควรมีการจัดการเรียนรู้เราควรจัดการเรียนรู้กับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร โดยที่ทั่วไปในหลวงทรงให้ข้อคิดไว้ให้แล้ว ก็คือ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนงำที่ว่าคอยแนะนำชาวบ้าน แต่ที่มีการแนะนำชาวบ้านก็ต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างก่อน โดยในบางสิ่งบางอย่างถ้าเราแนะนำหรือว่าให้ความรู้กับชาวบ้านโดยที่ไม่มีตัวอย่างเขาอาจไม่เข้าใจชาวบ้านญาติโยมบางคนเขาก็อยู่ปกติแต่อยู่ในสังคมที่อยู่อย่าง จังหวัดภูเก็ตที่ผมอยู่นี้หลายคนหายหมู่บ้านเขาได้จัดอยู่จัดทำรูปเศรษฐกิจพอเพียง แต่ว่าปัญหาก็คือว่ามันเป็นสังคมที่เป็นคนหมุ่มาอยู่กันเยอะโดยทั่วไปรวบรวมก็คือเป็นสังคมนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแทนที่จะจัดตามรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงผมคิดว่าน่าจะเริ่มต้นที่เยาวชนที่โรงเรียนแล้วก็นำข้อคิดแนวคิดต่างๆ ที่ในหลวงทรงให้เป็นแบบอย่างไปสู่ระบบโรงเรียนจะดีกว่าที่จะมาเริ่มต้นที่ผู้ใหญ่เพราะว่าผู้ใหญ่ส่วนมากเรารู้อยู่ระบบปัจจุบัน มีอยู่หลากหลายที่เราเข้าไปแทรกแล้วก็ซึมซับเขาไม่ได้ ฉะนั้นผมว่าน่าจะเริ่มต้นที่เยาวชนหรือโรงเรียน^๖

ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความเป็นอยู่พอเพียงที่จริงพระพุทธเจ้าท่านก็สอนก็คือหมายถึงว่าให้เรารู้จักสันโดษ สันโดษไม่ได้เป็นคนขี้เกียจ แต่ว่ายินดีตามมีตามได้ของตัวเอง ฉะนั้นมันเหมาะอย่างยิ่งให้ญาติโยมหรือกลุ่มคนความเป็นอยู่ด้วยเศรษฐกิจพอเพียงมาเรียนรู้^๗

๒) การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

^๓สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาวุธ, เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่ เจ้าอาวาสวัดโคกจันทามาศย์ จังหวัดกระบี่, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๔สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, เจ้าคณะอำเภอเมืองพังงา เจ้าอาวาสวัดสามัคคีธรรม จังหวัดพังงา, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๕สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, เจ้าคณะอำเภอกระบี่ เจ้าอาวาสวัดบางครั้ง จังหวัดพังงา, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๖สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, เจ้าคณะอำเภอทับปุด เจ้าอาวาสวัดราชบุรุษอุปถัมภ์ จังหวัดพังงา, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๗สัมภาษณ์ พระระณังคมณีวงศ์, เจ้าคณะจังหวัดระนอง เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดระนอง, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

คณะสงฆ์จะทำแต่เพียงลำพังของคณะสงฆ์ไม่ได้ควรจะต้องประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชุมชนนั้นๆ มาผลึกกำลังกันเพื่อจะจัดการเรียนรู้เรื่องนี้ให้ประสบผลสำเร็จขึ้นโดยยึดหลัก เหมือนกับว่าเรามักจะยกมากล่าวตลอดคือ บ้าน วัด โรงเรียน สถานที่ราชการ เครือข่ายท้องถิ่นต่างๆ แต่ดีคำนี้ที่เขาว่ามาแต่ก่อนเพราะ ว แหวนเรามันอยู่ตรงกลาง บ้านอยู่ล้อมเรา โรงเรียนภาคีรัฐอะไรต่างๆ^๙ ถ้าจะส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วัดจะเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้นำการเรียนรู้แต่ต้องไม่ลืมที่จะผลึกกำลังแล้วก็เอาศักยภาพของโรงเรียนหน่วยงานองค์กรต่างๆ ซึ่งเขาก็มีความรู้ประสบการณ์ต่างๆ เข้ามาสู่การจัดการเรียนรู้มันก็จะประสบความสำเร็จแล้ว นอกจากการผลึกกำลังกันเป็นแบบนี้แล้วการมีแผนงานโครงสร้างที่ชัดเจนก็เป็นเรื่องจำเป็น และสำคัญคือการทำอะไรถ้าไม่มีแผนงานโครงการถามว่าจะดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรม มันก็จะเป็นเพียงความคิดเพียงความฝันแต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ^๙

การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ตรงนี้แล้วผมขอให้ข้อเสนอแนะไว้อีกประการหนึ่งว่าควรเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ที่สามารถทำได้ไม่ว่าจะทำทุกอย่างทั้งหมดให้เสร็จในทีเดียว เริ่มต้นจากเล็กๆ แล้วนำไปสู่การขยายผล และการส่งเสริมการเรียนรู้ก็จะออกไปกว้างขึ้นๆ^{๑๐}

ส่งเสริมการจัดกิจกรรมหรือว่าให้คนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น ในโรงเรียนให้นักเรียนรู้จักการแยกขยะให้รู้จักการทำธนาคารขยะ หรือนำอะไรก็ตามที่ถือว่าช่วยเหลือครอบครัวได้ และก็สอนเรื่องการเก็บออมเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อยก็คือถ้าว่า เด็ก และเยาวชนรู้จักการออมของตัวเอง รู้จักสะสมทรัพย์ที่หามาได้แล้วก็รู้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงที่ท่านทรงให้ไว้มีแนวทางอย่างไรที่ทำให้คนอยู่ได้โดยพึ่งพาตัวเองอย่างนั้นจะดีกว่า พูดถึงการส่งเสริมคนให้อยู่ได้โดยพึ่งพาตัวเอง^{๑๑}

การส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริม ก็คือหมายถึงว่า ต้องหาหนทางในการที่จะนำสิ่งที่เราได้จากการเรียนรู้ในสิ่งของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพยายามก้าวต่อไปข้างหน้าให้ได้คำว่าส่งเสริมก็คือติดต่อหรือว่าหาคนที่จะมีมารองรับในด้านว่าให้มันมีทางออก^{๑๒}

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ก็คือว่าเมื่อมีความรู้แล้วส่งเสริมต่อไปอีกเพิ่มขึ้น ฉะนั้น เราเอาของใกล้ตัวมาทำก็ทำต่อไปอย่างไม่มีหยุดยั้งไม่ย่อท้อแม้ว่าเกิดปัญหาเกิดอุปสรรคต่างๆ ก็คือเอามาดำเนินเอามาสร้างเอามาทำให้เห็นผลอย่างชัดเจนให้เป็นรูปธรรม^{๑๓}

^๙ สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^๙ สัมภาษณ์ พระระณังคมนีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูอุปนันทโสภณ, เจ้าคณะอำเภอเมืองระนอง เจ้าอาวาสวัดอุปนันทาราม จังหวัดระนอง, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมธ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอุปนันทาราม จังหวัดระนอง, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต เจ้าอาวาสวัดท่าเรือ จังหวัดภูเก็ต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธรรมรัตน์, เจ้าอาวาสวัดลัทธิวรารามจังหวัดภูเก็ต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

๓) การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติควรเป็นอย่างไรอย่างแรกคือ การนำมาปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติจะต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนี้ก่อนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องนี้ก่อนแล้วก็ต้องลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง และร่วมกันลงมือปฏิบัติกับบุคคลอื่นประการ^{๑๔}

ถ้าจะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้ได้ก็ควรจะเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้นหรือสังคมนั้นจริงๆ ไม่ลอกแบบของบุคคลอื่นมาไม่สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองไป ต้องเป็นของตัวเองต้องอยู่บนความพื้นฐานของความเป็นจริง เพราะประสบการณ์ของชุมชนส่วนใหญ่ได้ยื่นเรื่องการไปศึกษาดูงาน ยกตัวอย่างคนที่นั่นมีอาชีพทำสวนไปศึกษาดูงานที่เชียงใหม่เชียงใหม่ เห็นเขาทำร่มดีทำประสบความสำเร็จแล้วก็กลับมาทำร่มที่บ้านตัวเอง แต่ในที่สุ่มมันไม่มีทรัพยากร ไม่มีองค์ความรู้ ไม่มีกระบวนการความสำเร็จเกิดขึ้นไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นจึงเป็นคำตอบถ้าจะปฏิบัติให้ได้ผลต้องรู้ตัวเองว่ามีความเข้าใจในหลักการ และต้องสามารถลงมือปฏิบัติได้จริงอย่าทำอะไรให้ใหญ่ ต้องทำจากเล็กๆ แต่เพียงพอดี และก็เกิดความพอเพียงเอง^{๑๕}

จังหวัดที่อยู่ในคณะสงฆ์ภาค ๑๗ เป็นจังหวัดที่มีการส่งเสริม ซึ่งการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติโดยทั่วไป ถ้าใช้ได้จริงก็คือกลุ่มชาวบ้านกลุ่มที่อยู่ดั้งเดิมจริงๆ ถ้าพูดถึงกลุ่มชาวบ้านที่อยู่ดั้งเดิมของภูเก็ตที่หาเลี้ยงชีพ โดยจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่มีการส่งเสริมซึ่งการท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติโดยทั่วไป ถ้าใช้ได้จริงก็คือกลุ่มชาวบ้านกลุ่มที่อยู่ดั้งเดิมจริงๆ ถ้าพูดถึงกลุ่มชาวบ้านที่อยู่ดั้งเดิมของภูเก็ตที่หาเลี้ยงชีพโดยอาศัยอาชีพประมงอาชีพชาวสวนก็สามารถที่จะไปพัฒนาเขาได้แต่ทว่าวัยรุ่นยุคใหม่เผยแพร่วัยรุ่นยุคใหม่ที่มีการประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวคิดว่า คงจะนำไปใช้คงจะไม่ประสบผลแต่สามารถที่จะไปปรับเปลี่ยนได้ในหลายๆ อย่างถ้าพูดถึงนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงคิดว่าน่าจะเริ่มต้นจากเยาวชนจากโรงเรียนแล้วก็ไปใช้ในของผู้สูงอายุ เพราะว่าในช่วงกลางคนคงจะยากตามแนวคิดเพราะว่าจังหวัดภูเก็ตเป็นจังหวัดที่จัดการท่องเที่ยว และการทำอะไรที่หลากหลายก็เลยมองในอะไรที่หลายอย่างก็เลยเป็นการว่าทำได้ยาก ก็คือ สังคมพหุวัฒนธรรมมีความหลากหลายอย่างมาก^{๑๖}

ควรให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ในพื้นที่นั้นๆ เช่นในพื้นที่นั้นพื้นที่ปฏิรูปประเทศของเขานั้นเป็นยังไงเราก็ต้องนำแนวของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มันเหมาะสมกับพื้นที่นั้นๆ มาใช้^{๑๗}

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของกระบวนการความคิดที่มีความคิดรู้เข้าใจ และนำออกมาปฏิบัติเพื่อให้ผลจริงฉะนั้นการให้เกิดผลไม่สามารถที่จะใช้เวลาอันสั้นนักได้ เพราะว่าบางอย่างต้องใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติเช่นการออมก็ถือเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็ถืออย่างเช่นการออมถ้าอดออมวันละนิดวันละน้อย วันหนึ่งก็คงจะเห็นผลสัมฤทธิ์

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูอุปัชฌ์โสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

หรือไม่ก็อาจจะเห็นหรืออุปมาได้เหมือนปลุกต้นไม้ใหญ่กว่าจะออกลูกออกคนก็ใช้เวลาานพอสมควร ฉะนั้นการนำไปใช้เศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติอย่างเร่งในผลของหลักที่นำมาใช้^{๑๘}

๒. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑) ความพอประมาณ

ความพอประมาณคือความพอเหมาะ ความพอควร ความพอดี ความพอเพียง กับสิ่งที่ตนมีอยู่กับสิ่งที่ตนเป็นอยู่ ผมจะใช้คำว่ายินดีตามที่ได้ พอใจตามที่ควร คือความพอประมาณมันต้องการความพอเหมาะ พอควร พอดีของบุคคลนั้นๆ ให้ได้ก่อนแล้วการเสาะแสวงหาการมีไว้การใช้ สอยประโยชน์ในสิ่งต่างๆเหล่านั้น ก็จะอยู่บนพื้นฐานความพอเหมาะ พอดี พอควร และพอเพียงแล้ว ความพอประมาณก็จะเกิดขึ้นถ้าหาตัวเองไม่พบบัณฑิตจะเกิน เกินหมดเลย^{๑๙} การเสาะแสวงหาที่จะเกิน คือ เกินจากพอดี เกินจากพอเพียง เกินจากพอประมาณมันต้องหาให้พบก่อน^{๒๐}

ถ้าตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงความพอประมาณนั้นน่าจะหยุดที่ความพอดีมันน่าจะอยู่ที่ความพอดี เพราะว่าคนเรานั้นถ้าตัวเองพอดีปุ๊บก็เริ่มหิบบ เริ่มจะสะสม เริ่มที่จะสั่งสมอย่าง การพอดีของแต่ละคนไม่เหมือนกันบางคนพอดีที่ตัวเองพอมือพอกิน พอใช้ บางคนก็พอดีที่จะมีเพิ่มมากขึ้นเล็กน้อยอันนี้เรียกว่า พอดี พอประมาณ^{๒๑} แต่ปัจจุบันมีการเสพเทคโนโลยีมากความพอดี ในความคิดก็เลยคิดว่ามันยากที่จะไปแนะนำแนะแนวแล้วก็สั่งสอน เพราะว่าปัจจุบันเทคโนโลยีมีมาก ในมือถือ โน้ตบุ๊ก หรืออะไรก็ตามทุกอย่างนั้นเขาคิดว่ามีความจำเป็นทั้งหมด^{๒๒}

คำว่าความพอประมาณก็คือมันพอดีพอดีก็หมายถึงว่าตัวเองก็พอดี พอดีคนอื่น ก็พอดีความพอประมาณก็คือมันพอดีเหมือนกับว่ามันอยู่ตรงกลางเขาเรียกว่าความพอประมาณ^{๒๓}

คำว่า พอประมาณ ต้องเข้าใจด้วยว่าเป็นการดำเนินชีวิตทั้งกาย และวาจาใจไม่ให้ มากเกินไปไม่ให้น้อยเกินไป คำว่า พอดี เอาปัญหาอะไรเคราะห์ว่า พอดีพอประมาณของเราเพียงใด อย่าเอาใจมาเป็นตัวคิดตัวแยก คำว่า ใจกับปัญญา เพราะว่าพอประมาณตามใจมันไม่หมดไม่พอ เพราะฉะนั้นการเอาปัญญามาคิดว่าประมาณแค่ไหนตาहुจุมกลั่นกายใจของเราที่เสียเข้าไป^{๒๔}

๒) ความมีเหตุผล

ความมีเหตุผลผมมองว่ามันเป็นเรื่องของกระบวนการคิด ที่สอดคล้องกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาว่า เพราะเหตุเป็นเช่นไร ผลก็ย่อมเป็นไปเช่นนั้น เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลจะยึดหลักความมีเหตุผลบุคคลจะต้องรู้จักในการไตร่ตรองถึงเหตุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่ผล และในที่สุดก็ต้องเลือกเลือกสิ่งที่ดีที่สุด โดยใช้พื้นฐานของเหตุผล และผลรองรับ มิใช่เข้าไปเลือกตามที่มีสื่อโฆษณาชวนเชื่อมาใครเขาบอกว่าไม่เห็น ตัวอย่างคนอื่นมาโดยตัวเองไม่ได้หาเหตุผลที่จะ

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธรรมรัต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมราช, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระระณังคมณีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

รองรับในพื้นฐานความเป็นจริง เพราะฉะนั้นตัวเหตุ และผลตรงนี้คือ การใช้ปัญญาเข้าไปไตร่ตรอง ใคร่ครวญไม่ละแม้แต่สิ่งเล็กน้อย และต้องรู้สภาวะของความเป็นจริงไม่มีอคติไม่มีสิ่งใดเข้าไปครอบงำแล้วมันก็จะเห็นเหตุ และผลที่ชัดเจนขึ้น^{๒๕}

ความเป็นจริงปัจจุบันเรามีอยู่ ๔ อย่าง คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม มียารักษาโรค ที่อยู่อาศัยทั้ง ๔ อย่างก็คือความจำเป็นที่ต้องมี แต่อย่างก็คือ ความจำเป็นที่ต้องมี แต่สิ่งที่มาเพิ่มเติมสำหรับปัจจุบันจะมียานพาหนะมีเทคโนโลยีต่างๆ มาเป็นส่วนประกอบความมีเหตุผลของคนมันไม่เหมือนกันบางคนก็คิดว่ามันเป็นอุปกรณ์เพิ่มเติมที่มีความสำคัญบางคนก็บอกว่าแค่นี้ก็พอแล้ว สำหรับคนบางคนแต่ถ้าถ้าสมมุติว่ามีความจำเป็นนั้นเขาเรียกว่า ความพอดีเพราะว่าอย่างบางสิ่ง บางอย่างจำเป็นต้องมี จำเป็นต้องใช้มันสำคัญจริงๆ เพราะมันจะเป็นส่วนประกอบที่ต้องทำอย่างการศึกษา เรียนรู้ปัจจุบันก็ต้องมีการค้นหาตามสื่อสารสนเทศต่างๆ ที่มาเป็นส่วนสำคัญหลักคิดว่า ส่วนนั้นถ้าเป็นความพอดี ความพอประมาณ มีเหตุ มีผล ของแต่ละคนมันไม่เหมือนกัน ความต้องการความอยากมีอยากได้อยากเป็นของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้น เหตุผลของแต่ละคนก็คือสิ่งสำคัญของแต่ละคนดีกว่าว่า ถ้าตัวเองคิดว่าสิ่งนั้นสำคัญไม่ลำบากสามารถที่จะสร้างได้ และสามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้แล้วก็ไม่ต้องทำให้ครอบครัวพ่อแม่ และไม่ทำให้ใครต้องลำบาก สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีความพอ^{๒๖}

คำว่า ความมีเหตุผล สิ่งสำคัญ คำว่า เหตุกับผล ที่จริงแล้วมันเป็นหลักของหลักธรรมในพุทธศาสนาเราก็เป็นคนรู้จักเหตุ และรู้จักผล ฉะนั้น ความมีเหตุผลก็คือหมายถึงว่าเกิดอะไรขึ้นเราควรมีเหตุควรมีผลก็คือเราจะไม่โทษคนอื่น เราก็กลับมามองตนเอง อันนี้ก็เรียกว่า ความมีเหตุผล^{๒๗}

คำว่า เหตุผล ก็คือตัวปัญหาที่เอามาคิดวิเคราะห์ใช้ปัญญาเพื่อคิดวิเคราะห์ให้มีความที่มาก และที่ที่ไปว่า ถ้าเกิดทำเช่นนี้แล้วเห็นผลอย่างนี้ ถ้าเกิดมีความมีเหตุผลเป็นอย่างนี้คิดว่า วิเคราะห์ได้การดำเนินชีวิตก็สามารถที่จะเป็นไปตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงได้^{๒๘}

๓) การมีภูมิคุ้มกันในตนเอง

ภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นในตนเองมันก็จะเป็ผลจากการลงมือปฏิบัติของบุคคลนั้น ถ้าพูดถึงเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นจากที่บุคคลรู้จักในการคิดในการค้นหาตัวเองรู้จักการดำเนินชีวิตการดำรงอยู่ภายใต้หลักของเหตุ และผล รู้จักการประมาณตนในที่สุดมันก็จะสร้างภูมิคุ้มกันสร้างเกราะป้องกันให้เกิดขึ้นแก่ตัวเอง เป็นผลที่เกิดขึ้นติดตามมา มีเชื่อว่า พอคนคิดมองว่าจะต้องมีภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นกับตนเองแล้วก็ไปหาจากภายนอกเข้ามา และหวังว่าจะเป็นภูมิคุ้มกันเกิดขึ้น^{๒๙}

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูถุฎฐิธรรมรัตน์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระมหาทวิศักดิ์ นนทอมโม, เจ้าคณะอำเภอกะรุห์ อวาสวัสดิ์สิริสสุการาม จังหวัดภูเก็ต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นต้องเกิดขึ้นจากตัวเอง ในการที่ต้องสร้างขึ้นมาเองโดยเป็นบันไดที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่ขั้นที่ ๑ ขั้นที่ ๒ และในที่สุดภูมิคุ้มกันมันก็จะเกิดขึ้นกับคนนั่นเอง ถ้าปฏิบัติถูกต้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๓๐}

การมีภูมิคุ้มกันในตนเองควรเป็นอย่างไรสำคัญมาก เพราะว่าแต่ละคนก็ใช้เหตุผลขึ้นมาตัวเองก็มีความสำคัญทุกอย่าง แต่การมีภูมิคุ้มกันคิดว่าเริ่มต้นด้วยตัวเองถ้าตัวเอง และความอยากมี อยากเป็นอยากได้ เห็นเขามีอยากมีตามเขา ถ้ามั่นใจได้มันไม่จำเป็น ปัจจัยความจำเป็นของมนุษย์คนก็คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ๔ อย่างนี้ เป็นสิ่งปัจจัยเพิ่มเติมเฉยๆ การที่มีการคุ้มกันจริงๆ ก็คือต้องมีสติแล้วก็มีใจที่สามารถระงับอารมณ์ของตัวเองที่มีความอยากได้ อันนี้เขาเรียกว่า ความมีภูมิคุ้มกัน^{๓๑}

ความมีภูมิคุ้มกัน หมายถึงว่า ต้องเป็นอยู่เขาเรียกว่าไม่ฟุ้งเฟ้อไม่ฟุ้งเฟ้อ เหมือนว่าเป็นภูมิที่สามารถคุ้มกันตนเองได้^{๓๒}

ภูมิคุ้มกันก็อุปมาเหมือนกับว่าวัคซีน เหมือนวัคซีนที่เราฉีดเข้าไปเพื่อไม่ให้เกิดภัยในภายภาคหน้า ฉะนั้น ภูมิคุ้มกันในตนเองก็ให้เห็นภัยที่เกิดขึ้น คำว่า ไข้ ก็คือทุกข์ที่เกิดขึ้นว่าถ้าเกิดทำเช่นนี้ไปแล้วปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างนี้ความสับสนสับสนความเอาตามใจตัวเองเกิดภัยอย่างไรเกิดทุกข์อย่างไรให้มีภูมิคุ้มกันตัวนี้ไว้ให้เห็นภัยอย่างแท้จริง^{๓๓}

สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ ดังนี้

๑) กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓) คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอ นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนุโลโย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระระณังคมณีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์โสภณ (จ่านงค์ อภิชาติ ป.ธ.๖), รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง เจ้าอาวาสวัดประสิทธิชัย จังหวัดตรัง, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

๔) เจื่อนใจ การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑) เจื่อนใจความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒) เจื่อนใจคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนัก ในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

๕) แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

๓. การศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม

ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมควรเป็นสิ่งที่บุคคลควรให้ความสำคัญ และตระหนัก เพราะความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคมซึ่งสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน เพราะฉะนั้นการตระหนักรู้ในวัฒนธรรมหมายถึงว่า คนต้องรู้จักย้อนอดีตย้อนกลับไปหา รากเหง้าของการเกิดมีชีวิตกว่าที่จะมีวันนี้มันมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ซึ่งคนตั้งแต่มาก่อนเขาช่วยกันสร้างสมสืบทอดซึ่งแนวอบรมสั่งสอนเตือนเราได้มีวันในวันนี้^{๓๔} ถ้าคนไม่ตระหนักรู้ ในวัฒนธรรมคนเขาก็จะมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ขณะหนึ่งๆ พอคนมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะหนึ่งๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือคนจะไม่รู้จักเริ่มต้นอันเป็นที่มา คนจะไม่รู้จักคุณค่าของรากเหง้า ที่เป็นต้นกำเนิดเป็นต้นทางของชีวิต ในที่สุดก็จะหลงระเหิดกับสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ในขณะนั้น พอมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นอาจจะทำให้คุณต้องหลงถอยกลับหารากไม่ได้ พื้นฐานดั้งเดิมของชีวิต ไม่ได้เพราะลืมนึกถึงในสิ่งที่เป็วัฒนธรรม^{๓๕}

ความตระหนักรู้ในพหุวัฒนธรรมของเราจึงเป็นความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ที่สวยงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะว่าตั้งแต่บรรพบุรุษสั่งสอน เรื่องของวัฒนธรรมของคนในทางที่ดีมาโดยตลอดให้รู้จักการเข้าวัดเข้าวา รู้จักเคารพผู้ใหญ่ให้รู้จักการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปใช้ นี่เป็นวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาตั้งแต่บรรพบุรุษปัจจุบัน ถ้าเน้นย้ำ เรื่องวัฒนธรรมที่ถ้าบรรพบุรุษได้เผยแผ่มาแล้วก็สามารถสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงามเหล่านั้นที่ถูกต้องได้เรื่อยๆ โดยที่นำหลักการเรียนรู้ต่างๆ ไปเริ่มต้นที่เยาวชนหรือโรงเรียนมีการจัดอบรมจัดคอร์ส จัดอะไรก็ได้ให้เด็กได้รู้วัฒนธรรมเก่าแก่ที่มีตั้งแต่บรรพบุรุษแล้วก็นำหลักธรรมทางพุทธศาสนา

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระราชสุทิวาภิรมย์, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ไปสอดแทรก จะเป็นการรู้ในวัฒนธรรมที่ดีมาก ปัจจุบันก็ต้องเริ่มจากเด็ก และก็เยาวชนจะดีกว่าแล้ว ก็เอาวัฒนธรรมในสิ่งที่ดีงามบรรพบุรุษได้ว่าไว้แล้ว^{๓๖}

คำว่า วัฒนธรรม มีความว่าก็คือสิ่งที่ดีงามที่สืบทอดมายาวนาน ซึ่งรู้เบื้องต้น อาจจะเกิดขึ้น เป็นจารีตหลังจากนั้นก็กลายมาเป็นประเพณีแล้วก็เติบโตขึ้นมาเป็นวัฒนธรรม ฉะนั้น ความตระหนักรู้ในส่วนวัฒนธรรม ควรที่จะรักษาทั้งที่ดีงามซึ่งมันเกิดขึ้นมันควบคู่กับคณะสงฆ์ภาค ๑๗ อย่าให้มันหายไป แต่ว่าต้องไม่ได้ทำไปเพราะมันปิดหูปิดตาต้องทำแบบสืบทอดมา ต้องมองดู อย่างมีเหตุผลด้วย^{๓๗}

ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่ สร้างความสามัคคี ฉะนั้น คุณตัวนี้ทำให้เห็นประโยชน์อย่างแท้จริง^{๓๘}

๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม

เมื่อคนตระหนักรู้ว่ากว่าจะมีวันนี้มันมีวันวานคนเขาจะต้องมีความภาคภูมิใจ ในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเองที่ทำให้ตนเองได้มีวันนี้กว่าจะได้มีการพัฒนาในทุก ด้านเกิดขึ้นมาวันนี้มันมีพื้นฐานของคนที่ดีมาก่อนคนที่ลงมือทำมาก่อน คนที่สร้างสรรค์สืบทอด ถ่ายทอดมาจนกว่าจะมีเราในวันนี้แล้วเราก็ไม่ควรจะลืมเราควรจะมีภาคภูมิใจ เหมือนเช่นว่า เรา อยู่กับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า ชาวเลชาวเล คือ ชาวมอแกนคนกลุ่มนี้หลังจากเกิดสึนามิ เขาอพยพ ไปอยู่บนฝั่ง แต่ก่อนเขามีชีวิตที่เรียบง่ายอยู่ในทะเล เขาหรือเรียกว่าเรือกระบังล่องไปในทะเล มีวัฒนธรรมมีวิถีชีวิตของเขา แต่วันหนึ่งพอกระแสน้ำของข้างนอกเข้ามา เขาลืมรากเหง้าในชีวิต เขามา เรียนรู้สิ่งไหน เดียวนี้เขามีหมดทุกอย่างโทรศัพท์มือถือ เขาก็มีการรับสื่อต่างๆ เข้ามา แต่ตัวตนของเขาซึ่งเป็นความงดงาม เช่น ความเชื่อในเรื่องแต่ก่อน หรือเป็นความเชื่อเป็นวัฒนธรรมของคนแต่ก่อน เช่นว่า จะตัดต้นไม้ทำเรือสักต้นหนึ่งจะต้องทำพิธี ออกทะเลสักครั้งจะต้องทำอย่างไร เดียวนี้พอมันถูก ทำลายความภาคภูมิใจในตัวเขา ไม่มีการตระหนักรู้ อาจแม้กระทั่งที่จะพูดด้วยภาษาของเขา อายุที่จะ บอกว่าเป็นคนได้ คนที่เป็นชาวเลมันมีความงดงามอยู่ในตัวของเขาอาจจะเป็นความเชื่อธรรมเนียม ปฏิบัติเป็นภาษาองค์ความรู้เป็นภูมิปัญญาต่างๆ^{๓๙}

การสร้างภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของคนในกลุ่มชนต่างๆ จะส่งผล ให้กลุ่มคนได้เอาสิ่งนั้นมาใช้แล้วจะไม่ลืมฐานแล้วมันจะให้ไปส่งเสริมเรื่องของโลก พอเห็นแบบนั้น เสร็จเดี๋ยวนี้เราเจอปัญหากันตรงนี้กันมาก ถ้าคนไม่ทำภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง ควรจะทำตัวเอง ให้ไม่ใช่ตัวเอง เหมือนคนโบราณว่า เป็นไก่อยาลืมคอน เป็นตัวละครอย่าลืมโรง^{๔๐}

วันวิสาขบูชาจะเห็นว่าความภาคภูมิใจในส่วนนี้ และวัฒนธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับศาสนาคนไม่เกิดการตระหนักรู้แล้วไม่ภาคภูมิใจ แล้วไม่ภาคภูมิใจแล้วก็มาทำแต่สิ่งที่แปลก ภายนอกคนมาเยอะ เพราะพระมาปฏิบัติช่วงค่ำ คนที่ใส่ขาวก็จะเป็นชุดที่เข้าไปนั่งสวดมนต์เจริญภาวนา

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระระณังคมนีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

แต่ข้างนอกคนเต็มเลยคนที่เต็มก็ถือดอกไม้รูปเทียนมาเพื่อเวียนเทียนนั้นก็เปลือกมันอยู่ตรงนั้น แต่ไม่เคยเกิดคนเวียนเทียนมือหนึ่งถือดอกไม้แต่อีกมือหนึ่งมันก็จะลืมนั่นไป คือ การเวียนเทียน^{๔๑}

ถ้าสังคมใดไม่รักษาความภาคภูมิใจวัฒนธรรมของสังคมของชาตินั้นไว้ ในที่สุดก็จะถึงเวลาที่สายเกินแก้ ซึ่งตะวันตกเขามีปัญหากันเยอะ อาจจะมีคุณค่าให้ใครเกิดการตระหนักรู้ขึ้นมาก็ได้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นจริง^{๔๒}

ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ควรมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย เช่น การเจอนักมวยมือไหว้การกล่าวสวัสดี ทักทาย หรือแม้แต่วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชนที่เขาถือกำเนิดขึ้นมาเป็นความภาคภูมิใจของท้องถิ่นอย่างมาก อะไรก็ตามที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ทุกอย่างแรก คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งหมด ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทาย การอ่อนน้อมถ่อมตน การเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ตั้งถามควรภาคภูมิใจ แม้แต่กิจกรรมการทุกอย่างแทรกด้วยวัฒนธรรมอันดีงามด้วยทั้งหมด มีความรู้มีศีลธรรมที่แทรกลงไปในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เสมอ การทักทายเป็นการให้ความรู้ อ่อนน้อมถ่อมตน ในแต่ละวัฒนธรรม ก็คือ จะเป็นคริสต์ อิสลาม หรือว่าอะไรก็ดี ก็คือ วัฒนธรรมที่สวยงามเสมอ เพราะว่าการทักทายไม่ต้องจำเพาะเจาะจงศาสนาพุทธอย่างเดียว อาจจะเป็นทุกศาสนา ก็มีการไหว้ทักทายเป็นเรื่องธรรมดา นี่ ก็คือ สังคมไทย^{๔๓}

ความภาคภูมิใจ ก็คือ รู้ค่า ฉะนั้น คำว่า รู้ค่า ก็คือ สามารถที่จะทำให้เกิดความสุขจากการเห็นค่าให้เกิดขึ้นในวัฒนธรรม ฉะนั้น คำว่า ความภูมิใจ ก็จะต้องยึดในเรื่องของสิ่งที่จับต้องได้เมื่อรู้ค่าแล้วก็เกิดรูปธรรม เช่น เม็ดเงินรู้ค่า มีความภูมิใจก็สามารถที่จะสืบทอดต่อไปอีกหลายยุคได้^{๔๔}

๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาทุกระดับ

ความรอบรู้ในการจัดการมีความสำคัญในภาวะแบบนี้ ยิ่งสังคมมันมีความเปลี่ยนแปลงแล้วรวดเร็วการสื่อสารข้อมูลต่างๆ นี้รวดเร็วมากแนวข้อมูลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ถ้าถามว่ามันมีการคัดกรองกลั่นกรองไหม เด็กๆเปิดปั๊บ ต้องการทำการบ้านส่งครู ใครต้องการหาข้อมูลอะไรนะ คิดว่ามันใช่แต่จริงๆผมว่ามันไม่ใช่^{๔๕}

ความรอบรู้ ไม่ใช่ว่าจะรู้ทุกอย่าง แต่รู้ในเรื่องต่างๆ ในพื้นฐานความเป็นจริงด้วย ยิ่งในสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรมมันเป็นถ้อยแท้กันได้อย่างหนึ่ง หากว่า นักท่องเที่ยวมาวันหนึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงแล้ววันหนึ่งไปดูในยูทูบเกิดการเปลี่ยนแปลงซึบซับรับรู้แล้ว มีการสื่อสารมีตัวอย่างมันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การรู้ในที่นี้ การรอบรู้ ใช้คำว่า ต้องรู้เท่าทันรู้เท่าทันในความเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วแล้ว การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะว่าควร ไม่ควร เหมาะสม ไม่เหมาะสม และต้องรู้ในการจัดการเพื่อการทำสู่การปฏิบัติถ้าได้แบบนี้เราก็ไม่ตกเป็นเหยื่อ^{๔๖}

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูอุปัชฌาย์โสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูสุวิจิตรธรรมรัตน์, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์โสภณ (จันทน์ อภิชาติ ป.ธ.๖), ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนุบาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ พระระณังคมนีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลาย วัฒนธรรมที่เข้ามาจะเป็นวัฒนธรรมของชาวตะวันตกหรืออะไรก็ตามปัจจุบันนี้ เราปฏิเสธไม่ได้ว่า สังคมวัฒนธรรมอื่นๆ ที่เข้ามาในประเทศไทยจะเป็นอะไรก็ตามจะเป็นกลุ่มคณะสงฆ์กลุ่มชุมชน กลุ่มผู้ สูงวัยใดก็ตาม ถ้าเปิดใจให้กว้างแล้วก็นำในสิ่งที่ดีมาปรับใช้ ไม่ใช่เราเปิดใจกว้างแล้วเราจะรับหมด ต้องนำสิ่งที่ดีมาปรับใช้ในตัวเองประยุกต์ใช้ก็ได้สิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิตมีสิ่งที่ดีเข้ามาในสังคมได้สิ่งที่ดีเข้า มาในกลุ่มของคณะสงฆ์สมควรที่จะปรับใช้ได้ เปิดใจยอมรับแต่ไม่รับมาทุกอย่าง ก็คือ ประยุกต์ใช้เอา สิ่งที่ดีมาใช้ในสังคมพุทธวัฒนธรรมของเรา^{๔๗}

ความรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้ แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้เป็นการจัดการศึกษา^{๔๘}

๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

ความจำเป็นโลกมันไร้พรมแดนเข้าไปทุกวัน เราจะมีแต่ตัวเราไม่ได้ฉะนั้นการที่ จะต้องยอมรับความหลากหลายในความคิดในวิถีชีวิตในความเชื่อ ในคติ ในค่านิยม ซึ่งตัวนั้นก็เป็นตัว ใหญ่ๆของวัฒนธรรมที่เราจะต้องสัมผัสเกี่ยวข้องมันเป็นเรื่องจำเป็นการยอมรับในเรื่องเหล่านี้นำไปสู่ การมีมิติจิตใจ มีมิตรภาพ การอยู่ร่วมกันได้อยู่สันติสุขแต่ถ้าไม่ยอมรับจะเกิดปฏิกิริยาเกิดการขัดแย้ง^{๔๙}

การยอมรับ คือ ผมเคารพคุณ คุณเคารพผม ผมเคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ ของคุณ คุณเคารพให้เกียรติในที่ตรงนั้นะ ไม่ไปเป็นปฏิกิริยาซึ่งกัน และกันมีที่สุ่มกันจะไม่เกิดปัญหา แบบนี้เกิดขึ้น แต่เมื่อใดเกิดการก้าวล่วงเราเป็นใหญ่พอเราเป็นใหญ่เราก็จะไม่เคารพในสิ่งที่บุคคลอื่น เขาเคารพนับถือในสิทธิของเขาแล้วถ้าเกิดการยอมรับในที่ตรงนี้ปัญหามันก็ไม่เกิดแต่เมื่อไหร่ไม่เกิด การยอมรับมันเป็นการปฏิบัติไปสู่ปัญหาที่มันต้องเกิดขึ้น^{๕๐}

ปัจจุบัน ระบบการศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปที่ต้องยอมรับให้ได้ เพราะวาระบบ การศึกษาโดยส่วนใหญ่ในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้วย การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน เพราะฉะนั้น การศึกษาดูงานที่ต่างประเทศ ประเทศ เวียดนาม เขามุ่งเน้นในการให้รู้เน้นเฉพาะความรู้เฉพาะทาง แต่ประเทศไทย เน้นความรู้ทุกสาย ทุกอย่าง ที่มีอย่างที่เราเวียดนามเคยไปศึกษาดูงานการศึกษาไปถึง เขาก็ให้ดูว่าเด็กชำนาญ เฉพาะทางเขาก็ให้ เรียนเฉพาะทาง เฉพาะเรื่องเขาเก่ง เขาก็ชำนาญเรื่องนั้น แต่ประเทศไทย เราทุกอย่างอยู่ที่ตัวเด็ก ทั้งหมดก็วิชา ๘ วิชา ๑๐ วิชาอยู่ที่ตัวเด็กทั้งหมดเรียนกระเป๋านหนักมาก วันหนึ่งต้องถือกระเป๋ไป พาย ะเป๋ไปทุกวิชาอยู่ในกระเป๋าก็จะโตได้อย่างไร เพราะฉะนั้นจริงๆ แล้วผมก็พยายามที่จะให้เด็กได้รับรู้ ความรู้ที่มีความหลากหลายแต่ว่าไม่ต้องถึงขนาดนั้นก็ให้เราเน้นเฉพาะทางตอนอนาคต^{๕๑}

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพุทธารักษ์, เจ้าคณะตำบลนาตาล่วง เจ้าอาวาสวัดพระงาม จังหวัดตรัง, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนวิฑูฒิ, เจ้าคณะตำบลไม้ฝาด เจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว จังหวัดตรัง, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์โสภณ (จ่านงค์ อภิชาติ ป.ธ.๖), ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพุทธารักษ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระราชสิริมนี, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ควรเอาใจเขามาใส่ใจเรา มองว่าอย่าไปมองว่า เราดีหรือเขาไม่ดี คือ มองว่าก็การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมที่แสดงถึงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ใจเราไปใส่ใจเขา มองว่าเราดีเขา ไม่ดีทุกอย่างมันดีหมด แต่ขึ้นอยู่กับว่ามันมีขนาดไหนความดีนั้นมันมีคุณภาพแค่ไหนเท่านั้นเอง แต่ถ้าสิ่งนั้นมันมีอยู่แล้วก็มันไม่เป็นภัยต่อตัวเองไม่เป็นภัยต่อสังคมก็สมควรที่จะดูแลรักษาไว้^{๕๒}

การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมความเชื่อมั่นเกิดจากความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติด้วย และกันสำคัญที่สุดไม่ประทุษร้าย ประทุษร้ายทั้ง ๓ ประการทั้งกาย วาจา ใจ^{๕๓}

๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม

ถ้ามองในโรงเรียนมันต้องเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น สร้างมิติใหม่ให้เกิดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน เช่น มีโจทย์ มีงาน มีเป้าหมายให้ครบค้นหาสิ่งต่างๆ มาสู่การนำเสนอที่หลากหลายแล้ว ในที่สุดกระบวนการของการเรียนรู้แบบนั้นจะต้องตกผลึกเป็นเรื่องเป็นประเด็นที่สำคัญเกิดขึ้นมาเอง แต่ที่ผ่านมาเวลาเขาจะสอนอะไรคือ ครูเป็นผู้สอนมีแบบเรียนที่สำเร็จสิ่งที่จำเป็นเป้าประสงค์แต่เปิดให้กว้างให้มีการเรียนรู้ด้วยตัวเองให้มากขึ้น^{๕๔}

การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด แต่คนสำคัญที่อยู่ตรงนั้นคือ คนที่จะจัดกระบวนการการตกผลึกให้เกิดขึ้นว่า กระบวนการเรียนรู้นั้นควรจะได้ผลอะไรในชั้นปลายที่สุดไม่ออกไปนอกกรอบจนไม่กลับ^{๕๕}

กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพของเขาออกมา แล้วครูก็เป็นผู้นำทางการทำกิจกรรมของการเรียนรู้แล้วในระบบโรงเรียนก็จะเป็นแหล่งเรียนรู้เกิดขึ้นที่หลากหลาย^{๕๖}

ตอนนี้เขาเป็นหนักทุกอย่างตอนนี้เขาเหมือนกับว่าจะโยนไปในทางโรงเรียนช่วยดูแล เช่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรมอะไรก็แล้วแต่ที่อย่างของโบราณลึเก๋า มโนราห์ หรือว่าหนังตะลุง และตอนนี้โรงเรียนเป็นแหล่งที่เรียนรู้ได้ดี ฉะนั้น ในส่วนของโรงเรียนอาจจะมีการหนึ่งอาจจะให้เด็กได้พบปะพูดคุยกับกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถในส่วนของพหุวัฒนธรรม อาจจะให้เด็กได้พบปะพูดคุยกับกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถในส่วนของพหุวัฒนธรรม^{๕๗}

องค์ประกอบของโรงเรียนคือมีความต่างจากคนพื้นฐานของครอบครัวพื้นฐานของเศรษฐกิจของครอบครัวนั้นๆ แต่พอมายู่ด้วยกันวัฒนธรรมเดียวกันต้องเคารพซึ่งกัน และกัน

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนวิฑูฒิ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาวุธ, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระครูสถิตธรรมรัต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระประสิทธิ์โสภณ (จ่านงค์ อภิชาติ ป.ธ.๖), ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภณพุทธารักษ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

การเคารพกฎระเบียบเคารพความต่างเคารพวินัยจึงสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความ
เป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน^{๕๘}

สรุปผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมได้ ดังนี้

๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม

- ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม
- ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลัก

พระพุทธศาสนา

๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความ
เป็นอยู่สร้างความสามัคคี

๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม

- ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง
- ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน
- ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติไทย

๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม

๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการ
กลั่นกรองแยกแยะ

๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความ
หลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา

๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็น
ผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้

๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม

๑) การยอมรับ คือ เคารพคุณ คุณเคารพผม เคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ
เคารพให้เกียรติ

๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความ
จริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา

๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรม
ของความคิดของการปฏิบัติ

๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม

๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่
ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น

๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิด
เวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระครูศรีรัตนวิฑูฒิ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา

๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน

ข. กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

คณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีอยู่ ๕ จังหวัด มีจังหวัดตรัง กระบี่ ระนอง พังงา ภูเก็ต พื้นที่ ๕ จังหวัดมีความแตกต่างจากจังหวัดอื่นๆ ในภาวะของทางด้านสังคมทางด้านเศรษฐกิจของอะไรต่างๆ มากมายแล้ว เป็นสังคมที่มีการพัฒนาเรื่องนวัตกรรมเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วเป็นสังคมที่มีความฉับไวเส้นไหลของข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว มีความบริบูรณ์ด้วยทรัพยากรทรัพยากรเกิดจากการแข่งขันที่เกิดจากการประกอบธุรกิจเกิดจากการดำรงชีวิตเกิดจากการการทำงานทำการมีความบริบูรณ์ด้วยทรัพยากร^{๕๙}

การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ บางที่ผมขอใช้คำศัพท์ ๓ คำ กระบวนการจัดการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ ขอใช้ ๓ คำ คำที่ ๑ คำว่า ยังสัณนิท คำที่ ๒ คำว่า คิดสักหน่อย คำที่ ๓ คำว่า ค่อยๆ ทบทวนตั้งหลัก^{๖๐}

กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมแบบนี้ที่อยู่ในคณะสงฆ์ภาค ๑๗ สิ่งสำคัญที่ต้องนำออกมาใช้ก็คือ พระธรรมวินัย ก็คือ หลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ก็เป็นต้นแบบที่ดีของสังคมกระแสนั้นจะไหลไปอย่างไรก็ตาม ก็คือ พระมีต้นท่อนอยู่อย่างหนึ่งก็คือ ทำอย่างไรให้ภาพเป็นต้นแบบให้สังคมได้ทั้งโดยบุคคล และหมู่คณะ โดยเอาพระธรรมวินัยหลักธรรมคำสอนมาใช้ในการจัดการกระบวนการที่จะเผยแผ่หรือการเรียนรู้เหล่านี้พอเสร็จแล้วก็สร้างแบบขึ้นมาสร้างแบบของการปฏิบัติให้เกิดความเป็นจริงแล้วคำว่ายังสัณนิทคิดสักหน่อยค่อยๆ ประกอบเข้าไปหาหลักทำให้คนมีความเห็นในทันทีเลยว่า การเข้าไปนมัสการเป็นแบบนี้ถ้าพระจะบอกจะสอนเรื่องแบบนี้ไม่เกิดความต้านขึ้นกับภาพของวัตถุภาพของอะไรต่างๆ ที่เป็นเรื่องจำเป็นที่เกิดขึ้นในเวลาตอนนี้^{๖๑}

การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ความพอเพียง ภาษาพระเรียกว่า มัตตัญญูตา รู้จักความพอเพียง ทั้งหมดนี้ ปุริสธรรม ๗ ประการที่ในหลวงนำมาใช้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ เพราะฉะนั้นข้อ ๑ ที่สำคัญรู้จักประมาณในการรับประทาน มีมัตตัญญูตา^{๖๒}

การจัดการเรียนรู้วันนี้ต้องชี้แจงให้เขาเข้าใจว่าการใช้ชีวิตอย่างไรให้มีความสุขพอเพียงในใจของเขาได้กินข้าวอาหารเต็มโต๊ะ ถามว่า กินก็อย่างกินอย่าง ๓ อย่างเท่านั้นก็พอเพียงกับชีวิต และร่างกายที่เหลือไปไหนก็คือพระหัวใจ และทำกินเล็กๆ กินน้อยถามว่า บ้านเรากินอย่างไร

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๒} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมารุช, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

บ้างเราไม่เข้าใจคำว่าพอเพียงถามว่ากินอย่างไรหุงข้าวหม้อใหญ่แต่อยู่กัน ๑๐ คน พอมันเหลือทางเขาใหม่ว่าวันนี้กินข้าวด้วยไหมไม่เคยถาม และก็ทำไปอย่างนั้นแต่ว่ากินไม่ได้^{๖๓}

การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือชี้แจงความเป็นอยู่ของแต่ละครอบครัวให้เข้าใจหลักการ และวิธีการที่เป็นอยู่อย่างถูกต้อง^{๖๔}

ไตรสิกขา คือ เมื่อไหร่ที่เราจะมองไปถึงปัญหาได้ด้วยมันต้องเกิดขึ้นจากศีลเป็นเบื้องต้นสมาธิท่ามกลาง และก็ปัญญามันก็เกิดขึ้นในที่สุด คือยอมรับปรับปรุงแล้วก็เปลี่ยนแปลง^{๖๕}

ในคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ควรจะสร้างให้เป็นไปตามแนวทางก็คือให้เข้าใจตัวเองเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการอยู่ร่วมกันเข้าใจในความหลากหลาย ซึ่งเป็นปกติประการที่สอง ก็คือ เข้าถึงรู้ปัญหาจากระบบความคิดที่คิด^{๖๖} บางครั้งถ้าเกิดรู้ปัญหาดีสามารถที่จะเข้าถึง และหยุดปัญหานั้นได้ใช้ความคิดใช้ปัญญาสร้างเราสามารถหยุดปัญหานั้นได้คือเข้าถึงเราจับเหตุได้ประกอบต่อมา ก็คือพัฒนาความคิดว่าการพัฒนามันก็คือสร้างเครือข่าย เริ่มจากสร้างคนใกล้ตัวให้เข้าใจตัวเองมากขึ้นให้เข้าถึงปัญหาให้รู้ปัญหาหยุดแนวทางต่างๆ แล้วก็สามารถสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมตั้งแต่ตัวเองตั้งแต่ครอบครัวชุมชนสังคม^{๖๗}

ค. หลักธรรมในการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในสังคมพุทธวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

หลักพุทธธรรมถ้าหลักพุทธธรรม คือคำว่า สันโดษ คนฟังจะเข้าใจไหมสันโดษ ไม่ใช่อด สันโดษ ก็คือ การรู้จักการประมาณการหาความพอเหมาะ พอควร พอดี แล้วก็ควรมีความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่สิ่งที่ตนเป็นอยู่ไม่ทะเยอทะยานอยากได้อะไรก็มีในสิ่งต่างๆ จนเกินความพอเหมาะพอดีอย่างที่เราควรจะเป็น^{๖๘}

คำว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพอมี พออยู่ พอตน พอประมาณ มันเป็นหลักธรรมที่ดีอยู่แล้วที่ว่าในหลวงทรงนำหลักธรรมนี้มาใช้คำว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้แหละดีที่สุดแล้ว เราสอนเขาได้เราสามารถปรับใช้ประยุกต์ใช้แนวก็สามารถเผยแพร่ได้^{๖๙}

ข้อนี้ดีที่สุดแล้วคำว่าพออยู่พอมีพอเป็นไม่ต้องอะไรมากไม่ต้องปรุงเสริม แค่มีพอมีพอกินพอใช้ไม่ลำบากก็พออย่าทำตัวให้ลำบากอย่าทำให้อันอื่นลำบากแล้วก็ตัวเองสามารถที่จะพัฒนาไปได้เรื่อยๆ ถ้าตัวเองลำบากครอบครัวลำบากคนอื่นลำบากก็ลำบากทั้งหมดแต่ถ้าเราใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขยายผลไปได้ทั้งหมดผมคิดว่าดีที่สุดแล้ว ก็คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๗๐}

^{๖๓} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๔} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ พระระณังคมปิวงค์, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระครูสุภัฏฐิธรรมรัต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระครูอุปนันทโสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๘} สัมภาษณ์ พระราชสุทธีวิมล, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๖๙} สัมภาษณ์ พระศรีรัตนสุธี, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๐} สัมภาษณ์ พระครูศรีธรรมมาธู, ๑๒ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ธรรมะสันโดษสำหรับพระพุทธศาสนานี้ก็คือสันโดษกฏิกิคือสันโดษในพระพุทธศาสนา ได้พูดสันโดษได้ดีมากเรื่องสันโดษไม่ใช่เราชี้แจงทำตนแต่เรายินดีในสิ่งที่ทำวันนี้พอแค่นี้พຸ່งนี้ทำต่อน้ำจากพระพุทธศาสนาพูดไม่ใช่เรายินดีเรื่องแค่นี้แล้วต่อไปไม่ทำเลิกทำแนวชี้แจงว่าวันนี้ได้เท่าไรเอาแค่นั้นพຸ່งนี้ทำใหม่นี้คือสันโดษ^{๗๑}

การที่มีธรรมะก็คือการปิดตาวิริยะธรรมอดทนแล้วก็ปรับเปลี่ยนตรรกะ ๒ อย่างนั้น อดทน อดกลั้น อดออม และก็มีความพยายามในการที่เรียนรู้สิ่งต่างๆ ก็คือขึ้นสั้มาวายามะอยู่ในมรรค ๘^{๗๒}

สั้ปุริสธรรม ๗ ก็คือรู้จักเหตุคือมารู้จักสิ่งต่อไปนี้ แล้วสิ่งเหล่านี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมภาค ๑๗ เรามันจะมีคุณภาพมาก หลักธรรมข้อนี้มันเบ็ดเสร็จ มันสำเร็จมันสมบูรณ์ใน ๑ รู้จักเหตุ ๒ รู้จักผล ๓ รู้จักตนรู้จักประมาณ รู้จักกาล หรือรู้จักเวลารู้จักบุคคล และก็รู้จักชุมชนมันน่าจะสมบูรณ์แบบ เพราะว่ามันก็ของมันเป็นธรรมของสัตบุรุษ^{๗๓}

ควรจะใช้พละ ๕ เพราะพละ ๕ นี้คือถ้าจะสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นตั้งแต่มีความศรัทธาในแนวทางนี้ในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสร้างสภาวะทำให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนชัดตัวเองว่าสามารถจะเห็นผลได้สองก็คือวิริยะคือความเพียรที่จะประคองไว้ความเพียรก็ต้องใช้ระยะเวลาดังที่กล่าวไว้ในขั้นต้นว่าอุปมาเหมือนกับปลูกต้นไม้ใหญ่คือการออกเงินเพราะฉะนั้นความเขินนี้จะต้องมีความเพียรอย่างมุ่งมั่นแท้จริงประการต่อมาคือสติระลึกรู้เสมอว่าสิ่งที่นำมานี้เป็นประโยชน์ทั้งปัจจุบัน และอนาคตมีสติระลึกรู้ได้อย่างแท้จริงเสมออย่าไปท้อแท้ห่อเหี่ยวประกัน^{๗๔}

ควรใช้หลักสมาธิตั้งใจไม่ฟຸ່งชานพอไปเห็นตามสิ่งที่มันได้ง่ายกว่าเร็วกว่าก็เกิดความฟຸ່งชานก็อาจจะไปสู่อวัยวะมุกอวัยวะภูมิได้^{๗๕}

หลักมีปัญหาเห็นตามความเป็นจริงว่าถ้าเกิดเป็นเช่นนี้เมื่อเป็นความเป็นจริงอย่างนี้เมื่อมีองค์ประกอบครบก็สามารถที่จะสำเร็จในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทุกอย่างตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างสำเร็จสัมฤทธิ์ผล^{๗๖}

๔.๒.๒ การยกกร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลจากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการสัมภาษณ์ และผลกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ พบว่าองค์ประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ดังแสดงในตารางที่ ๔.๕

^{๗๑} สัมภาษณ์ พระภาวนาธรรมาภิราม, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๒} สัมภาษณ์ พระมหานครินทร์ อนาลโย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมารัต, ๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระครูสุภัฏธีรธรรมารัต, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระระณังคมุณีวงศ์, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๗๖} สัมภาษณ์ พระครูอุปันนทโสภณ, ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๕ องค์ประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม
พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

องค์ประกอบ	รายละเอียด
๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	
๑. กรอบลักษณะ	เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา
๒. คุณลักษณะ	เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน
๓. คำนิยาม	ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล
๔. เงื่อนไข	การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้ ๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่
๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ	จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

องค์ประกอบ	รายละเอียด
๒. การจัดการการเรียนรู้	
๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหาและเห็นคุณค่าของสิ่งที่จะเรียนเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation)	ผู้เรียนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น
๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้ใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม
๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม
๕. การทบทวนความรู้ (Revision)	การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ
๓. สังคมพหุวัฒนธรรม	
๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม	๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวยงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่สร้างสามัคคี
๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม	๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย
๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม	๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้
๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม	๑) การยอมรับ คือ เคารพคุณ คุณเคารพผม เคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ
๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม	๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับ

องค์ประกอบ	รายละเอียด
	ความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่าง เคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน

ผู้วิจัย ได้สังเคราะห์ผลจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ และผลการสัมภาษณ์ จากนั้นจึงได้ทำการวิเคราะห์เป็นร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้คำปรึกษา สรุปผลการยกร่างรูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) การจัดการเรียนรู้ ๓) สังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง)
ที่มา : พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป), ๒๕๖๑.

กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) การจัดการเรียนรู้ ๓) สังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ก. องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และ การมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ประกอบด้วย (๑) การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบ คนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง (๒) การรู้จักตัวเอง รู้รักเหง้า ภูมิใจ เชื้อมั่น รู้คุณค่าที่มาจากตนเอง เอกลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกาพิต ถิ่นฐานบ้านเกิด รากเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจ ในของกิน ของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่า มากกว่ายึดติดรูปแบบ และ (๓) มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หน้าใหญ่ ไหลตามกระแส รู้กาละ และเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบ รนด์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่ไหลตามกระแสตามโฆษณา บ้าบริโภค

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ประกอบด้วย (๑) การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูลอย่าง มีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูล ความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัว เอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพ รู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงขึ้น ตามศักยภาพของตนเอง (๒) การมีแผน มีแผนชีวิต ครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์ แผนงาน องค์กร แผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง และ (๓) การเป็นมืออาชีพ คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรัก รู้จริง รู้รอบ รู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะ

เกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ประกอบด้วย (๑) การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี (๒) การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก และ (๓) มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคนใจดี ใจกว้าง ใจสู้ ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

องค์ประกอบที่ ๒ การจัดการเรียนรู้

การจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ฆาติการ และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) พระสงฆ์ฆาติการสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม

๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วม

๕. การทบทวนความรู้ (Revision) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการสามารถตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

องค์ประกอบที่ ๓ สังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่สร้างความสามัคคี

๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย

๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้

๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การยอมรับ คือ เคารพคุณ คุณเคารพผม เคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ

๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน

๔.๓ ผลการเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผู้วิจัย ได้นำร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ที่สร้างขึ้นภายใต้คำปรึกษาข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ โดยผลการนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ สรุปผลการนำเสนอ ได้แก่ มี ๓ ส่วน คือ ๑) ผลการตรวจสอบร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจากการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน ๑๒ รูป/คน และ ๒) ผลการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ดังนี้

๔.๓.๑ ผลการตรวจสอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลการตรวจสอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๑ ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ โดยพระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิดังรายละเอียดในภาคผนวก) สรุปผลการสนทนากลุ่ม ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๖ สรุปผลการสนทนากลุ่ม

รายการ	ข้อเสนอแนะ
องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๑. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา ๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ประกอบด้วย (๑) การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัก (๒) การรู้จักตัวเอง รู้รากเหง้า ภูมิใจ เชื้อมั่น รู้คุณค่าที่มาของตนเอง เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกำเนิด ถิ่นฐานบ้านเกิด รากเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจ ในของกิน ของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ (๓) มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หนาใหญ่ ไหลตามกระแส รู้กาละ และเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรนด์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่ไหลตามกระแสตามโฆษณา บ้าบริโภค ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ประกอบด้วย (๑) การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูลอย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูล ความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัวเอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพ รู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเอง (๒) การมีแผน มีแผนชีวิต ครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์ แผนงานองค์กร แผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง (๓) การเป็นมืออาชีพ คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรัก รู้จริง รู้รอบ รู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ	-ในข้อที่ ๕ แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ ควรเพิ่มรายละเอียดให้มากขึ้นในทุกด้าน

รายการ	ข้อเสนอแนะ
๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ประกอบด้วย (๑) การมีระบบ ชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษา ที่ดี (๒) การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจ ชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนฟุ้งตลาด ภายนอกหรือส่งออก (๓) มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี ผู้นำ สร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคนใจดี ใจกว้าง ใจสู้ ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง) ๔. เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้ ๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อ ประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่ ๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุก ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี	
องค์ประกอบที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ การจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่ง เป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ การ และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ ๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่ พระสงฆ์ การตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วย ตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) พระสงฆ์ การสามารถเลือกใช้ วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการ เรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นการทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น ๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ การสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม ๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ การต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม	-มีความเหมาะสม

รายการ	ข้อเสนอแนะ
๕. การทบทวนความรู้ (Revision) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์สามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ	
องค์ประกอบที่ ๓. สังคมพหุวัฒนธรรม สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่สร้างความสามารถ ๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย ๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้ ๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การยอมรับ คือเคารพคุณ คุณเคารพผม เคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน	-ในข้อที่ ๔ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ควรเพิ่มรายละเอียดให้มากขึ้น เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ

สรุปผลการสนทนากลุ่มได้ ดังนี้

๑. องค์ประกอบของกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ สรุปได้ ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรเพิ่มเนื้อหารายละเอียดในข้อที่ ๕ แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ ให้มากขึ้นในทุกด้าน โดยได้เพิ่ม ๑๐ ด้าน

องค์ประกอบที่ ๒ การจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ ไม่มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

องค์ประกอบที่ ๓ สังคมพหุวัฒนธรรม ควรเพิ่มเนื้อหาให้ละเอียดในข้อที่ ๔ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ

๒. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม คือ

๑) ควรเพิ่มองค์ประกอบของกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ขึ้นอีก ๑ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ ๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม สรุปว่ามีองค์ประกอบหลัก ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม (๓) การจัดการเรียนรู้ และ (๔) สังคมพหุวัฒนธรรม

๒) ควรตรวจสอบคำผิด คำตกหล่น การเว้นวรรค คำที่เหมาะสม ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา และรูปแบบการพิมพ์ให้ชัดเจน และควรใช้คำที่เหมาะสม และส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔.๓.๒ ผลการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับสมบูรณ์) ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๑) กรอบลักษณะ ๒) คุณลักษณะ ๓) ค่านิยม ๔) เงื่อนไข ๕) แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ
องค์ประกอบที่ ๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม	หลักมัชฌิมาปฎิพาทา ทางสายกลางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ ๘ ประการ
องค์ประกอบที่ ๓ การจัดการเรียนรู้	๑) การสร้างแรงจูงใจในตนเอง ๒) การแสวงหาความรู้ ๓) การสร้างองค์ความรู้ ๔) การนำความรู้ไปใช้ ๕) การทบทวนความรู้
องค์ประกอบที่ ๔ สังคมพหุวัฒนธรรม	๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม

ภาพที่ ๔.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับสมบูรณ์)
ที่มา : พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป), ๒๕๖๑.

กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ๓) การจัดการเรียนรู้ ๔) สังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกัน ในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ประกอบด้วย (๑) การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบ คนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง (๒) การรู้จักตัวเอง รู้รักเหง้า ภูมิใจ เชื้อมั่น รู้คุณค่าที่มาจากตนเอง เอกลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกำพืด ถิ่นฐานบ้านเกิด รักเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจ ในของกิน ของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ และ (๓) มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หน้าใหญ่ ไหลตามกระแส รู้กาละ และเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรด์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่ไหลตามกระแสตามโฆษณา บ้าบริโภค

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ประกอบด้วย (๑) การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูลอย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูล ความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัวเอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพ รู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงชั้นตามศักยภาพของตนเอง (๒) การมีแผน มีแผนชีวิต ครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์ แผนงานองค์กร แผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง และ (๓) การเป็นมืออาชีพ คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรัก รู้จริง รู้รอบ รู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ประกอบด้วย (๑) การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี (๒) การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก และ (๓) มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคน ใจดี ใจกว้าง ใจสู้ ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ดังนี้

๑) ด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคงเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง และเป็นการทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒) ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบยึดหลักพออยู่ พอใช้ ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ ดันจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้

๓) ด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน และในแต่ละชุมชนจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ

๔) ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม

๕) ด้านบุคคล และครอบครัว เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคล และครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกาย และใจ สามารถพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้

๖) ด้านชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันในชุมชน และนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๗) ด้านภาคธุรกิจ โดยเริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม และเป็นธรรมทั้งลูกค้า ผู้ถือหุ้น คู่ค้า และพนักงาน

๘) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้ใช้ และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๙) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ มีทั้งดี และไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

๑๐) ด้านระดับประเทศ การบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้ และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

องค์ประกอบที่ ๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม

หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญ และเป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง อันเป็นหัวข้อสำคัญของอริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรืออริยอัฏฐังคิกมรรค (มรรคาอันประเสริฐ) มีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (Right View) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับทัศนะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทัศนคติ ค่านิยมต่างๆ ที่ดีงามถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ

๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับความคิด ความดำริตริตrong หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนประโยชน์ตนเอง และผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีเมตtri ช่วยเหลือเกื้อกูล และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้าย คิดทำลาย

๓. สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการพูด หรือการแสดงออกทางวาจาที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพมีเมตตาชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน เป็นถ้อยคำที่มีเหตุผล และเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ก่อประโยชน์

๔. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการกระทำที่ตรงตามสุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำ หรือทำการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่เป็นไป เพื่อการทำลายชีวิตร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต กล่าวคือ การเว้นมิจฉ้อโกง อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีขอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ หรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร (สัมมาวายามะ) คือขี้เกียจ อยากได้มาง่ายๆโดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญา และร่างกาย ข้ำโลกจนไม่ชอบธรรม เช่น เบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อม สังคม เพื่ออย่างได้มาก เสียให้น้อย และรวมถึงการไม่ประกอบมิจฉ้อโกง ๕ อาชีพ ได้แก่ ๑) สัตตวนิชชา คือ การขายอาวุธ ได้แก่ อาวุธปืน อาวุธเคมี ระเบิด นิวเคลียร์ อาวุธอื่นๆ เป็นต้น อาวุธเหล่านี้หากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกัน จะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกัน และกัน โลกจะไม่เกิดสันติสุข ๒) สัตตวนิชชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ได้แก่ การค้าขายเด็ก การค้าทาส ตลอดจนการใช้แรงงานเด็ก และสตรีอย่างทารุณ รวมถึงการขายตัวหรือขายบริการทางเพศทั้งของตัวเอง และผู้อื่น ๓) มังสวณิชชา หมายถึง ค้าขายสัตว์เป็น สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหารเป็นการส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ ๑ คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ๔) มัชชวณิชชา หมายถึง การค้าขายน้ำเมา ตลอดจนการค้าสารเสพติดทุกชนิด รวมถึงการเสพเอง ๕) วิสวณิชชา หมายถึง การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ รวมทั้งเป็นอันตรายต่อสัตว์

๖. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการเพียรพยายามในทางที่ตรงตามชอบธรรม คือ เพียรหลักเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไปด้วย

๗. สัมมาสติ ระลึกชอบ (Right Mindfulness) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการมีสติกำกับตัว คุมใจไว้ ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ตรงตาม สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ หรือธรรมที่ต้องใช้เวลาในเรื่องนั้นๆ เวลานั้นๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัว

เผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เฝ้าหวงหรือยั่วยุมาอุกกระชากรุนแรงให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย

๘. สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อนคลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมที่จะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี

องค์ประกอบที่ ๓ การจัดการเรียนรู้

การจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ภิกษุ และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ภิกษุตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) พระสงฆ์ภิกษุสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ภิกษุสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม

๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ภิกษุต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม

๕. การทบทวนความรู้ (Revision) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ภิกษุสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

องค์ประกอบที่ ๔ สังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่ สร้างความสามัคคี

๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย

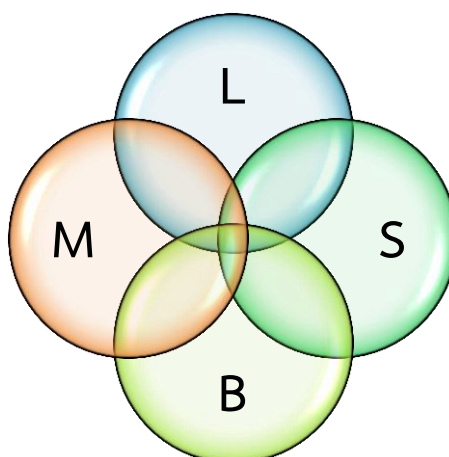
๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้

๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การยอมรับ คือ เคารพคุณ คุณเคารพผม เคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกัน เคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ

๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยมีการจัดการเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งบูรณาการกับหลักอริยมรรค เพื่อให้พระสงฆ์สามารถได้พัฒนาในสังคมพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลักการ ๔ ประการ ประกอบด้วย ๑) การจัดการเรียนรู้ ใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ ๕ ประการ ๒) หลักเศรษฐกิจพอเพียง หลักเศรษฐกิจเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา ๓) หลักอริยมรรค ๘ เป็นหลักทางสายกลางซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญในการบูรณาการกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงมากที่สุด และ ๔) สังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นสังคมที่มีความหลากหลายในหลากหลายมิติที่พระสงฆ์สามารถในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จะได้นำการจัดการเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงอันบูรณาการกับหลักอริยมรรค ๘ มาพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรม สรุปเป็น “LSBM” ดังแสดงในภาพที่ ๔.๓

ภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย LSBM

ที่มา : พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป), ๒๕๖๑.

อธิบายภาพที่ ๔.๓ องค์ความรู้จากการวิจัย “LSNM” ดังนี้

LSNM เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยคำนึงถึงความปลอดภัย ประสิทธิภาพ การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต และนำมาบูรณาการกับหลักอริยมรรค ๘ เป็นหลักทางสายกลางซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่งในการที่พระสงฆ์จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นประโยชน์ในสังคมพหุวัฒนธรรม ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านบุคคล และครอบครัว ด้านชุมชน ด้านภาคธุรกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และด้านระดับประเทศ ดังนี้

L = Learning Management คือ การจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน วัด และชุมชน ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การสร้างแรงจูงใจในตนเอง ๒) การแสวงหาความรู้ ๓) การสร้างองค์ความรู้ ๔) การนำความรู้ไปใช้ ๕) การทบทวนความรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

S = Sufficiency Economy คือ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตน โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง ได้แก่ ๑) ความพอประมาณ เป็นความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ประกอบด้วยคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง ภูมิใจรู้คุณค่าที่มาจากเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในของกินของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบวิถีไทย และมีชีวิตเรียบง่ายพออยู่พอกินพอใช้ ๒) ความมีเหตุผล เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอ นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำอย่างรอบคอบ ประกอบด้วยภูมิปัญญา การมีแผน และการเป็นมืออาชีพ และ ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เป็นการ

เตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ประกอบด้วยการมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น การมีระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นที่ดี และมีระบบการจัดการองค์กรที่ดี

B = Buddhist คือ หลักพุทธธรรม ได้แก่ อริยมรรค ๘ เป็นหลักธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญ และเป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา มรรคสายกลางอันประเสริฐ ๘ สาย ได้แก่ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาวาจา วาจาชอบ สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ และ สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ

M = Multicultural Societies คือ สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๗ จะได้นำการจัดการเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงอันบูรณาการกับหลักอริยมรรค ๘ มาพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรม ๕ ประการ คือ ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม และ ๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุข

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดย ๑) การศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ ๒) ใช้แบบสอบถามพระสงฆ์ฆราวาสที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๓๔ รูป และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

วัตถุประสงค์ที่ ๒ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดย ๑) การศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ ๒) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ รูป มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

วัตถุประสงค์ที่ ๓ เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๓ ประการ ดังนี้

๕.๑.๑ เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวม พบว่า มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และการให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

๕.๑.๒ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ๓) การจัดการเรียนรู้ ๔) สังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. ค่านิยม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ประกอบด้วย (๑) การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบ คนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง (๒) การรู้จักตัวเอง รู้รักเหง้า ภูมิใจ เชื้อมั่น รู้คุณค่าที่มาจากตนเอง เอกลักษณะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกำพืด ถิ่นฐานบ้านเกิด รักเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจในของกิน ของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ (๓) มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หน้าใหญ่ ไหลตามกระแส รู้กาละ และเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรนด์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่ไหลตามกระแสตามโฆษณา บ้าบริโภค

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ประกอบด้วย (๑) การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูล อย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูล ความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัวเอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพ รู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูง ขึ้นตามศักยภาพของตนเอง (๒) การมีแผน มีแผนชีวิต ครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์

แผนงานองค์กร แผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง และ (๓) การเป็นมืออาชีพ คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรัก ใจจริง ใจรอบ ใจลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ประกอบด้วย (๑) การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี (๒) การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก และ (๓) มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำ และผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคน ใจดี ใจกว้าง ใจสู้ ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ดังนี้

๑) ด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคงเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง และเป็นการทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

๒) ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ ดันจากการเป็นหนี้ และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้

๓) ด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน และในแต่ละชุมชนจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ

๔) ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม

๕) ด้านบุคคล และครอบครัว เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคล และครอบครัวอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุขทั้งกาย และใจ สามารถพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้

๖) ด้านชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชน และนอกชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

๗) ด้านภาคธุรกิจ โดยเริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวัง ผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม และเป็นธรรมทั้งลูกค้า ผู้ถือหุ้น คู่ค้า และพนักงาน

๘) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้ใช้ และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

๙) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามา ใหม่ มีทั้งดี และไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้อง กับความต้องการ และสภาพแวดล้อม ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

๑๐) ด้านระดับประเทศ การบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐาน ให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้ และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิด เป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

องค์ประกอบที่ ๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม

หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญ และเป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง อันเป็นหัวข้อสำคัญของอริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรืออารย อัษฎางคิกมรรค (มรรคาอันประเสริฐ) มีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (Right View) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับทัศนะ ความ คิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทัศนคติ ค่านิยมต่างๆ ที่ตั้งงามถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุ ปัจจย สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ

๒. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริม กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับความคิด ความ ดำริตริตrong หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนประโยชน์ตนเอง และผู้อื่น ไม่เศร้าหมอง ขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล

และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือ ความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้าย คิดทำลาย

๓. สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้าย ป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพนมนวลชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน เป็นถ้อยคำที่มีเหตุผล และเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ก่อประโยชน์

๔. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการกระทำที่ตรงตามสุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำ หรือทำการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่เป็นไป เพื่อการทำลายชีวิตร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น

๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต กล่าวคือ การเว้นมิจฉ้อโกง อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีชอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ หรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร (สัมมาวายามะ) คือขี้เกียจ อยากได้มาง่ายๆโดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญา และร่างกาย ข้ำโลกจนไม่ชอบธรรม เช่น เบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อม สังคม เพื่ออย่างได้มาก เสียให้

๖. สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการเพียรพยายามในทางที่ดีงามชอบธรรม คือ เพียรหลักเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไพบูรณ์

๗. สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการมีสติกำกับตัว คุมใจไว้ ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน ระลึกรู้ถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นประโยชน์ หรือธรรมที่ต้องใช้เวลาในเรื่องนั้นๆ เวลานั้นๆ ไม่หลงใหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เฝ้ายวนหรือยั่วมาฉุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย

๘. สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว

สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อนคลาย ไม่เครียด กระด้าง เข้มแข็ง เอางาน ไม่หุดหู่ท้อแท้ พร้อมที่จะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี

องค์ประกอบที่ ๓ การจัดการเรียนรู้

การจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ฆาติการ และประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) พระสงฆ์ฆาติการสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม

๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม

๕. การทบทวนความรู้ (Revision) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์ฆาติการสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

องค์ประกอบที่ ๔ สังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่สร้างความสามัคคี

๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย

๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลาย

โดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้ง สามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้

๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การยอมรับ คือ เคารพ คุณ คุณเคารพผม เคารพกติกา กฎเกณฑ์ความเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้ การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจ ต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิง วิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่ สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ

๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนระบบ จากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษา เรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพ ความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียน ชัดเจน

๕.๑.๓ เพื่อเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคม พหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนรู้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึง การใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต และนำมาบูรณาการกับหลัก อริยมรรค ๘ เป็นหลักทางสายกลางซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็น อย่างยิ่งในการที่พระสงฆ์จะนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เพื่อการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นประโยชน์ในสังคมพหุวัฒนธรรม ด้านจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านบุคคล และครอบครัว ด้านชุมชน ด้านภาครัฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ด้านเทคโนโลยี และด้านระดับประเทศ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” ผู้วิจัย พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาทางด้าน จากด้านที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาด้านที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด พบว่า การนำปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และการให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีระดับ

การปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านโดยละเอียดพบว่า ๑) การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ชุมชนรอบวัดได้เข้ามาร่วมรับความรู้ และฝึกปฏิบัติจริงในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการอธิบายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด และชุมชน ศึกษาดูงานได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และอันดับสุดท้าย คือ มีการจัดมุมหรือห้องความรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด ๒) การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ศึกษาดูงาน และประชาชนทั่วไปใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกสถานที่ มีการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และอันดับสุดท้าย คือ ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังให้รู้จักประมาณให้ศึกษาดูงาน และประชาชนทั่วไป เช่น ใช้อุปกรณ์ในการบริโภคแต่พอดีพอเหมาะกับความต้องการของร่างกาย การวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายของตน ความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อหรูหรา ๓) การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อจากข้อที่มีระดับการปฏิบัติมากที่สุดไปหาข้อที่มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด ๓ อันดับแรก พบว่า สนับสนุน และให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการยกย่องชมเชยแก่ผู้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ คือ การยึดทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม และอันดับสุดท้าย คือ จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม)** ผลการวิจัยพบว่า ๑) วัดสืบทอดวิธีการระบบ และระเบียบปฏิบัติต่างๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชน และประชาชน ให้คงอยู่เป็นวัฒนธรรมประเพณีคู่กับวัดสืบไป ๒) วัดทำหน้าที่เป็นสื่อการในการโอนถ่ายระหว่างผู้ให้ และผู้รับ เพื่อสร้างโอกาสผู้ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ ส่งเสริมให้เกิดความเสมอภาค และเกื้อกูลกันในสังคม ๓) การสร้างสายสัมพันธ์ในระหว่างวัดกับชุมชน และวัดกับประชาชน เป็นการดึงชุมชน และประชาชนเข้าหาวัด แนะนำวัดสู่ชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ และการพึ่งพาซึ่งกัน และกัน ๔) การสร้างความรู้สึกรักให้เกิดแก่ประชาชนว่า “วัดเป็นแหล่งชุมชน” โดย

ประชาชนเข้ามาร่วมใน “ศูนย์การเรียนรู้ของวัด”^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของบุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลกิตโร ผลการวิจัยพบว่า วัดมีการจัดระบบการปกครองโดยมีผู้รับผิดชอบอย่างมีระบบชัดเจน แบ่งความรับผิดชอบเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน มีระเบียบการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน มีการประชุม มีการคัดสรรพระสงฆ์ที่บวช และปฏิบัติงานในวัด ด้านการศึกษา พระภิกษุสามเณรบวชแล้วต้องเรียนตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี ส่งเสริมการศึกษาให้พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดทั้งทางโลก และทางธรรม มีหลักสูตรระยะสั้น สำหรับพระภิกษুবวชใหม่ ด้านการเผยแผ่เน้นการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ทั้งในวัด และนอกวัด จัดพิมพ์หนังสือธรรมะ เทปธรรมะ จัดตั้งมูลนิธิสนับสนุน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ วัดได้จัดการศึกษาให้แก่เด็ก และเยาวชน โดยตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนอนุบาลพุทธศาสนา อบรมธรรมะตามโรงเรียนต่างๆ มีการเข้าค่ายคุณธรรม ให้ทุนการศึกษาแก่ศิษย์วัด ด้านการสาธารณูปการ ได้พัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้เป็นที่สัปปายะ แบ่งเขตเป็น พุทธาวาส สังฆาวาส และเขตกัมมัฏฐาน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ได้จัดบำเพ็ญกุศลแบบประหยัด การสร้างวัดอุโมงค์ และวัดปัญญานันทาราม ตั้งศูนย์ฝึกอบรม และปฏิบัติธรรม ตั้งมูลนิธิแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง สร้างโรงพยาบาล ให้ทุนการศึกษาแก่เยาวชน และทุนอาหารกลางวัน^๒

กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ เป็นการพัฒนาโดยการสังเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๕ รูป จากนั้นจึงได้ทำการร่างกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) การจัดการเรียนรู้ ๓) สังคมพหุวัฒนธรรม จากนั้นจึงได้ทำการตรวจสอบด้วยการประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๒ รูป/คน ซึ่งผลตรวจสอบ พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีความเหมาะสม และควรเพิ่มองค์ประกอบของกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ขึ้นอีก ๑ องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ ๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม นอกจากนี้ องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรเพิ่มเนื้อหารายละเอียดในข้อที่ ๕ แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ ให้มากขึ้นในทุกด้าน โดยได้เพิ่ม ๑๐ ด้าน และองค์ประกอบที่ ๓ สังคมพหุวัฒนธรรม ควรเพิ่มเนื้อหาให้ละเอียดในข้อที่ ๔ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อให้มีทักษะในการคิด เชิงวิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ผลสรุปการสนทนากลุ่มคือ กระบวนการจัดการ

^๑พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^๒บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลกิตโร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะ กรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ: ๒๕๕๕).

เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีองค์ประกอบหลัก ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ๓) การจัดการเรียนรู้ และ ๔) สังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**อนงค์ สระบัว** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า ๑) องค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) กระบวนการจัดการความรู้ (๒) การเรียนรู้ (๓) สมรรถนะ (๔) เทคโนโลยี (๕) โครงสร้างองค์การ และ ๒) รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันซึ่งมีความเหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย^๓ สอดคล้องกับงานวิจัยของ**ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา สรุปผลการวิจัยพบว่า ๑) องค์ประกอบของการจัดการความรู้ของสถานศึกษาประกอบด้วย ๙ องค์ประกอบ (๑) การเตรียมการตามกระบวนการจัดการความรู้ (๒) การนิเทศติดตามผล (๓) การแบ่งปัน และแลกเปลี่ยนความรู้ (๔) การจัดเก็บความรู้ (๕) การเปลี่ยนแปลงค่านิยม และพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากร (๖) การวางแผน (๗) การติดต่อสื่อสาร (๘) การสร้างความรู้ (๙) การยกย่องชมเชย และการให้รางวัล และ ๒) รูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษามีความถูกต้องเหมาะสม และเป็นไปได้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด และทฤษฎีของการวิจัย^๔ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจงจิตร แสงทอง** ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทด้านการบริหารการศึกษา สงเคราะห์ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา ๒) บทบาทด้านการส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา สงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษา สงเคราะห์^๕

กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ มีองค์ประกอบหลัก ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) หลักพุทธ

---

^๓อนงค์ สระบัว, “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของพระพุทธศาสนา สถาบันอุดมศึกษา,” **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^๔ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา,” **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑), หน้า ๖๕.

^๕เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจงจิตร แสงทอง, “บทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม ๓) การจัดการเรียนรู้ และ ๔) สังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ได้แก่ ๑) กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา ๒) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ๓) คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน คือ ๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ ๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล ๔) เงื่อนไข การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ได้แก่ ๑) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ ๒) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่ ๕) แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ดังนี้ ๑) ด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนมีไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคงเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง และเป็นการทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ๒) ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ ให้มีความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ ดันจากการเป็นหนี้ และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ ๓) ด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน

และในแต่ละชุมชนจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระ (๔) ด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม (๕) ด้านบุคคล และครอบครัว เป็นการมุ่งเน้นให้บุคคล และครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งกาย และใจ สามารถพึ่งพาตนเองอย่างเต็มความสามารถ ไม่ทำอะไรเกินตัว ดำเนินชีวิตโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเป็นที่พึ่งให้กับผู้อื่นได้ (๖) ด้านชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ภายในชุมชนบนหลักของความรู้รักสามัคคี สร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันภายในชุมชน และนอกชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม (๗) ด้านภาคธุรกิจ โดยเริ่มจากความมุ่งมั่นในการดำเนินธุรกิจที่หวังผลประโยชน์หรือกำไรในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น แสวงหาผลตอบแทนบนพื้นฐานของการแบ่งปัน มุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์อย่างเหมาะสม และเป็นธรรมทั้งลูกค้า ผู้ถือหุ้น คู่ค้า และพนักงาน (๘) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้ใช้ และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้อยู่บนหลักการของความยั่งยืน (๙) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ มีทั้งดี และไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อม ควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง (๑๐) ด้านระดับประเทศ การบริหารจัดการประเทศ โดยเริ่มจากการวางรากฐานให้ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อย่างพอมีพอกิน และพึ่งตนเองได้ มีความรู้ และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการรวมกลุ่มของชุมชนหลายๆ แห่ง เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างรู้รักสามัคคี เสริมสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนให้เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทร)** ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการดำเนินการ และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี พบว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^๒ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**สุภาพรณ พาบ และคณะ** ได้ทำการศึกษาวิจัย

^๒พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทร). “รูปแบบการดำเนินงาน และการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๙-๑๔๘.

เรื่อง การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิก กลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน ๕ ข้อ คือ ข้อที่ (๑) การรู้จักแบ่งปันในทุกๆ เรื่องที่แบ่งปันได้โดยตัวเองไม่เดือดร้อน ข้อที่ (๘) ภูมิใจในวัฒนธรรมของใช้พื้นบ้านของตนเอง และข้อที่ (๑๕) การใช้ข้อมูลเป็นรากฐานในการวางแผน โดยอาศัยหลักคิดที่ดี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จำนวน ข้อ ๔ คือ ข้อที่ (๒) การไม่เอาเปรียบคนอื่น ข้อที่ (๙) การไม่ไหลไปตามกระแสบริโภคนิยม ข้อที่ (๑๖) การทำงานต่างๆ ด้วยใจรัก และ ข้อที่ (๒๒) การนึกถึงส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว โดยการไม่เอาแต่ญาติพี่น้องพรรคพวก เพื่อนฝูง มีการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ในการดำเนินชีวิต ดังนี้ (๑) หลักพอประมาณ ลงทุนในการทอผ้าตามฐานะของตนรู้จักพอเพียงในสิ่งที่ตนเองมี รู้จักแบ่งปันให้กับผู้อื่นไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นประหยัด มีการออมในหมู่สมาชิก ดำเนินชีวิตเรียบง่าย (๒) หลักเหตุผล ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ถ้อยทีถ้อยอาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ ลดภาระค่าใช้จ่าย ที่ไม่จำเป็น ไม่หวังกำไรที่มากเกินไปใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้คุณค่า รู้จักแยกแยะความถูกต้อง (๓) หลักภูมิคุ้มกัน สร้างสรรค์สิ่งไร้ค่าให้เกิด ประโยชน์ใช้อย่างรู้คุณค่า และคุ้มค่า สร้างความรักความผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลกันเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือ และสร้างพลังสามัคคีในกลุ่ม และในชุมชนสร้างความคุ้นเคยกับลูกค้าพัฒนาตนเองปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา ยึดหลักทางสายกลาง มีความขยัน สื่อสัตย์ ประหยัด อดทน อดกลั้น มีสติ ดำเนินชีวิตอย่างสมดุลมีเหตุมีผล^๗

องค์ประกอบที่ ๒ หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม มีหลักธรรมที่เป็นรากฐานสำคัญ และเป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ ๘ อย่าง อันเป็นหัวข้อสำคัญของอริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรืออารยอัชฎางคิกมรรค (มรรคาอันประเสริฐ) มีองค์ประกอบ ๘ ประการ ได้แก่ ๑) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ (Right View) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับทัศนะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทัศนคติ ค่านิยมต่างๆ ที่ตั้งามถูกต้อง มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย สอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ ๒) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับความคิด ความดำริไตร่ตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนประโยชน์ตนเอง และผู้อื่น ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูล และความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิดจะได้จะเอา หรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้าย คิดทำลาย ๓) สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต

^๗สุภาพรณ พายุ และคณะ, “การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์”, รายงานการวิจัย, (คณะเทคโนโลยีการจัดการ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพนมนวลชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน เป็นถ้อยคำที่มีเหตุผล และเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ก่อประโยชน์ ๔) สัมมากรรมันตะ การกระทำชอบ (Right Action) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการกระทำที่ดียาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันด้วยดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำ หรือทำการต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง หรือไม่เป็นไป เพื่อการทำลายชีวิตร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการประกอบอาชีพสุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริต กล่าวคือ การเว้นมิจอาชีวะ อันได้แก่ การเลี้ยงชีพไม่ชอบ คือการแสวงหาปัจจัยมาบริโภคที่มีขอบ คือการโกงหรือหลอกลวง เว้นการประจบสอพลอ การบีบบังคับขู่เข็ญ และการต่อลาภด้วยลาภ หรือก็คือการแสวงหาลาภโดยไม่ประกอบด้วยความเพียร (สัมมาวายามะ) คือขี้เกียจ อยากได้มาง่ายๆโดยไม่อาศัยกำลังแห่งสติปัญญา และร่างกาย ข้าโลกจนไม่ชอบธรรม เช่น เบียดเบียนลูกจ้าง และทำลายสิ่งแวดล้อมสังคม เพื่ออย่างได้มาก เสียให้น้อย ๖) สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการเพียรพยายามในทางที่ดีงามชอบธรรม คือ เพียรหลีกเลี่ยงป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนเพียบพร้อมไปพลุลย์ ๗) สัมมาสติ ระลึกชอบ (Right Mindfulness) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับการมีสติกำกับตัว คุมใจไว้ ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้นๆ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์หรือธรรมที่ต้องใช้เวลาในเรื่องนั้นๆ เวลานั้นๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เฝ้าฝันหรือยั่วมาฉุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย และ ๘) สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration) เป็นหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม เกี่ยวกับความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อนคลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **มบุญ มุกข์ประดิษฐ์** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ ปรัชญา และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิด “ทฤษฎีใหม่” อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของพสกนิกรชาวไทยทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นั้น มีรากฐานมาจากพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักการเดินทางสายกลางในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือหลักมัชฌิมาปฏิปทา ในพระพุทธธรรมนั่นเอง นอกไปจากนี้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริยังสอดคล้อง

และมีพื้นฐานมาจากองค์กรธรรม^๖ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิพัฒน์ ยอดพฤติการ ผลการวิจัยพบว่าการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อค้นหาตัวชี้วัดที่สามารถกำหนดระดับของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ พร้อมทั้งตัวอย่าง และแนวทางในการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัด สำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามกรอบทฤษฎีการผลิต ทฤษฎีการบริโภค ทฤษฎีอรรถประโยชน์ และทฤษฎีการกระจายผลผลิต โดยผลจากการวิเคราะห์นำมาซึ่งการสร้างตัวชี้วัดเพื่อกำหนดระดับของความเป็นพอเพียงภายใต้คุณลักษณะความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จำนวน ๑๓ ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดด้านความพอประมาณ จำนวน ๗ ตัว แบ่งเป็นตัวชี้วัดความพอประมาณในกระบวนการ ๔ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงเปรียบเทียบ) ประกอบด้วย ประสิทธิภาพการผลิต ประสิทธิภาพการผลิต ประสิทธิภาพการบริโภค ประสิทธิภาพการบริโภค และตัวชี้วัดความพอประมาณระหว่างกระบวนการ ๓ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมพัทธ์) ประกอบด้วย ความไม่พอเพียง ความพอเพียงขั้นพื้นฐาน ความพอเพียงขั้นก้าวหน้า ตัวชี้วัดด้านความมีเหตุผล จำนวน ๔ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมบูรณ์) ประกอบด้วย คุณค่าของปัจจัยการผลิต คุณค่าการผลิต คุณค่าของปัจจัยการบริโภค คุณค่าการบริโภค และตัวชี้วัดด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว จำนวน ๒ ตัว (กลุ่มตัวชี้วัดเชิงสัมพัทธ์) ประกอบด้วย สัดส่วนปัจจัยการผลิต สัดส่วนปัจจัยการบริโภค และตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นสามารถใช้อธิบายคุณลักษณะของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นนามธรรม ให้เป็นที่เข้าใจได้ง่าย ชัดเจนเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ตัวกระบวนการสร้างตัวชี้วัดยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการปฏิบัติ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารจัดการ และการประเมินผลในระหว่างการพัฒนาปฏิบัติได้ด้วย^๗

องค์ประกอบที่ ๓ การจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์และประชาชนตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหา และเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ๒) การแสวงหาความรู้ (Investigation) พระสงฆ์และประชาชนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น ๓) การสร้างองค์ความรู้ (Construction) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์และประชาชนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้หลัก

^๖ มนุญ มุกข์ประดิษฐ์, “วิเคราะห์ ปรัชญา และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), บทคัดย่อ.

^๗ พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใหม่เข้ากับความรู้ และประสบการณ์เดิม ๔) การนำความรู้ไปใช้ (Application) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสังฆาธิการต้องสามารถนำกระบวนการหรือความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนร่วม และ ๕) การทบทวนความรู้ (Revision) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสังฆาธิการสามารถ ตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระครูพัฒนสุตานุกุล (วีรวัฒน์ ลพธฺคฺโณ)** ได้ทำการวิจัยเรื่อง ๑) โดยภาพรวม ระดับความคิดเห็นกระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย อยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านนโยบาย/เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ด้านการวางแผนการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ ด้านจัดทำโครงการ ด้านการดำเนินการจัดการแหล่งเรียนรู้ ด้านการจัดระบบบริการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม และภาพรวมด้านการควบคุม ติดตาม จากการสัมภาษณ์ พบว่า การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้เป็นงานที่วัดในคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการอยู่แล้ว ภาพความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น ก็คือ การเป็นวัดหรือศาสนสถานแห่งการเรียนรู้ สามารถรวบรวมความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งมีหลายช่องทางเพียงแต่การดำเนินการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ยังเป็นไปโดยไม่เป็นระบบ และกระบวนการที่ชัดเจนแหล่งการเรียนรู้บางแห่งจึงไม่ได้ถูกใช้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ๒) กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย ผลการศึกษาพบว่าจะต้องเตรียมงานเบื้องต้น ตั้งแต่การวางแผนงาน และแบ่งภาระหน้าที่แต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดเตรียมเอกสารด้านข้อมูล ศึกษาแนวโน้มของประชาชน และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับรู้ว่า ทางวัดกำลังพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ขึ้นเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง และทุกฝ่ายก็จะได้ประโยชน์จากส่วนนี้ เร่งทำความเข้าใจกับชุมชนใกล้เคียงให้รับทราบข้อมูลของทางวัดด้วย การดำเนินการจัดการแหล่งการเรียนรู้ของวัด วัดอุประสงค์ทางวัดจะพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านไหนบ้าง ชุมชน และวัดมีอะไรเป็นจุดเด่น เมื่อจะพัฒนาวัดเป็นแหล่งการเรียนรู้ควรจะต้องมีทรัพยากรของทางวัดก่อน แล้วค่อยพัฒนาวัด และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เพราะแต่ละแห่งก็จะมีวัดหรือสิ่งแวดล้อมภายในสถานที่ ควรเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่ ค่อยปรับกระบวนการทัศน์พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ถ้าวัดมีวัดอุโบสถ ก็ควรสร้าง และพัฒนาประชาสัมพันธ์เป็นจุดเด่นของทางวัด สร้างศรัทธาให้คนเข้ามาชื่นชมสิ่งที่มีอยู่ ทั้งนี้ควรทำวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น สะดวก มีร้านอาหาร มีสถานที่นั่งพักผ่อน มีที่จอดรถ การเดินทางไม่ไกลเกินไป ความปลอดภัย มีสถานที่ศึกษาเล่าเรียน พระไตรปิฎกหรือสถานที่ศึกษาธรรมะ^{๑๐} และสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาศรณชัย มหาบุญโณ** ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ จำนวน ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการปกครองในรูปแบบเดิมๆ มีการประชุมเพื่ออบรมพระสังฆาธิการ ตามมติมหาเถรสมาคม หรือการจัดหลักสูตรในระยะสั้นๆ เท่านั้น จึงมีองค์กรหรือสถาบันที่เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมีการกระจายอำนาจ ประสานสร้างประโยชน์ สร้างเครือข่ายให้เกิดความร่วมมือทุกภาค ส่วน ๒) ด้านการศาสนศึกษา มีการบริหารจัดการด้านการศึกษาที่ยังคงไว้ซึ่งพระธรรมวินัย แต่มี

^{๑๐} พระครูพัฒนสุตานุกุล (วีรวัฒน์ ลพธฺคฺโณ), “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๖-๑๓๗.

การศึกษาพระปริยัติธรรมสายสามัญ หรือการศึกษาในมหาวิทยาลัยมากขึ้น จึงควรให้ความสำคัญในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และบาลี ปรับปรุงกฎระเบียบการจัดการศึกษาให้เข้ากับยุคสมัย วางนโยบายให้ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดเอกภาพทางการศึกษา พร้อมสร้างแรงจูงใจให้เห็นความสำคัญในการเรียนบาลี เพื่อนำไป ประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไป ๓) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ มีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัย ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ จึงควรสนับสนุนให้มีการศึกษาทางธรรมแก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ในทางธรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เยาวชน และประชาชนทั่วไป และควรมีการระดมความคิดในเบื้องต้น ในระดับจังหวัด เพื่อศึกษาความสำคัญของปัญหาอุปสรรค จุดเด่น จุดด้อยของแต่ละจังหวัด และเป็นมติของจังหวัดแล้วนำมารวมความคิดเห็นเป็นระดับภาคต่อไป ๔) ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสงฆ์มีการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียน และพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีผู้นำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอน ในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติการ ด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่ และฝึกพูด เทศน์ บรรยาย และผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ๕) ด้านการสาธารณูปการ ในปัจจุบันมี ๒ รูปแบบคือ การพัฒนาตามกำลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชน โดยไม่ได้มีการวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งในปัจจุบันมีอยู่มาก และการพัฒนาโดยการศึกษา และวางแผนการก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัดเพื่อให้เหมาะสมกับสถานที่ จึงควรมี การจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัด ศึกษารายละเอียดของงานสาธารณูปการ การบริหารจัดการวัดด้วยความโปร่งใส การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ครอบอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ท้องถิ่น รูปแบบการก่อสร้างตามภูมิภาคตามความเหมาะสม ตามอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆ และต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยต่างๆ กำลังความสามารถของเจ้าอาวาสในอนาคต น่าจะมีการระดมทุน หรือตั้งธนาคารพระพุทธศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้วัดเล็กๆ ที่มีการก่อสร้างแต่ขาดทุนทรัพย์ในการก่อสร้างให้ได้มีโอกาสได้กู้ยืม เพื่อการก่อสร้างสาธารณูปการของวัดให้มีประสิทธิภาพ และได้เกิดความรวดเร็วในการก่อสร้าง เพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน และศูนย์กลางทางการศึกษา และการพัฒนาของชุมชน ๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ ปัจจุบันมีการช่วยเหลือประชาชนโดยอยู่บนพื้นฐานของจิตเมตตา พระสงฆ์จึงควรมีบทบาทด้วยการแนะนำให้เกิดความศรัทธาเริ่มแก่ชาวบ้านในชุมชนมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมโดยทำหน้าที่เหมาะสมกับบทบาท คำนึงถึงความเหมาะสม และกาลเทศะ และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นผู้นำในการเสียสละ แสดงภาวะในการเป็นผู้นำที่มีอยู่ให้ประจักษ์แก่คณะสงฆ์ และประชาชน ด้วยการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไปสู่ยุคโลกาภิวัตน์^{๑๑}

^{๑๑} พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสงฆ์ในการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

องค์ประกอบที่ ๔ สังคมพหุวัฒนธรรม เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ประกอบด้วย (๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม (๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา (๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความเป็นอยู่สร้างสามัคคี ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย ๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้ ๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การยอมรับ คือ เคารพคุณคุณเคารพชม เคารพศรัทธาคุณเกียรติคุณเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพ ในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ เพื่อให้มีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เข้าใจยอมรับ และเคารพความแตกต่างกันทั้งด้าน เชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถ และบทบาททางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่ว่าเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความ เป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม)** ผลการวิจัยพบว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักในการให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษา และคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริม และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในด้านศาสนธรรมและความรู้รอบรู้ระบบอื่น ตามความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น เพื่อพัฒนาจิตใจ และสร้างคุณภาพการดำรงชีวิตของประชาชน^{๑๒} ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**บัญญัติ ยงยวน จิระพันธ์ เตมะ และอินทรา หิรัญสาย** ได้สำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ของครู และนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ๑) ครูไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ขณะที่ครูไทยพุทธยอมรับความหลากหลาย วัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ขนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง แต่การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านภาษา อยู่ในระดับปานกลาง ๒) ครูในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความแตกต่างกันด้านเพศ ศาสนา ระดับการศึกษา สังกัดของโรงเรียน และภูมิลำเนา มีการยอมรับความหลากหลาย

^{๑๒}พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

วัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๓) ความเข้าใจในวัฒนธรรมของครู ด้านชาติพันธุ์ ด้านภาษา ด้านชนบประเพณี ด้านวิถีชีวิต และความเข้าใจในวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับ การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ในทิศทางบวก ในส่วนของนักเรียน พบว่า ๑) นักเรียนไทยมุสลิมยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ศาสนา ชนบประเพณี วิถีชีวิต และรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ยอมรับด้านภาษาอยู่ในระดับค่อนข้างสูง สำหรับนักเรียนไทยพุทธยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมด้านชาติพันธุ์ ภาษาศาสนา และรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ขณะเดียวกันก็ยอมรับด้านชนบประเพณี และด้านวิถีชีวิตอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ๒) นักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างกันด้านศาสนาองค์ประกอบศาสนาในโรงเรียน และภาษาพูดที่บ้าน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พบว่านักเรียนที่เพศต่างกัน มีการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ไม่แตกต่าง ๓) ความเข้าใจในวัฒนธรรมของนักเรียน ด้านภาษา ศาสนา ชนบประเพณี วิถีชีวิต และความเข้าใจวัฒนธรรมโดยรวม มีความสัมพันธ์กับการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมในทิศทางบวก^{๑๓}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัย เสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ภาค ๑๗ หรือภาคอื่นๆ ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๒. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ภาค ๑๗ หรือภาคอื่นๆ ควรนำผลงานวิจัยนี้ไปพัฒนาเป็นคู่มือประกอบกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๓. ภาครัฐ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้สถิติขั้นสูง

๒. ควรนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ไปพัฒนาเป็นการวิจัยทางการบริหารการศึกษาด้านอื่นๆ เช่น การวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยเชิงประเมิน การวิจัยแบบสมการโครงสร้าง เป็นต้น

^{๑๓} บัญญัติ ยงย่วน จิระพันธ์ เดมะ และอินทรีา หิรัญสาย, “การสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครู และนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย”, รายงานวิจัย, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑).

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

เกษม วัฒนชัย, การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา, กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๙.

การปฏิรูปการศึกษาไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

เส้นทางสู่ความพอเพียง, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๑.

คณะกรรมการจัดงานวันที่ ๕ ธันวาคมหาราช ครั้งที่ ๒๗, ๕ ธันวาคมหาราช มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗๖ พรรษา, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๖.

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๗.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: บริษัทต้นไทรการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๐.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ศ.ดร., ทฤษฎีใหม่: มิตินี้ยิ่งใหญ่ทางความคิด, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิคอนราดอเดเนาเวอร์, ๒๕๔๑.

ถวัลย์ มาศจรัส, นโยบาย ครม. ๓ ผู้เฒ่า เน้นคืนสู่ภูมิปัญญาของมาตุภูมิ “ชูปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม ความโปร่งใส”, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิทัศน์การศึกษาไทย, ๒๕๔๙.

ทองคุณ หงสพันธุ์, สอนดีต้องมีหลัก: บัญญัติ ๒๐ ประการของการสอน, กรุงเทพมหานคร: แสงสว่างการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ทัศนีย์ ลักษณะนิพนธ์, ในหลวงกับเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพมหานคร: นักเข้าสำนักพิมพ์, ๒๕๔๙.

ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล: ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมและสุขภาพ, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.

ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.

ปรียานุช พิบูลสราวุธ ดร., การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับปรับปรุง), กรุงเทพมหานคร: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ๒๕๕๐.

ปรียานุช พิบูลสราวุธ ดร., การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙.

- ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ, **เศรษฐกิจพอเพียง**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แม็ค, ๒๕๕๐.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “**โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย**”, ใน **โรงเรียนวิถีพุทธ**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, รวบรวมโดยพระศรีวัชเมธี (ชนะ ปธ.๙), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, วารุณานิธิชัยพัฒนา, ฉบับประจำเดือน สิงหาคม ๒๕๕๓, สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา: ทอมรินทร์พรีนตติ้งแอนด์พลีชีง, ๒๕๕๓.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, **คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับความสุขในการดำเนินชีวิต**, สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และมูลนิธิสดศรี – สฤษดิ์วงศ์: โรงพิมพ์กรุงเทพ, ๒๕๔๙.
- พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**, กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖.
- พระวิสุทธิกัทรธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), **พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายมหาเถรสมาคม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: แสงดาวการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- สมพร เทพสิทธา, **เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ, ๒๕๔๙.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ, กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานการวิจัย รูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริระยะที่ ๑ การสร้างรูปแบบการเรียนรู้ “ฉลาดรู้”**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไตรสาร, ๒๕๔๔.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ, **รายงานการวิจัยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริ**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดีเอสเอ็น, ๒๕๔๔.
- สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร, **หน่วยการเรียนรู้ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ ๑**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๕๑.
- สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, **ทฤษฎีใหม่ในหลวง ชีวิตที่พอเพียง**, กรุงเทพมหานคร: ร่วมด้วยช่วยกัน, ๒๕๕๐.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาแห่งชาติ, **ทฤษฎีใหม่สู่การเรียนรู้ มุ่งสู่เศรษฐกิจพอเพียง**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๕๓.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, **นานาคำถามเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๘.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **การปฏิรูปการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.
- สุนน อมรวิวัฒน์, **สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- สุเมธ ตันติเวชกุล, **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.

สุรยุทธ์ จุลานนท์, พลเอก, จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ: แนวทางการบริหารประเทศ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่ง จำกัด, ๒๕๕๑.

อานันท์ ปันยารชุน, สัมมนาวิชาการ เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศ, ๒๕๕๒.

อำพน กิตติอำพน ดร., ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: บริษัทเพชรรุ่งการพิมพ์, ๒๕๕๐.

อุทัย สงวนดีกุล, คู่มือเกษตรกรเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๘).

(๒) บทความ:

วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กิณางค์, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม,” วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ ๑๘, ฉบับที่ ๒ (พฤศจิกายน ๒๕๔๙ - มีนาคม ๒๕๕๐): ๖๓-๖๔.

(๓) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย:

กิตติชัย สุธาสีโนบล, การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธเพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน, รายงานการวิจัย, คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๕.

คณินนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, รายงานการวิจัย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๕.

บัญญัติ ยงยวน จิระพันธ์ เดมะ และอินทิดา หิรัญสาย. “การสำรวจการยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรมของครูและนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย”. รายงานวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๑.

บุญศรี พานะจิตต์ และศรีนวล ลภกิจโร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ: ๒๕๕๕).

ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ, “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา,” วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.

พระครูวัฒนสุตานุกูล (วีรวัฒน์ ลัทธคุโณ). “กระบวนการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของคณะสงฆ์ไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูสมุห์บัญชา วฑฒโน (คันทรัง). “รูปแบบการดำเนินงานและการเรียนรู้ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของประชาชนในพื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระปลัดสมบัติ ฐิติญาโณ. “การจัดการความรู้ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม (ศรีประสม), “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”, **รายงานการวิจัย**, (หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม (พระอารามหลวง), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ, “การพัฒนาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระมหาอำนาจ เตชวโร (ทองเพชร). “รูปแบบการจัดการการเรียนรู้ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต ๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระสุจินตนิท หนูชู, “รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิภาพ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต** (สาขาวิชาการจัดการศึกษา), วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๖.

พัชรี ศรีสังข์, “การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้วิชาจิตวิทยาสังคม,” **วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พิมพกา ธรรมสิทธิ์, “การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: การทดสอบโมเดลความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, “วิเคราะห์ ปรัชญาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

รสสุคนธ์ เนาวบุตร. “แนวทางการจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมพหุวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านป่าละอู อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์” **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

วิสาชา ภูจินดา, การจัดทำตัวชี้วัดการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองและชุมชนชนบทโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, **รายงานการวิจัย**, คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๗.

ศรัทธาธิป มาประสพ, “การจัดการขยะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ ศาสนธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีวัดใหญ่ชัยมงคล”, **รายงานการวิจัย**, กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๘.

สุทธิพร สายทอง, “การจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

สุภาพรรณ พานู และคณะ, “การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์”, **รายงานการวิจัย**, คณะเทคโนโลยีการจัดการ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์, ๒๕๕๓.

สุรินทร์ ภูสิงห์, “การพัฒนาแบบการจัดการศึกษาโดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี” **วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.

สุริพร เอี้ยวถาวร, “การบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนนวมินทราชูทิศหอวัง นนทบุรี”, **ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.

เสาวนีย์ ไชยกุล และนางจงจิตร แสงทอง, “บทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”, **รายงานการวิจัย**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อนงค์ สระบัว, “รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวชี้วัดการจัดการความรู้ของพระพุทธศาสนาสถาบันอุดมศึกษา,” **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

พระธรรมญาณมุนี (ทองย้อย กิตติทินโน). **วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร**. การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖. (อัดสำเนา).

๒. ภาษาอังกฤษ

Banks, James A. *Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum, and Teaching*. (Boston: Allyn and Bacon, 2001).

Barrow, Haward S. *How to Design a Problem Based Curriculum for the Preclinical Years*. New York: Springer Publishing. 1985.

Bennett, Christine I. *Comprehensive Multicultural Education: Theory and Practice*. Boston: Pearson Education, 2007.

- Brown, Kimberly E. and Medway, Frederic J. School Climate and Teacher Beliefs in a School Effectively Serving Poor South Carolina (USA) African-American Students: A Case Study. *Teaching and Teacher Education*, 23, 2007.
- Bruner Lerome S. **The Process of Education**. Massachusette Haward University Process Cambridge. 1969.
- Conbach, Lee.J. **Educational psychology**. New York: Harcourt Brace Jevanoich. Inc: 1977.
- D'Angelo, Andrea M. and Dixey, Brenda P. Using multicultural resources for teachers to combat racial prejudice in the classroom. *Early Childhood Education Journal* 29 (2) 2001.
- Fullinwinder, Robert. Multiculturalism: Themes and Variations. Paper presented at the Council for Basic Education. (Washington, D.C. Spring ,1993.
- Good, Carter V. **Dictionary of education**. New York: McGraw - Hill Book. 1974.
- Grant, Carl A. and Ladson – Billing, Gloria. (Eds). *Dictionary of Multicultural Education*. Phoenix, Arizona: Oryx Press, 1997.
- Greenwood, J. Davydd; & Levin Morten. **Introduction to Action Research Social Research for Social Change**. (California: SAGE Publication,1998.
- Grobler, B. R. et al. Creating a School Environment for the Effective Management of Cultural Diversity. *Educational Management Administration and Leadership*, 34(4), 2006.
- Hills, P.J. A . **Dictionary of education**. London: Routledge & Kegan Payi. 1982.
- Jenks, C., Lee, J.O., and Kanplo, B. Approached to multicultural education in preservice teacher education: Philosophical frameworks and models for teaching. *The Urban Review*, 33(2), 2001.
- Klein, Tracy E. Teaching Tolerance: Prejudice Awareness and Reduction in Secondary Schools. A thesis presented to the Faculty of the Dominican College Department of Education, California, May 1992.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. **Determining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement**, 30(3). (1970).
- Lall, G.R. and Lall, B.M. **Ways children learn**. Illinois: Charles C. Thomas Publishers. 1983.
- Marks, Allison N. Cultural Competence: What Teachers Know and Perceive. Doctoral Dissertations, Walden University, 2007.
- Mingleton, Helen V. Using a Cooperative Learning Model to Improve Cultural Attitudes and Increase Cultural Literacy. Master Theses, Nova University, 1993.
- Phrasomchoke Mongsawad, **Sufficiency economy: A contribution to development theory**, (Proceedings of World Academy of Science: Engineering and Technology, 2007.

- Tartwijk, Jan V. et al. Teachers' Practical Knowledge about Classroom Management in Multicultural Classroom. *Teaching and Teacher Education*, 25, 2009.
- Tileston, Donna W. *What Every Teacher Should Know About Diverse Learners*. (California: Corwin Press, 2004)
- Wan, Guofang. Teaching diversity and tolerance in the classroom: A thematic storybook approach. *Education*. 127 (1) 2006.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- การแปลผลค่า IOC จากแบบสอบถาม
- แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
- แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
- แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

การแปลผลค่า (IOC) จากแบบสอบถาม

คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ คน ที่ได้ประเมินความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อหาค่า IOC ของผู้เชี่ยวชาญ โดยกำหนดเป็น ๓ ระดับ ได้แก่

- +๑ หมายถึง เหมาะสมว่า แบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- ๐ หมายถึง ไม่แน่ใจว่า แบบสอบถามวัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา
- ๑ หมายถึง ไม่เหมาะสมว่า แบบสอบถามไม่ได้วัดตรงตามวัตถุประสงค์หรือตรงตามเนื้อหา

แบบสอบถามที่ถือว่ามีความเที่ยงตรงตามเนื้อหาในระดับดี สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลได้จะต้องมีค่า IOC เกินกว่า ๐.๗ เป็นต้นไป

ตอนที่ ๑ แนวคำถามเกี่ยวกับสภาพภาวะผู้นำด้านเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ฝั่งอันดามัน

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง									
๑	ให้คำแนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัดและชุมชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการประชุมชี้แจงให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๓	มีการจัดมุมหรือห้องความรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	ภิกษุสามเณรในวัดเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ภิกษุสามเณรได้เข้ารับการสัมมนาทางวิชาการในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	ชุมชนรอบวัดได้เข้ามาร่วมรับความรู้และฝึกปฏิบัติจริงในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ภิกษุสามเณรได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	มีการอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัดและชุมชน	๐	+๑	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง									
๑	มีการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแสดงธรรมเทศนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
	จิตสำนึกในการด้านคุณธรรมให้แก่ ประชาชนทั่วไป เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ขยัน อดทน ความ เพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มี จิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม								
๔	ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังให้ รู้จักประมาณให้ภิกษุสามเณรและ ประชาชนทั่วไป เช่น ใช้อุปกรณ์ในการ บริโภคแต่พอดีพอเหมาะกับความ ต้องการของร่างกาย การวิเคราะห์ รายรับ รายจ่ายของตน ความพอใจใน การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ หรูหรา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	ส่งเสริมให้มีโครงการหรือการจัดกิจกรรม เกี่ยวกับความสันโดษพอเพียง การออม เพื่อส่งเสริมการออมและการนำไปใช้ใน วิถีชีวิตของภิกษุสามเณรและประชาชน ทั่วไป	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๖	มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ ภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปใช้ แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๘	จัดทำแผนพัฒนาเพื่อพัฒนาและเตรียม ความพร้อมของวัดในด้านต่างๆ เช่น การ จัดหางบประมาณ การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และการจัดหาสื่อการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการ เรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มี ประสิทธิภาพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ									
๑	การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ สังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	มีการประชุมและแบ่งภาระหน้าที่	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อที่	คำถาม	คะแนนความคิดเห็น ของผู้เชี่ยวชาญคนที่					รวม	IOC	แปล ผล
		๑	๒	๓	๔	๕			
	ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตาม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง								
๓	สนับสนุนและให้ความสำคัญกับการ จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	สนับสนุนและให้ความสำคัญกับการ เรียนรู้ได้ปฏิบัติจริงในเรื่องการดำรงชีวิต โดยเน้นการประหยัดและความคุ้มค่า	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติ จริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	มีการยกย่องชมเชยแก่ผู้นำหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ คือ การยึด ทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความ มีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูล สังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง
การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

*****

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๒. แบบสอบถามนี้มี ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ คำถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป)

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพุทธการบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

ตอนที่ ๑

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

๑. อายุ

☐ ๒๐-๓๐ ปี	☐ ๓๑-๔๐ ปี
☐ ๔๑ - ๕๐ ปี	☐ ๕๑-๖๐ ปี
☐ ๖๑-๗๐ ปี	☐ ๗๑-๘๐ ปี
☐ ๘๑ ปีขึ้นไป	

๒. พรรษา

☐ ต่ำกว่า ๕ พรรษา	☐ ๕-๑๐ พรรษา
☐ ๑๑-๒๐ พรรษา	☐ ๒๑ พรรษาขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษาด้านนักรธรรม

- ☐ นักรธรรมชั้นตรี
☐ นักรธรรมชั้นโท
☐ นักรธรรมชั้นเอก

๔. วุฒิการศึกษาด้านบาลี

☐ ประโยค ๑-๒	☐ ป.ธ. ๓
☐ ป.ธ. ๔	☐ ป.ธ. ๕
☐ ป.ธ. ๖	☐ ป.ธ. ๗
☐ ป.ธ. ๘	☐ ป.ธ. ๙
☐ ไม่มีวุฒิการศึกษาด้านบาลี	

๕. วุฒิการศึกษาทางโลก

☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี	☐ ปริญญาตรี
☐ ปริญญาโท	☐ ปริญญาเอก
☐ อื่นๆ (ระบุ)	

๖. ตำแหน่งพระสังฆาธิการ

☐ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	☐ เจ้าอาวาส

ตอนที่ ๒ แนวคำถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ท่านพิจารณาเห็นว่า มีความเห็นตามความเป็นจริงของท่านว่ามีความคิดเห็นในระดับใด โดยกำหนดระดับการประเมิน ๕ ระดับ ดังนี้

- ๕ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด
 ๔ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติรวมมาก
 ๓ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติปานกลาง
 ๒ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อย
 ๑ หมายถึง มีระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด

ข้อ	คำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านที่ ๑ การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง						
๑	ให้คำแนะนำให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัดและชุมชน					
๒	มีการประชุมชี้แจงให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด					
๓	มีการจัดมุมหรือห้องความรู้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัด					
๔	ภิกษุสามเณรในวัดเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๕	ภิกษุสามเณรได้เข้ารับการสัมมนาทางวิชาการในการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๖	ชุมชนรอบวัดได้เข้ามาร่วมรับความรู้และฝึกปฏิบัติจริงในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๗	ภิกษุสามเณรได้พัฒนาความรู้ความเข้าใจและทักษะในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๘	มีการอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวัดและชุมชน					
ด้านที่ ๒ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง						
๑	มีการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดให้สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๒	มีการสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแสดงธรรมเทศนา					
๓	ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกจิตสำนึกในการด้านคุณธรรมให้แก่ประชาชนทั่วไป เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ขยัน อดทน					

ข้อ	คำถาม	ระดับการปฏิบัติ				
		๕	๔	๓	๒	๑
	ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต มีจิตสำนึกที่ดีต่อตนเองและสังคม					
๔	ส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังให้รู้จักประมาณให้ภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป เช่น ใช้อุปกรณ์ในการบริโภคแต่พอดีพอเหมาะกับความต้องการของร่างกาย การวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายของตน ความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อหรูหรา					
๕	ส่งเสริมให้มีโครงการหรือการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับความสันโดษพอเพียง การออม เพื่อส่งเสริมการออมและการนำไปใช้ในวิถีชีวิตของภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป					
๖	มีการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๗	ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไปใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานที่					
๘	จัดทำแผนพัฒนาเพื่อพัฒนาและเตรียมความพร้อมของวัดในด้านต่างๆ เช่น การจัดหางบประมาณ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และการจัดหาสื่อการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพ					
ด้านที่ ๓ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ						
๑	การปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่สังคม					
๒	มีการประชุมและแบ่งภาระหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๓	สนับสนุนและให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง					
๔	สนับสนุนและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ได้ปฏิบัติจริงในเรื่องการดำรงชีวิต โดยเน้นการประหยัดและความคุ้มค่า					
๕	จัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติจริง					
๖	มีการยกย่องชมเชยแก่ผู้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ คือ การยึดทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีจิตสำนึกที่ดี ช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม					

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง
“การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗”

คำชี้แจง :

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษาเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ โปรดตอบแบบสัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อคำถาม และผู้วิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลของท่านเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะงานวิจัยนี้เท่านั้น

โดยแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป)

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง
 “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
 ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗”

*****

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ .....

ตำแหน่ง .....

.....

อายุ.....พรรษา..... น.ธ. .... ป.ธ. ....ปริญญา.....

สัมภาษณ์เมื่อวันที่..... เดือน..... พ.ศ. ....

สถานที่สัมภาษณ์.....

เริ่มเวลา..... น. ถึงเวลา..... น.

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน
 สังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑. ท่านคิดว่า การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของ
 คณะสงฆ์ภาค ๑๗ ควรเป็นอย่างไร

๑.๑ การจัดการเรียนรู้

๑) การให้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๒) การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๓) การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๑.๒ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑) ความพอประมาณ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๒) ความมีเหตุผล ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๓) การมีภูมิคุ้มกันในตนเอง ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๑.๓ การศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรม

๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๓) ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๔) การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๕) การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗

๑. ท่านคิดว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

๒. ท่านคิดว่า ในการส่งเสริมกระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ ควรนำหลักพุทธธรรมใดมาใช้และเพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

ดุขฎีนิพนธ์
เรื่อง

การจัดการเรียนรู้อัฒนาศรชฎกิจพอเพียงในสังคคพหุวัฒนธรรม
ของคณะสังฆ์ภาค ๑๗

EDUCATIONAL ADMINISTRATION OF SUFFICIENCY ECONOMY
PHILOSOPHY IN MULTICULTURAL SOCIETIES OF
SANGHA ADMINISTRATION REGION 17

พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป)

คณะกรรมการควบคุมดุขฎีนิพนธ์

รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ประธานกรรมการ

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ดร.

กรรมการ

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิ .....

ตำแหน่ง .....

ตอนที่ ๒ แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ “การจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” (ฉบับร่าง) เป็นอย่างไรบ้าง

ภาพการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรม
ของคณะสงฆ์ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง)

ที่มา : พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป), ๒๕๖๑.

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

.....

กระบวนการจัดการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ ภาค ๑๗ (ฉบับร่าง) ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) การจัดการเรียนรู้ ๓) สังคมพหุวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทย โดยทรงเน้นย้ำถึงแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง รวมถึงการใช้ความรู้ความสามารถที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงตนอยู่ได้อย่างมั่นคง มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบลักษณะ เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และการมองโลกเชิงระบบการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติตนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

๓. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมกัน ดังนี้

๑) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ประกอบด้วย

(๑) การมีคุณธรรมที่ถูกต้องดีงาม การรู้จักตัวเอง แบ่งปัน ไม่เอาเปรียบ คนอื่น ไม่เอาเปรียบธรรมชาติ คุณธรรมนำชีวิต นำธุรกิจการงาน ไม่เอาเงินนำหน้า ปัญญาตามหลัง

(๒) การรู้จักตัวเอง รู้รากเหง้า ภูมิใจ เชื้อมั่น รู้คุณค่าที่มาของตนเอง เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิใจในกาพิศ ถิ่นฐานบ้านเกิด รากเหง้าเผ่าพันธุ์ บรรพบุรุษ ภูมิใจ ในของกินของใช้พื้นบ้าน กินอยู่แบบไทยๆ วิถีไทย เข้าถึงคุณค่ามากกว่ายึดติดรูปแบบ

(๓) มีชีวิตเรียบง่าย พออยู่ พอกิน พอใช้ ไม่หน้าใหญ่ ไหลตามกระแส รู้กาละและเทศะ มีความสุขตามอัตภาพ ขนาดปริมาณที่พอดี ไม่มากเกินไป ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ติดแบรนด์ คิดแต่สร้างภาพ ไม่ไหลตามกระแสตามโฆษณา บ้าบริโภค

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

๒) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความเพียงพอนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ประกอบด้วย

(๑) การมีหลักวิชา กินอยู่อย่างมีข้อมูลอย่างมีคุณภาพ ตัดสินใจด้วยข้อมูล ความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำตามๆ กัน รู้ตัวเอง รู้ท้องถิ่น รู้ศักยภาพ รู้ “ทุนชุมชน” รู้ปัญหา รู้โลกาภิวัตน์ แสวงหาความรู้ ศึกษาในระดับสูงขึ้นตามศักยภาพของตนเอง

(๒) การมีแผน มีแผนชีวิต ครอบครัว แผนชุมชน แผนยุทธศาสตร์ แผนงานองค์กร แผนงบประมาณครอบครัว รายรับ รายจ่าย หนี้สิน แผนการลงทุน แผนเศรษฐกิจพอเพียง

(๓) การเป็นมืออาชีพ คุณภาพ มั่นคง ยั่งยืน “อิทธิบาท ๔” (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ใจรัก รู้จริง รู้รอบ รู้ลึก ทำดีมีคุณภาพ ด้วยความสม่ำเสมอ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

๓) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ประกอบด้วย

(๑) การมีระบบชีวิตที่ดี ครอบครัวอบอุ่น มีความมั่นคงในชีวิต ลูกได้รับการเลี้ยงดูที่ดี ลูกมีการศึกษาที่ดี

(๒) การมีระบบเศรษฐกิจชุมชน ท้องถิ่นที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง มีระบบเศรษฐกิจชุมชน สวัสดิการชุมชน เครือข่ายชุมชน เครือข่ายเศรษฐกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน เกษตรผสมผสาน สหกรณ์ SMEs เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในท้องถิ่น ก่อนพึ่งตลาดภายนอกหรือส่งออก

(๓) มีระบบการจัดการองค์กรที่ดี องค์กร หน่วยงานรัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มีธรรมาภิบาลบรรษัทระบบการจัดการที่ดี มีผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้นำสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้ทุกคนใจดี ใจกว้าง ใจสู้ ใจถึง (เข้าใจ - เข้าถึง)

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

.....

.....

๔. เจื่อนใจ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ดังนี้

๑) เจื่อนใจความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๒) เจื่อนใจคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภและไม่ตระหนี่

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

๕. แนวทางการปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

องค์ประกอบที่ ๒ การจัดการเรียนรู้

การจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ทั้งที่โรงเรียน บ้าน และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดการการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ ๕ ประการ ได้แก่

๑. การสร้างแรงจูงใจในตนเอง (Self-Motivation) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์และประชาชนตระหนักประจักษ์แจ้งถึงปัญหาและเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ศึกษาค้นคว้าและแสวงหาความรู้ทั้งด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

๒. การเสาะแสวงหาความรู้ (Investigation) พระสงฆ์และประชาชนสามารถเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการแสวงหาความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เช่น การสังเกต การอ่าน การฟัง การจดบันทึก การตั้งคำถาม การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น การทดลอง การปฏิบัติ และการวิจัย เป็นต้น

๓. การสร้างองค์ความรู้ (Construction) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์และประชาชนสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองโดยใช้กระบวนการคิดเชื่อมโยงความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใหม่เข้ากับความรู้และประสบการณ์เดิม

๔. การนำความรู้ไปใช้ (Application) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสงฆ์และประชาชนสามารถนำกระบวนการหรือความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วม

๕. การทบทวนความรู้ (Revision) การเรียนรู้ที่ดีเป็นการเรียนรู้ที่พระสังฆาธิการสามารถตรวจสอบ ปรับปรุงและพัฒนาองค์ความรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตนเองให้ถูกต้อง เป็นสากลอยู่เสมอ

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

องค์ประกอบที่ ๓ สังคมพหุวัฒนธรรม

สังคมพหุวัฒนธรรม หมายถึง สังคมที่มีวัฒนธรรมที่หลากหลายอยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมคือวิถีชีวิตอันเป็นรากเหง้าของสังคม ๒) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่สวຍงามเป็นวัฒนธรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ๓) ความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมที่เป็นคุณประโยชน์สร้างสังคมสร้างความปรองดองอยู่สร้างสามัคคี

๒. ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณของตนเอง ๒) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมการทักทายการอ่อนน้อมถ่อมตน ๓) ความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชนชาติไทย

๓. ความรอบรู้ในการจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต้องรู้วิธีการในการที่จะตั้งรับในการกลั่นกรองแยกแยะ ๒) การยอมรับความหลากหลายโดยเปิดใจให้กว้างยอมรับในความหลากหลายวัฒนธรรมที่เข้ามา ๓) ความรอบรู้ต้องให้รู้จริงรู้แจ้งสามารถสอนผู้อื่นได้นอกจากที่จะทำเองเห็นผลได้แล้วก็สามารถสอนผู้อื่นได้

๔. การยอมรับความหลากหลายวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การยอมรับ คือ เคารพคุณคุณเคารพผม เคารพกติกากฎเกณฑ์ความเชื่อ เคารพให้เกียรติ ๒) การให้ความสำคัญในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ๓) การแสดงความจริงใจเอาใจเขามาใส่ใจเรา ๔) ความเชื่อมั่นความจริงใจต่อกันเคารพในความต่างของวัฒนธรรมของความคิดของการปฏิบัติ

๕. การรับรู้บรรยากาศความเป็นพหุวัฒนธรรม ประกอบด้วย ๑) การเปลี่ยนระบบจากที่บอกว่า “สอนให้จำ ทำให้ดู” เราต้อง เปิดมิติใหม่ให้เด็กเป็นผู้ที่จะจัดเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้น ๒) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมในโรงเรียนให้มีการแสดงออกเปิดเวทีรับความรู้ความคิดเห็นจากเวทีของการนำเสนอให้มากที่สุด ๓) กระบวนการที่พาเปิดให้เวทีของการที่จะศึกษาเรียนรู้เปิดพื้นที่ของการศึกษาเรียนรู้ให้เด็กได้แสดงศักยภาพออกมา ๔) การเคารพกฎระเบียบ เคารพความต่างเคารพวินัย อันสามารถที่จะทำให้บรรยากาศที่จะเห็นถึงความเป็นพหุวัฒนธรรมในโรงเรียนชัดเจน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....

.....

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและหนังสือเชิญ

- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย
- รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์
- รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม
- หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจเครื่องมือวิจัย ๕ รูป/คน

๑. พระราชสุทธินิมล,ดร. เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ วัดกระน้อย ตำบลกระบี่น้อย อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

๒. พระครูกิตติญาณวิสิฐ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พุทธบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

๕. ดร.กฤษฎา นันทเพ็ชร อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยบูรพา

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ (Interview) ได้แก่ พระสังฆาธิการ ในพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ๕ จังหวัดๆ ละ ๓ รูป จำนวน ๑๕ รูป ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection) ได้แก่

๑. จังหวัดกระบี่

- ๑) พระราชสุทธีวิมล เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่
- ๒) พระศรีรัตนสุธี เจ้าคณะอำเภอลำทับ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม พระอารามหลวง จังหวัดกระบี่
- ๓) พระครูศรีธรรมมาธูธ เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่ เจ้าอาวาสวัดโศกาจุฑามาศ จังหวัดกระบี่

๒. จังหวัดพังงา

- ๑) พระภาวนาธรรมาภิราม เจ้าคณะอำเภอเมืองพังงา เจ้าอาวาสวัดสามัคคีธรรม จังหวัดพังงา
- ๒) พระมหานครินทร์ อนุบาลโย เจ้าคณะอำเภอกระบุรี เจ้าอาวาสวัดบางครั้ง จังหวัดพังงา
- ๓) พระครูธีรธรรมารัต เจ้าคณะอำเภอบ้านทับ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์อุปถัมภ์ จังหวัดพังงา

๓. จังหวัดระนอง

- ๑) พระระณังคมนีวงศ์ เจ้าคณะจังหวัดระนอง เจ้าอาวาสวัดสุวรรณคีรีวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดระนอง
- ๒) พระครูอุปนันทโสภณ เจ้าคณะอำเภอเมืองระนอง เจ้าอาวาสวัดอุปนันทาราม จังหวัดระนอง
- ๓) พระครูปลัดกิตติศักดิ์ อติเมโธ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองระนอง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอุปนันทาราม จังหวัดระนอง

๔. จังหวัดตรัง

- ๑) พระประสิทธิโสภณ (จำนงค์ อภิชาโต ป.ธ.๖) รองเจ้าคณะจังหวัดตรัง เจ้าอาวาสวัดประสิทธิชัย จังหวัดตรัง
- ๒) พระครูโสภณพุทธารักษ์ เจ้าคณะตำบลนาตาล่วง เจ้าอาวาสวัดพระงาม จังหวัดตรัง
- ๓) พระครูศรีรัตนวิฑูริ เจ้าคณะตำบลไม้ฝาด เจ้าอาวาสวัดเขาแก้ว จังหวัดตรัง

๕. จังหวัดภูเก็ต

- ๑) พระราชสิริมนี เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต เจ้าอาวาสวัดท่าเรือ จังหวัดภูเก็ต
- ๒) พระมหาทวิศักดิ์ นนทธมโม เจ้าคณะอำเภอกระทุ้ง อาวาสวัดสิริสีลสุภาราม จังหวัดภูเก็ต
- ๓) พระครูลัญจิธรรมรัต เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองภูเก็ต เจ้าอาวาสวัดลัญจิวันารามจังหวัดภูเก็ต

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ (เวลา ๑๐.๐๐ – ๑๑.๐๐ น.) ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ได้แก่ พระสังฆาธิการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๒ รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง (Purposive Selection)

ก. รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. พระราชสุทธีวิมล เจ้าคณะจังหวัดกระบี่ เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย จังหวัดกระบี่
๒. พระศรีรัตนสุธี เจ้าคณะอำเภอลำทับ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม จังหวัดกระบี่
๓. พระครูศรีธรรมารุธ เจ้าคณะอำเภอมะนัง จังหวัดกระบี่
๔. พระครูศรีรัตนภิรม เจ้าอาวาสวัดควนสวาย เจ้าคณะอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
๕. พระมหาสมบัติ ธนปญโญ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๖. พระครูกิตติญาณวิสิฐ,ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๗. รศ.ดร.สมศักดิ์ บุญปู ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๘. รศ.ดร.อินดา ศิริวรรณ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๙. รศ.ดร.สิน งามประโคน ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
๑๐. ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา
๑๑. ผศ.ดร.อุทัย สติมัน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
๑๒. นายพิริยะ ศรีสุขสมวงศ์ นายกเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ข. คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

๑. รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย ประธานกรรมการ
๒. พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน, ดร. กรรมการ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ. ๖๑๐๓.๓/ว ๖๓

วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติครุฑเป็นผู้อยู่เกี่ยวข้องตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

เรียน รศ.ดร.อินดา ศิริวรรณ

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุมัติครุฑให้ท่านเป็นผู้เกี่ยวข้องตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมแล้ว นี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ได้ตรวจแก้ไข
เครื่องมือการวิจัย
แล้ว
๒๑-๐๕-๖๑

ติดต่อประสานงาน :-

ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

๐๘ ๖๐๔๖ ๕๑๒๒

น.ส.ณัฏฐา อลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๙๖

มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเป็นผู้ใช้ยานุตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัย

เรียน ผศ.ดร.อุทัย สติมัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคชฎินิพนธ์ เรื่อง "การจัดการเรียนรู้อยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบเบื้องต้นจากอาจารย์ที่ปรึกษาคชฎินิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ
 น.ส.มนี อาลากุล

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗
 ๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

પૈ ૧૪ ૬૭૦૭.૭/૨ લેવ

พ.ล.
วิเศษ

೦೬ ೦೦೫/೧ ೬/೧೬/೦೬

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติโครงการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสุทธีวิมล (เลี้ยว ยโสโร), ดร. เจ้าคณะจังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ) ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาขออนุมัติจากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.มนี อาสากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสิทธิ (สมใจ ชินปุโต) เจ้าคณะจังหวัดภูเก็ต

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ) ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาขออนุญาตจากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ชินสุทิพย์ วัฒนกุล

และ สอบถาม
พ.ว.ราชสิทธิ

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.เมธี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๓๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๑๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

นมัสการ พระธรรมกนิษฐาจารย์ (จร ชิตวโร) เจ้าคณะจังหวัดระนอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระครูสถิตินราธิการ (วิชาญ) ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาขออนุญาตจากพระคุณท่านให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุญาตด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกราบเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

อ.เจ้าคณะจังหวัดระนอง

นร.-๕๗๐๖/๕๖๖๗

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตินราธิการ

น.ส.ณิ อาสากุล

๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๓๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/๒๗๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์แจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณพระเทพวิริยาภรณ์ (อักษร ยติโก ป.ธ.๙) เจ้าคณะจังหวัดพัทลุง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระครูสถิตินราธิการ (วิชาญ) ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อทดสอบเครื่องมือการวิจัย (Try Out) ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

อนุญัตตามดำพร
พระเทพวิริยาภรณ์

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตินราธิการ

๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

น.ส.มนี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๓ ๕๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๓๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๓๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตแหกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระราชวรการ (สงบ วรเสวี) เจ้าคณะจังหวัดตรัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ) ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ นิสิตได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเพื่อที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล และได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์เรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอเมตตาขออนุญาตจากพระเดชพระคุณให้นิสิตได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

๐๗๖๓๑๒๐๐๗
พระครูสถิตนราธิการ
น.ส.มณี อลากุล
๑๔ มิ.ย. ๖๑

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ นุญปุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ

๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

น.ส.มณี อลากุล

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๓๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณพระราชสุทธีวิมล เจ้าอาวาสวัดกระบี่น้อย เจ้าคณะจังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตา
อนุญาตให้ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน
เวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระเดชพระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความเมตตาอนุญาตด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ดร. นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์

ขอกราบนมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู้)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.สมณี อาลากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๓๐
 โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระศรีรัตนสุธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม พระอารามหลวง
 เจ้าคณะอำเภอลำทับ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗
 นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้
 ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
 พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตา
 อนุญาตให้ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน
 เวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระเดชพระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
 ได้รับความเมตตาอนุญาตด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

อ.ผด. น.ส.ม.น.น.
 น.ส.ม.น.น.

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.ส.ณัฏฐา อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐๙ ๓๐๓๐ ๕๐๓๘ โทรสาร ๐ ๓๕๒๙ ๘๐๓๙
www.mcu.ac.th, www.edmcu.net

๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

กราบนิมัสการ พระเดชพระคุณพระครูศรีธรรมมาตุ เจ้าอาวาสวัดโคกจันทามาศย์ เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางการสัมภาษณ์และแบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗
นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้
ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา
พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงขอความเมตตา
อนุเคราะห์ให้นิสิตได้ดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ส่วนวัน
เวลาและสถานที่ที่จะให้สัมภาษณ์ สุดแท้แต่พระเดชพระคุณท่านจะกำหนด หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจัก
ได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

อินดรี ๒๕
อินดรี ๒๕
(พระครูศรีธรรมมาตุ)

ขอกราบนิมัสการมาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

นิสิตผู้วิจัย :- โทร ๐๘ ๗๒๖๙ ๗๒๕๗

เจ้าหน้าที่ :- น.สมณี อาสากุล

โทร ๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๘๖

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
การบ่มัสการ พระราชสุทธีวิมล เจ้าอาวาสวัดกระปี่น้อย เจ้าคณะจังหวัดกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณนิตินิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบมัสการมาด้วยความเคารพ

อ.สุภัทราภรณ์
นางสาวสุภัทราภรณ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ นุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ นราธิโป

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.มณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๕๑๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

การบนมัสการ พระศรีรัตนสุธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดแก้วโกรวาราม เจ้าคณะอำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบนมัสการด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ นราธิโป

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.มณี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๓ ๕๑๖๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โทร. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๑๖

วันที่ ๓๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาสมบัตินันท์ ฐนปญโญ, ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระครูสถิตินราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมได้อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

ขอฝากให้ อ.อดิศักดิ์
ส. /
ผอ.เขต ศก.ส.ศ.ค. มจร.พ.

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

๐๘ ๖๐๔๖ ๕๑๒๒

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๘๔๔๕ ๔๔๐๑

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มจร โท. ๐๓๕-๒๔๘-๐๐๐ ต่อ ๘๒๘๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓ /ว ๑๑๖

วันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, ดร.อาจารย์ประจำหลักสูตร พธ.ด.(พุทธบริหารการศึกษา)

ด้วย พระครูสถิตินราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำคุณกนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระคุณท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์ จากพระคุณท่านซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความ เอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ

ติดต่อประสานงาน :-

ดร.พีรวัฒน์ ชัยสุข

๐๘ ๖๐๔๖ ๕๑๒๒

น.สมณี อาลากุล

๐๘ ๘๔๙๕ ๔๔๐๑

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
 กราบบังคมทูล พระครูศรีรัตนภิรม เจ้าอาวาสวัดควนสวาย เจ้าคณะอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่
 สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตินราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตาอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอกลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบบังคมทูลมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จกเป็นพระคุณยิ่ง

ขอกราบบังคมทูลด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญป๋)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตินราธิการ นราธิโป

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.ณัฏฐา อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๓ ๔๑๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย
การบ่มัสนิสการ พระครูศรีธรรมมาวุธ เจ้าอาวาสวัดโคกจันทามาศย์ เจ้าคณะอำเภอเมืองกระบี่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าพระเดชพระคุณเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความเมตตา อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณ ในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนิมนต์มาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์จักเป็นพระคุณยิ่ง

อญ.ดจ.ธ
อญ. อรรถสิทธิ์

ขอกราบนิมนต์มาด้วยความเคารพ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ นุญ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ นราธิโป

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.มณี อาสากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๖๘

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๓/ว ๑๕๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๓ กรกฎาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

เรียน นายพิริยะ ศรีสุขสมวงศ์ นายกเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวทางและแบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสถิตนราธิการ ฉายา นราธิโป นามสกุล แก้วพิพัฒน์ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๑๑๐๒๐๐๗ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การจัดการเรียนรู้ในสังคมพหุวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ภาค ๑๗” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในวันศุกร์ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ดังมีรายละเอียดปรากฏตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ หลักสูตรฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญบุ)

รองคณบดีคณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

ติดต่อประสานงาน :-

พระครูสถิตนราธิการ นราธิโป

๐๘ ๗๒๖๔ ๗๒๕๗

น.ส.เมธี อาลากุล

๐๘ ๐๐๗๑ ๔๑๖๘

- ดร.เมธาณี

ภาคผนวก ค

ภาพกระบวนการวิจัย

ภาพสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพสนทนากลุ่มคุณูปการ
 การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
 เมื่อวันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ (เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๐.๐๐ น.)
 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ-ฉายา/นามสกุล : พระครูสถิตนราธิการ (วิชาญ นราธิโป/แก้วพิพัฒน์)
ว/ด/ป (เกิด) : วันเสาร์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔
ภูมิลำเนา : จังหวัดนครศรีธรรมราช
การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๑ นักรธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดกระบี่
: พ.ศ. ๒๕๕๕ เปรียญธรรม สี่ ประโยค สำนักเรียนคณะจังหวัดกระบี่
: พ.ศ. ๒๕๕๒ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ช่างกลโรงงาน วิทยาลัยการอาชีพ
นครศรีธรรมราช
: พ.ศ. ๒๕๕๗ พธ.บ. พุทธศาสตรบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
: พ.ศ. ๒๕๕๙ พธ.ม. พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่ง/ประสบการณ์ทำงาน

- : พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นเลขานุการเจ้าคณะตำบลปากน้ำ
- : พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม
- : พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกรรมการสนามหลวง แผนกธรรม
- : พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- : พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นวิทยากร ประจำจังหวัด
- : พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดควนสวาย
- : พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นเลขานุการเจ้าคณะตำบลลำทับ
- : พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นเจ้าอาวาสวัดคลองท่อม
- : พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี
- : พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นเจ้าคณะตำบลคลองท่อมใต้
- : พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นพระวินยาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์หนใต้
- : พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นพระกรรมวาจาจารย์
- : พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นหัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมประจำอำเภอ
- : พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้รับพระราชทานเป็นพระครูสัญญาบัตร
ในราชทินนามที่ พระครูสถิตนราธิการ จต.ขอ. (สมณศักดิ์)
- : พ.ศ. ๒๕๕๙ รางวัลเสมาธรรมจักร สาขาผู้ทำคุณประโยชน์
ต่อพระพุทธศาสนา จาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี
- : พ.ศ. ๒๕๖๐ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา ประเภทส่งเสริม
กิจการคณะสงฆ์ เนื่องในเทศกาลวันวิสาขบูชา ๒๕๖๐
กระทรวงวัฒนธรรม
- : พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นกรรมการสถานศึกษาอำเภอคลองท่อม

อุปสมบท : วันเสาร์ที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๙
สังกัด : วัดคลองท่อม ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่
ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๙
ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๑
ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดคลองท่อม ตำบลคลองท่อมใต้ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่